



GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA

**PILIETIŠKUMO SAMPRATA IR
PILIEČIŲ UGDYMAS DEMOKRATINĖJE
VISUOMENĖJE**

Mokslinio–praktinio seminaro,
įvykusio 2002 m. gegužės 24 d., medžiaga

Vilnius, 2003

UDK 316.3 (075.8)

Pi67

Seminaro „Pilietiškumo samprata ir pilietinis ugdymas demokratinėje visuomenėje“ pranešimuose nagrinėjami pilietinio ir patriotinio ugdymo kariuomenėje ir visuomenėje klausimai. Leidinys skiriamas kariams ir visiems, besidomintiems Nacionalinio saugumo ir tautinės savimonės plėtros problemomis globalizacijos pokyčiuose.

Atsakingoji redaktorė doc. dr. Nijolė Janulaitienė

Redakcinė komisija:

prof. habil. dr. Algirdas Ažubalis, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija;
doc. dr. Bronius Puzinavičius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija;
doc. dr. Feliksas Žigaras, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija;
dr. Elmantas Meilus, Lietuvos istorijos institutas;
lekt. Aldona Mackevičienė, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija;
kpt. doc. dr. Audronė Petrauskaitė, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija;
kpt. Rolanda Kazlauskaitė-Markelienė, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.

Recenzavo:

prof. habil. dr. Antanas Makštutis, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija;
doc. dr. Lilijana Astra, Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas;
dr. Mečislovas Bendaravičius, Generolo Adolfo Ramanausko karių profesinio tobulinimo centras

© Generolo Jono Žemaičio
Lietuvos karo akademija, 2003

ISBN 9955-423-21-8

**MOKSLINIO–PRAKTINIO SEMINARO
„PILIETIŠKUMO SAMPRATA IR PILIEČIŲ UGDYMAS
DEMOKRATINĖJE VISUOMENĖJE”**

TIKSLAI:

1. Aptarti pilietiškumo sampratą šiuolaikinėje demokratinėje visuomenėje;
2. Apžvelgti pilietinio ugdymo kryptis kariuomenėje ir Karo akademijoje, siekiant plėtoti šių institucijų sąveiką su visuomenėje

TURINYS

ĮVADAS	7
I. PILIETIŠKUMO SAMPRATA DEMOKRATINĖJE VISUOMENĖJE	9
<i>Vaclav Stankevič</i> Tarptautinio saugumo bendruomenės plėtra – naujas požiūris į pilietiškumą ir demokratiją	11
<i>Doc. dr. Liliana Astra, dr. Algirdas Kanauka</i> Lietuvos nacionalinis saugumas ir gynyba globalizacijos eroje (ilgalaikis scenarijus iki 2020 metų)	13
<i>Doc. dr. Nijolė Janulaitienė, kar. Kęstas Danaitis</i> Patriotizmo ir patriotinio ugdymo samprata prieškario filosofų darbuose	23
<i>Prof. habil. dr. Algirdas Ažubalis, kpt. Rolanda Kazlauskaitė-Markelienė</i> Pilietinio ugdymo tendencijos prieškario Lietuvos visuomenėje ir kariuomenėje	31
<i>Kpt. Arūnas Alonderis</i> Savosios vertės suvokimas ir Tėvynės meilė – jaunimo pilietinio ugdymo leitmotyvas ir prasmė	41
<i>Kpt. Vytautas Voveris</i> Profesionalumas ir patriotizmas	49
<i>Vytautas Mankevičius</i> Pilietinis pasipriešinimas – gynybinės galios dalis	54
<i>Kęstutis Petrauskis</i> Žiniasklaidos vaidmuo vienijant pilietinę visuomenę	57
<i>Laimutis Deveikis</i> Pilietinis ugdymas mokykloje: sistema, pagrindinės problemos	63
<i>Lekt. Aldona Mackevičienė, kar. Nerijus Liutkus</i> Karinis pilietinis ugdymas prieškario Lietuvos mokyklose	65
<i>Leonas Mockūnas</i> Gynybinis pilietinis ugdymas bendrojo lavinimo vidurinėje mokykloje	69
II. PILIETINIO UGDYMO PLĖTRA LIETUVOS KARIUOMENĖJE	75
<i>Ats. gen. mjr. Jonas Andriškevičius</i> Šauktiniai ir pilietiškumas	77
<i>Plk. lt. Arūnas Balčiūnas</i> Pilietinio ugdymo plėtra Lietuvos kariuomenėje rengiantis narystei NATO	79

<i>Kapelionas mjr. dr. Petras Kavaliauskas</i> Karių pilietinis ugdymas ir sielovada Lietuvos kariuomenėje	83
<i>Plk. Arūnas Dudavičius</i> Pilietinio ugdymo veiksmingumo paieškos rengiant Lietuvos kariuomenės būrių vadus	88
<i>Rozvita Vareikienė</i> Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos muziejus – karinių tradicijų puoselėtojas ir ugdytojas	94
<i>Kpt. Rimantas Kaušys</i> Karių pilietinis ugdymas Lietuvos kariuomenės motorizuotojoje pėstininkų brigadoje „Geležinis Vilkas“	97
<i>Plk. lt. Juozas Širvinskas</i> Jaunųjų šaulių veikla kaip pilietiškumo mokykla	100
<i>Kpt. doc. dr. Audronė Petrauskaitė</i> Karininko etikos kodeksas šiuolaikinės visuomenės raidos kontekste	104
<i>Doc. dr. Bronius Puzinavičius</i> Moralinis ir psichologinis karių rengimas NATO šalyse: pilietinio ugdymo aspektas	108
<i>Lekt. Aušra Kaminskaitė</i> Pilietiškumo sklaida postmodernioje karinėje organizacijoje	116
<i>Doc. dr. Feliksas Žigaras</i> Baltijos šalių bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje	122

IVADAS

Tarptautinę bendriją reprezentuojančios organizacijos – Jungtinės Tautos, Europos Taryba, UNESCO, Europos Sąjunga pilietiško plėtotei demokratinėje visuomenėje skiria ypatingą reikšmę. Europos Tarybos Ministrų komiteto 104 sesijos, įvykusios 1999 m. Budapešte, deklaracijoje demokratinio pilietiško plėtra minima kaip viena iš svarbiausių Europos kontinento stabilumo užtikrinimo priemonių.

Lietuva, integruodamasi į Euroatlantines struktūras ir siekdama užtikrinti, kad demokratinis pilietiškas taptų šalies švietimo, kultūrinės politikos esmine dalimi, keičia Nacionalinio saugumo sampratą. Nacionalinio saugumo strategijoje numatyta, kad nuo saugumo užtikrinimo karinėmis priemonėmis prieinama prie socialinių ir kultūrinių saugumo stiprinimo priemonių spektro. (Nacionalinio saugumo strategija patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimu Nr. IX-907). Šiandien Nacionaliniam saugumui nepakanka gynybinių pajėgumų stiprinimo, būtina puoselėti tautinę savimonę ir nacionalinę kultūrą. Lietuvos piliečiai supranta, kad valstybės, tautos ir asmens saugumą kuria ne tik gynybinių šalies pajėgumų stiprinimas, bet ir tautinio identiteto apsauga, kiekvieno asmens pilietinės pareigos ir patriotinės nuostatos – ginti Tėvynę formavimas. Spartėjančios globalizacijos pseudokultūros plitimo, tautinių ir pilietinių vertybių niveliacijos sąlygomis iškyla reali grėsmė Lietuvos kultūros gyvėjai tradicijai bei tautinei savimonei. Etninės kultūros objekto išskaidymas labai apsunkena tautinių tradicijų ir tautinės savimonės suvokimą ir puoselėjimą.

1998 09 11 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1105 buvo patvirtinta pilietinio ugdymo efektyvinimo programa, kurios esmė – jaunuomenės patriotinių jausmų ir nuostatų formavimas ir stiprinimas. Jos paskirtis – paspartinti valstybės patriotinio ugdymo politikos įgyvendinimą.

Asmens tapatumo pradmenys – šeimoje ir mokykloje, kur atskleidžiami tautos elgesio bei kultūrinės raiškos formos ir būdai, brandinama tautinė mokinių savimonė. Mokykla ir papildomo ugdymo institucijos privalo nuolat ieškoti dermės tarp asmens, visuomenės ir valstybės interesų. Mokiniam atskleidžiama asmens laisvės ir tautos laisvės tarpusavio priklausomybė. Atveriant krašto ir pasaulio kultūros palikimą, stiprėja jaunuomenės pasitikėjimas tradicija, ir tai ugdo kūrybišką santykį su pasaulio kultūra ir naujovių įžvalga. Mokiniai mokomi įžvelgti pozityvią ir negatyvią naujovių galią. Šiandien mokykla kultūros paveldą derina su naujausiomis informacijomis taip, kad bręstantis žmogus išsaugotų vidinės darnos jausmą, tautinį ir kultūrinį tapatumą šiuolaikinėje raidos civilizacijoje ir tuo pat metu įgytų Europos ir pasaulio piliečio savimonę.

Lietuvos kariuomenėje, kaip ir mokykloje, stiprinama karių pilietinė savimonė, valstybinė sąmonė, plėtojami gebėjimai, būtini demokratiniam bendravimui ir demokratinės gyvensenos kūrimui. Privalomosios ir profesinės karo tarnybos metu formuojasi demokratinė gyvensenai būtinos vertybinės nuostatos: meilė Tėvynei, tautinis tapatumas ir valstybinė bei tautinė savimonė, kuri harmoningai dera su Europos ir pasaulio bendruomenių narių savimone. Kariuomenėje jaunuoliai ne tik kariškai rengiami, bet taip pat stiprinamas jų ryžtas pasiaukojamai ginti Tėvynės laisvę ir Nepriklausomybę.

Kasdieniniame gyvenime demokratija ir patriotizmas neretai priešpastatomi. Didelė dalis visuomenės Lietuvos veržimasi į laisvę ir demokratiją, integraciją į Europos ir NATO struktūras interpretuoja kaip individo poreikį atsiverti pasaulio kultūrai, užmirštant tautines ir patriotines vertybes. Tai supaprastintas mąstymas. Europos tautos, jungdamosios į Europos Sąjungą, siekia išsaugoti savo kultūrinį ir tautinį identitetą, nes tikra demokratija neįmanoma be stipraus demokratinės valdžios suvereno – tautos. Lietuva, plėtodama demokratiją ir keldama žmonių gyvenimo lygį, taip pat stiprina lietuvių tautą socialiniu, kultūriniu ir politiniu aspektais. Todėl patriotinis ugdymas tampa lemiamu demokratijos sklaidos veiksmu. Veiksmingo patriotinio ugdymo sąlyga – tautinės savimonės ugdymas ir plėtra. Patriotizmas turi teikti jaunuomenei jėgų būti atsakingam už Lietuvos kultūrą ir valstybę, gražinti savo Tėvynę ir ginti ją.

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Mokslo centras ir Humanitarinių mokslų katedra, įvertindama vidinius rizikos veiksnius, kylančius Nacionaliniam saugumui, parengė mokslinį projektą „Pilietinio ugdymo plėtra Lietuvos kariuomenėje rengiantis narystei NATO“. Kadangi šiandien Lietuvos kariuomenėje dar nepakankamai efektyviai funkcionuoja pilietinio ir patriotinio ugdymo sistema, todėl 2002 m. gegužės mėn. 24 d. katedra suorganizavo mokslinį–praktinį seminarą „Pilietiškumo samprata ir piliečių ugdymas demokratinėje visuomenėje“. Jame dalyvavo Seimo, Krašto apsaugos, Švietimo ir mokslo ministerijų atstovai, kariuomenės, Karo akademijos ir švietimo institucijų darbuotojai, kurie parengė ir perskaitė pranešimus, aktyviai dalyvavo diskusijose. Tikimės, kad šio seminaro medžiaga pravers karininkams, rengiantis užsiėmimams pilietinio ugdymo klausimais, praplės privalomosios tarnybos karių akiratį, o švietimo barų darbuotojus paskatins gilintis į karinio ugdymo problemas. Viliamės tolesnio gražaus ir vaisingo kariuomenės, mokyklos ir visuomenės bendradarbiavimo.

Atsakingoji redaktorė

I. PILIETIŠKUMO SAMPRATA
DEMOKRATINĖJE VISUOMENĖJE

TARPTAUTINIO SAUGUMO BENDRUOMENĖS PLĖTRA – NAUJAS POŽIŪRIS Į PILIETIŠKUMĄ IR DEMOKRATIJĄ

Vaclav STANKEVIČ

*Lietuvos Respublikos Seimo NATO
reikalų komisijos pirmininkas*



Bendra civilizacija netrukdė Europos šalims ilgus amžius kariauti. Po Antrojo pasaulinio karo Vakarų Europoje susiklosčius ypatingoms, istoriškai naujoms sąlygoms, Europos tautos pradėjo kurti iš pradžių ekonominį, o vėliau ir politinį darinį, kurio vienu iš svarbiausių tikslų buvo užtikrinti, kad Vakarų Europos valstybės daugiau niekada tarpusavyje nekariautų.

Šalies karinio–politinio saugumo užtikrinimas – svarbiausias Lietuvos užsienio politikos uždavinys, tačiau tampant Euroatlantiųjų bendrijų nare turėtume vadovautis modernesne saugumo samprata, kurioje daug daugiau saugumo aspektų – nuo ekologinių iki kultūrinių.

Lietuvos saugumą galima užsitikrinti per abi narystes – ES ir NATO. ES užtikrina ekonominį, socialinį ir teisinį saugumą. Karinis saugumas tradiciškai yra siejamas su NATO. Narystė Euroatlantinėse struktūrose mažina išorinių grėsmių tikimybę, nes valstybės narės bendrai sprendžia sienų apsaugos, kovos su terorizmu, nelegalia migracija, nusikalstamumu ir kitas su piliečių saugumu susijusias problemas.

„Bendrija prisideda prie valstybių narių kultūrų klestėjimo, taip pat gerbia jų tautinę ir regioninę įvairovę, kartu iškeldama bendrą kultūros paveldą“/Amsterdamo sutarties 128 straipsnis, įtrauktas 1997m./.

Integracija į Euroatlantines struktūras remiasi kultūrinio ir etninio identiteto išsaugojimo principais ir politika, kuriuos išreiškia vieno iš Europos viršūnių susitikimo devizas „Europa: vienovė ir įvairovė“. Šiuo devizu išreiškiama garantija visoms tautoms ir kultūroms, tarp jų ir Lietuvoje gyvenančioms visoms tautinėms bendrijoms, puoselėti savo kultūrinius ir etninius poreikius ir taip pat prisidėti prie bendro Europos civilizacijos paveldo kūrimo. Ne veltui vienas iš pagrindinių narystės ES kriterijų skelbia: „Valstybėje kandidatėje turi būti stabilios institucijos, garantuojančios demokratiją, įstatymų viršenybę, žmogaus teises ir

pagarbą mažumų apsaugai“. Šalims, norinčioms įstoti į NATO, keliamus reikalavimus, tokius kaip funkcionuojanti demokratinė sistema, rinkos ekonomika bei mažumų traktavimas, atitinkantis Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos principus, galima surasti „Studijoje dėl NATO plėtros“.

Lietuvos įstojimas į Euroatlantines struktūras reikš, kad dar viena dalis Europos įsijungia į demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms ir ekonominės gerovės bei stabilumo zoną. Taigi, santykinai turtinga, demokratiška, stabili ir patikima Europos Sąjunga, įstojus Lietuvai į ją, padidės ir sustiprės. Nuo to ramiau ir geriau ir jai, ir visam pasauliui.

Narystė NATO ir ES nesumenkina globalių procesų reikšmės. Įstojus į minėtas organizacijas, globalios įtakos neišvengsime. Atvirksčiai, tapę platesnių struktūrų dalimi, turėsime prisiimti didesnę atsakomybę už jų sprendimą.

Lietuva, kaip ir kitos, norinčios tapti NATO narėmis šalys, turi investuoti į žmogiškųjų, administracinių ir techninių gebėjimų dalyvauti NATO veikloje ir operacijose (kolektyvinei gynybai būtinoje kasdienėje veikloje ir karinės technologijos plėtojime, taikos palaikymo operacijose ir pan.).

LIETUVOS NACIONALINIS SAUGUMAS IR GYNYBA GLOBALIZACIJOS EROJE (ilgalaikis scenarijus iki 2020 metų)

Doc. dr. Liliana ASTRA

*Lietuvos filosofijos ir
sociologijos institutas*

Dr. Algirdas KANAUKA

*Generolo Jono Žemaičio
Lietuvos karo akademija*



Dvidešimtojo amžiaus pabaigoje Lietuva galų gale iškojo ir apgynė savo prigimtine teise į laisvę ir nepriklausomybę. Tačiau naujojo šimtmečio pradžioje, prasidėjus pasauliniam globalizacijos procesui, sudėtinga geopolitinė ir tarptautinė realybė jau reikalauja tokios nacionalinio saugumo ir gynybos politikos, kuri padėtų įtvirtinti Lietuvos valstybingumą ne tik artimiausiais dešimtmečiais, bet ir ateities kartoms. **Todėl aukščiausi mūsų nacionalinės gynybinės ir saugumo misijos tikslai yra susiję ne tik su valstybės ir tautos gyvybingumo, karybos tradicijų tęstinumu, bet ir tarptautine partneryste, t. y. siekiu gyventi kitų tautų bendruomenėje, tampant lygiaverte jos nare.** Vienas šios misijos tikslų yra neatskiriamas nuo bendros mūsų svajonės – kad po kelių dešimtmečių Lietuva galėtų prilygti ar net pralenkti tokias tradicines gerovės ir kultūros šalis, kaip Danija, Suomija, Švedija ir pan. Ir todėl Lietuvos siekiai tapti Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos bei Europos Sąjungos nare yra istoriškai naujos varomosios jėgos, kuriomis siekiama strateginių valstybingumo įtvirtinimo ir stiprinimo tikslų.

Spartėjanti pasaulio globalizacija, akumuliuojanti tarptautinės migracijos, naujų technologijų ir komunikacijos, mobilumo, produkcijos srautus ir kitus istorinius procesus, lemia pokyčius ir pačioje Vakarų civilizacijoje. Lietuva turės būti visais atžvilgiais stipri valstybė, kad atlaikytų tokių globalių pokyčių spaudimą, į kurią noromis nenoromis pakliūs. Lietuvai reikės labai didelės nacionalinės stiprybės, kad galėtų išlaikyti savo ilgaamžius tautinius idealus ir vertybes. Taigi, turės būti stipri ne tik jos gynybinė, ekonominė, socialinė, bet ir kultūrinė savitvarda.

Žvelgiant į ateitį akivaizdu, kad jau pirmajame dvidešimt pirmojo amžiaus dešimtmetyje intensyvėjantys pasauliniai komunikacijos procesai paspartins ir susisiekiama žeme bei oru – tarp Azijos rinkų ir produkcijos centrų Europoje – raidą: **tad pažvelgus į mūsų Tėvynę iš paukščio skrydžio, nesunku numatyti, kad Lietuva turėdama neužšalantį Baltijos uostą, taps didžiuliu natūraliu terminalu, kuris jūroje išsišakos į Skandinaviją ir – pro Skegeraką ir Kategatą – į Vakarų Europą ir Ameriką. Tam reikia ruoštis jau dabar.**

Plačiąja prasme **globalizacija** pasireiškia tuo, kad pasaulis tampa vis labiau integruotas ir priklausomas nuo naujųjų technologijų. Amžių sandūroje atsiradusi ši naujoji integracija yra svarbi tuo, kad kiekvienas politinio, ekonominio, socialinio ar net kultūrinio proceso dalyvis ir subjektas yra smarkiai veikiamas to paties pasaulinio konteksto, kuriame jis dalyvauja. **Štai kodėl globalizacija – tai jau šiandien didėjanti pasaulinės bendrijos narių tarpusavio priklausomybė ir todėl negalime vertinti šio naujo globalaus istorinio proceso vienareikšmiškai.** Akivaizdu, kad globalizacija yra naujas istorinis pasaulinis procesas, kurį lemia įvairūs veiksniai bei poveikiai: transnacionalinių korporacijų veikla ir didėjanti ekonominė integracija, sparčiai plėtojamą naujos technologijos, globalūs komunikacijos ir žiniasklaidos procesai.

Pasaulio istorijoje dar niekad nebuvo žmonijos bendruomenės ir tokių bendradarbiavimo ar sąveikos formų, kurios galėtų aprėpti visą pasaulį.

Kai kurios šiuolaikinės teorijos (priklausomybės, pasaulinės sistemos ir kt.) globalizaciją aiškina kaip netolygų vystymąsi arba ją interpretuoja kaip pasaulinės ekonomikos ekspansijos padarinį, tačiau visos šios teorijos yra gana prieštaringos. **Šiuolaikinės teorinės paieškos ir jas lydintys neaiškumai jokia būdu neturėtų silpninti nacionalinės politikos pajėgumo, formuojant strateginius Lietuvos valstybingumo įtvirtinimo ir stiprinimo tikslus.** Šiuolaikiniame pasauliniame globalizacijos procese sparčiai keičiasi nacionalinių valstybių funkcijos ir jos neišvengiamai privalo kurti deramą verslo klimatą naujiems gamybos bei prekybos būdams. Globalinė ekonominė sistema neišvengiamai sąveikauja su nacionalinėse valstybėse vykstančiais politiniais procesais bei jų vykdomais nacionalinio saugumo bei gynybos politikos scenarijais

Pirmajame dvidešimt pirmojo amžiaus dešimtmetyje Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos strategijos efektyvumą lems **bazinio scenarijaus įgyvendinimas, kuriame milžinišką reikšmę įgis istoriškai naujos varomosios jėgos – Lietuvos narystė Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje (NATO) ir Europos Sąjungoje (ES).** Savo ruožtu, šios istorinės varomosios jėgos sustiprins tokius svarbius valstybės gyvenimo veiksnius kaip demokratinė branda, ekonominė pažanga ir tautinis kultūrinis identitetas. Ir todėl **bazinio** Lietuvos ateities scenari-

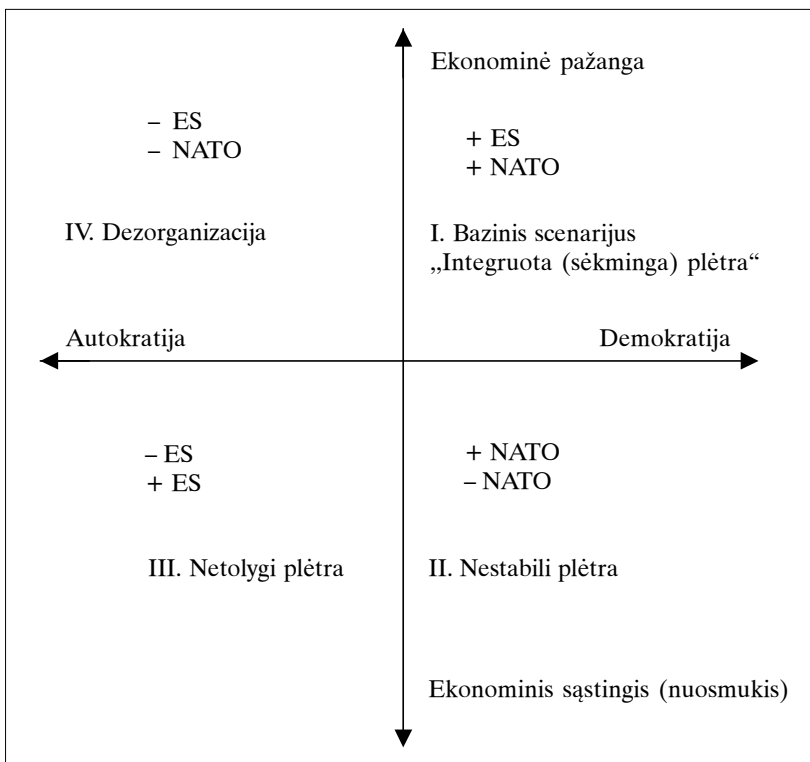
jaus, kurį pavadinsime „**Integruota (sėkminga) plėtra**“, įgyvendinimas įgytų istorinę svarbą valstybės ilgalaikių strateginių interesų įgyvendinimo perspektyvoje.

Galima ir kita, nors mažiau tikėtina, alternatyvių scenarijų logika:

- demokratinė Lietuva taps ES nare, bet nebus priimta į NATO; galimas užsitęsęs pereinamasis laikotarpis bei ekonominis sąstingis;
- Lietuva bus priimta į NATO, tačiau netaps ES nare; taip pat tikėtinas autoritarizmo valstybės valdyme stiprėjimas bei intensyvesnis ekonominis gyvenimas;
- Lietuva neįstos nei į ES, nei į NATO; tikėtinas autoritarizmo valstybės valdyme sustiprėjimas ir su tuo susijęs ekonominis nuosmukis.

Lietuvos nacionalinio saugumo ir gynybos scenarijų loginė struktūra yra susijusi su:

- **naujomis istorinėmis varomosiomis jėgomis – naryste ES – NATO;**
- **svarbiausiais politiniais (demokratija, autokratija) ir ekonominiais (pažanga, nuosmukis) veiksniais (faktorai) – žr. schemą:**



Lietuvos nacionalinis saugumas ir gynyba globalizacijos eroje (ateities scenarijai iki 2020 metų)

I. Bazinis scenarijus – „Integruota (sėkminga) plėtra“

Jau artimiausiam dešimtmetyje Lietuvos politinę, ekonominę, socialinę ir kultūrinę plėtrą globalizacijos sąlygomis lems virtuali įvairių veiksmų – naujųjų technologijų (informacinių, ryšių, biotechnologijų) diegimo, mokslo pasiekimų taikymo ūkyje, demografinio augimo ir racionalaus valdymo nacionaliniu bei tarptautiniu mastu – sąveika, funkcionuojant **efektyviai nacionalinio saugumo ir gynybos sistemai**. Savo ruožtu, mokslo tyrimai skatins inovacijas bei naujų gaminių kūrimą.

Lietuva sugebės pasinaudoti sėkmingos globalizacijos scenarijaus teikiamais privalumais, nes pasirengimas narystei ES, bendradarbiavimas su kitų valstybių mokslininkais ir technologais, NATO karinės taktikos ir strategijos diegimas mūsų karinėse pajėgose taps ne tik naujomis istorinėmis varomosiomis jėgomis, bet ir smarkiai išplės mūsų šalies įtakos tarptautinėje aplinkoje sferas. Žinių ekonomika ir veiksminga ūkio politika padidins Lietuvos ūkio augimo spartą, užsienio prekybą, investicijas ir įvairių gyventojų sluoksnių gerovės standartus, tuo pačiu sustiprinant Lietuvos viduriniojo gyventojų sluoksnio raidą. Palaipsniui demokratėjanti Rusija įtakos regioninį stabilumą ir toliau gerės santykiai su kaimynais.

Geopolitiniu požiūriu, išgalint tarptautiniam terorizmui, kils grėsmė pakliūti į didelių valstybių tarpusavio konfliktus.

Nacionalinio saugumo politikoje ir toliau bus skiriamas didelis dėmesys teritorinei gynybai, taip pat vidaus grėsmėms įveikti, įgyvendinant programines nacionalinės kovos su korupcija nuostatas. Be to, Lietuva prisijungs prie tarptautinių antikorupcijos konvencijų įgyvendinimo.

Krašto apsaugos politikos srityje bus stiprinama krašto apsaugos sistema, kuriama moderni vakarietiško pavyzdžio kariuomenė, gerinamas karių mokymas ir kovinis parengimas, dalyvaujant tarptautinėse taikos palaikymo operacijose.

Antrajame dešimtmetyje numatomas pilnutinis Lietuvos integravimasis į ES ir NATO struktūras, pritraukiant užsienio kapitalą ir investicijas į Lietuvos ūkį, diegiant šiuolaikines technologijas, kuriant naujas darbo vietas.

Lietuva taps stipria tranzitive valstybe, turinčia neužšalantį Baltijos uostą, kuris taps didžiuliu natūraliu terminalu, jūroje išsišakojančiu į Skandinaviją ir į Vakarų Europą bei Ameriką; Lietuvos oro uostai taip pat turės didelę reikšmę, palengvinant Frankfurto, Berlyno, Kopenhagos oro uostų apkrovimą.

Sumažės agresijos tikimybė prieš Lietuvą ir Baltijos kraštus. Bus užtikrintas visų Skandinavijos, Vokietijos ir Lenkijos pakrančių flangų saugumas, tačiau padidės pasaulinio masto teroro aktų ir karinių įvykių tikimybė (stiprės Kinija ir Islamo valstybės). Karinėje srityje iškils informacinio karo elektroninėje erdvėje grėsmė; intensyvės naujų technologijų plėtra (robotiniai ginklai, išstobulintos komunikacinės sistemos).

Ir toliau bus vykdoma naujų ekonominės ir politinės galios šaltinių paieška, siekiant sustiprinti Lietuvos įtaką visos Europos Sąjungos mastu. Lietuva taps technologiškai pajėgia valstybe, tačiau globalizacijos sąlygomis bus vis sunkiau išsaugoti tautinį ir kultūrinį savitumą, o sparti technologinė pažanga gali kelti grėsmę aplinkos apsaugai ir žmonių sveikatai.

II. Alternatyvus scenarijus – „Nestabili plėtra“

Dvidešimt pirmojo amžiaus pradžioje demokratinė Lietuva taps ES nare ir šis istorinis veiksnys lems ekonominę bei technologinę pažangą, taip pat kitų valstybės gyvenimo sričių plėtrą vėlesniame pasaulio globalizacijos dešimtmetyje. **Tačiau jei Lietuva nebus priimta į kolektyvinę gynybos ir saugumo sistemą – NATO, susilpnės regioninis stabilumas ir kils naujos geopolitinės grėsmės.** Taip pat padidės potencialių grėsmių iš kaimyninių šalių pusės tikimybė:

Baltarusija. Su baltarusiais Lietuvos santykiai yra neblogi, bet gali ir pablogėti, o ypač tuo atveju, jei A. Lukašenka taptų tiesioginiu Rusijos statyiniu. Štai tada Baltarusija taptų labai pavojinga, nes ji turi didelę ir gerai ginkluotą kariuomenę.

Rusija. Rusija yra dabar Lietuvos vakaruose – Karaliaučiuje, nors visuomet buvome pripratę Rusiją matyti rytuose. O šiandien Rusijos žengimas į pažangią demokratinę valstybę yra vis dar neaiškus. Nerimą kelia tai, kad Rusijos prezidentas V. Putinas sugrąžino kai kuriuos sovietinio politinio režimo simbolius: herbą, valstybinį himną, o Rusijos armijai – raudonąją vėliavą. Rusija modernizuoja armiją, supratusi, kad persvarą lemia ne kiekybė, bet kokybė. Naujoji rusų gynybos doktrina teigia, kad reikalui esant, rusai pirmi panaudos taktinius branduolinius ginklus, taip pat, jei kovos, tai kovos ne savo teritorijoje, bet artimiausioje kaimynystėje.

Per paskutinį dvidešimtojo amžiaus dešimtmetį Lietuvos krašto apsaugoje buvo pasiekta labai daug, nors dabartinė mūsų kariuomenė buvo pradėta kurti beveik nuo nulio. Atgimimo laikotarpiu dauguma lietuvių karininkų, nors ir tarnavę svetimosiose kariuomenėse, bet nepraradę tautinės savimones ir savigarbos jausmo, tuoj pat reagavo į viešą Lietuvos Vyriausybės kvietimą sugrįžti ir pradėti

kurti Lietuvos kariuomenę. Daugel jų, kaip ir mūsų tėvai bei seneliai po Pirmojo pasaulinio karo, sugrįžo į Tėvynę ir atkūrė Lietuvos kariuomenę, tad dabar turime kuo pasidžiaugti. Vertinant išoriškai, mūsų kareiviai atrodo sveiki ir tvirti, o karo tarnyboje, kuri trunka vos vienerius metus, dauguma iš jų mokomi būti pėstininkais.

Tačiau jei NATO narių sostinėse ir Briuselyje atsirastų neigiamas politinis sprendimas dėl Lietuvos narystės kolektyvinėje saugumo sistemoje, **tai iškiltų gyvybiškai svarbus poreikis aktyviai kurti alternatyvią Lietuvos karinės gynybos ir saugumo strategiją.** Juo labiau, kad profesionalių ekspertų ir patyrusių karinių specialistų manymu, Lietuvos kariuomenė, kokia ji yra šiuo metu ir kokia planuojama iki 2008-ųjų metų, tinka vien žemo intensyvumo karo scenarijams: kitaip tariant, tokiems susirėmimams, kurie gali vykti bataliono ar brigadų lygiu, o ypač tuo atveju, jei nebūtų panaudojama sunkioji karo technika (tankai, artilerija, koviniai lėktuvai ir sraigtasparniai). **Todėl šiandien ir artimiausiu metu mūsų kariuomenė yra pajėgi kovoti tik su įvairiomis diversijomis, malšinti riaušes, bet nėra pakankamai pasirengusi kovai su moderniai apginkluotu priešu, kuris naudojasi įprastine taktika ir technika.** Kai kurie mūsų kaimynai (rusai, baltarusiai) tokias kariuomenes turi, o mes šiandien turime tik iš dalies, t. y. lengvuosius motorizuotus pėstininkus, bet praktiškai neturime sunkesnės artilerijos, tankų ir kovos lėktuvų. Taip pat turime labai mažai prieštankinių ir priešlėktuvinių ginklų, kurie tinkami bendrajam karių mokymui, bet, vertinant modernaus karo požūriu, kovingumo tikrai nepakelia. Naudojant seną techniką galime įtraukti į nelygią kovą su priešo kariuomene, naudojančia šiuolaikinę techniką. Šiomis aplinkybėmis gali būti visiškai sunaikinta mūsų kariuomenė, tuo pačiu nepaliekant pajėgų jokiai partizaniniam karui ar teritorinei gynybai. Juk 1994 metais analogiška situacija buvo Čėčėnijoje, iš kurios galime tik pasimokyti. Prisiminkime, kad prasidėjus karui su Rusija, čėčėnų aviacija ir visa karinė technika buvo žaibiškai sunaikinta. Todėl 1994–1996 metų čėčėnų karas su Rusija tęsėsi (ir iki šiol tęsiasi), naudojant neįprastines partizanines pajėgas ir atitinkamus teritorinės gynybos ir kovos būdus. Tas didvyriškas pajėgas (kurias oficialioji rusų propaganda vadino ir tebevadina banditais ar teroristais) sudaro organizuoti gyventojai, iš kurių tarpo mažos grupelės kovotojų konfrontuoja su šauktine rusų kariuomene, pasinaudodami neįprastais kovos su priešu metodais – **tai yra teritorinė gynyba, sudaryta iš kovojančių gyventojų, kurie kartu yra tapę ir sąmoningais valstybės gynėjais.**

Deja, Lietuvoje mes tokių pajėgų dar neturime, o ir pati visuomenė tam neparengta. Mūsų kariuomenėje, išskyrus savanorių dalinius, eiliniajai tarnauja daugiausiai šauktiniai iš kaimų, mažų miestelių, ir t. y. paties neturtingiausio ekonominio sluoksnio. O visi kiti dažniausiai išsisuka nuo tarnavimo Lietuvos kariuo-

menėje pačiais įvairiausiai ir net korumpuotais būdais. Be to, neturint rezervų mokymo tarnybos, dauguma jaunuolių visai išvengia karinės prievolės ir mokymo. Todėl yra rekomenduotina tokia krašto gynyba, kuri būtų organizuojama ir grindžiama veiksmingu rezervu, panaudojant Šveicarijos, Skandinavijos, Izraelio, Čėčėnijos patirtį ir modelius, pritaikytus Lietuvos sąlygoms. Taigi būtina įtraukti Lietuvos visuomenę į visuotinį pilietinį–karinį mokymą, panaudojant aukštesniašias ir aukštąsias mokyklas bei karinio mokymo centrus. Tada ir ateityje nereikės tikėtis, kad tik pati skurdžiausia Lietuvos visuomenės dalis išgelbės mus nuo galimo baisaus priešo.

Racionalūs pasiūlymai: jei neturėsime lėšų nusipirkti modernios ginkluotės, kuri reikalinga pilnaverčiam dalyvavimui įprastinio karo operacijose, tuomet iškilus būtinybė ieškoti kitokių kovos būdų – tegu ir ne NATO sudėtyje. Kita vertus, negalime galvoti, kad be NATO žūsime, nes tada tikrai pražūsime. Štai dėl šios priežasties giliau mąstantys karo ekspertai aktyviai siūlo teritorinės gynybos modelį. Krašto apsaugos ministerijos naujai paskelbtoje Lietuvos karinės gynybos strategijoje taip pat yra teritorinės gynybos reikalavimas. Juk jau artimiausioje ateityje Lietuvos piliečiai turės būti parengti visuotinei krašto gynybai pagal sugebėjimus: perimant sanitarinį aptarnavimą, logistiką, atsargų kaupimą, ryšius, žvalgybą, sargybą, transportavimą, avarinę pagalbą, gaisrų kontrolę, pabėgėlių ir sužeistųjų pagalbą. Turi būti suplanuotas karinis rezervistų apmokymas, kooperuojantis su švietimo įstaigomis, kad būtų galima palaiapsniui sumažinti šauktinių skaičių. O nuolatinė Lietuvos kariuomenė būtų nedidelė, savanoriška ir, kas svarbiausia, moderniai ginkluota bei panaudojama rezervams mokyti. Iškilus karinei grėsmei, ji būtų naudojama priešo veržimuisi sustabdyti ar sulėtinti, kai po tam tikro laiko (bet dar nesunaikinus priešo), ji pereitų į teritorinės gynybos stadiją, kartu su jau parengtais ir mobilizuotais rezervais. Žūtbutinė kova vyktų toliau, pasinaudojant tiesioginiais, netiesioginiais ir partizaninio pasipriešinimo būdais bei parodant pasauliui, kad kovojame toliau ir mums būtina visokeriopa pagalba. Priešingu atveju, nei pasaulis, nei NATO ir iš viso, niekas mums nepadės, jei parodysime, kad kovoti nenorime ar nepajėgiame.

III. Alternatyvus scenarijus – „Netolygi plėtra“

Jei Lietuva bus priimta į NATO, sustiprės regioninis stabilumas (žr. I scenarijų). Tačiau jei Lietuva netaps ES nare, tikėtinas autoritarizmo valstybės valdyme sustiprėjimas ir su tuo susijęs ekonominis sąstingis. Nuo globalizacijos atsirandantis tarptautinių finansinių rinkų nestabilumas, ryškus ekonominis pasidailijimas tarp Europos Sąjungos ir kitų valstybių trikdydys ir Lietuvos socialinės bei

ekonominės raidos procesus, didins vidaus grėsmių tikimybę: socialinę įtampą, atsirandančią dėl darbo jėgos mažėjimo (mažėjant Lietuvos gyventojų skaičiui), didėjant „protų nutekėjimui“ ir emigracijai, neefektyviai kovai su korupcija, socialiniu neteisingumu, kurį lydi periodiniai ekonominės krizės reiškiniai pramonėje, žemės ūkyje.

IV. Alternatyvus scenarijus – „Dezintegracija“

Neįstojus į ES ir NATO, Lietuvai iškilis didelių sunkumų, prisitaikant prie pasaulinės globalizacijos proceso keliamų technologinės pažangos reikalavimų ir todėl atsiradusios išorės ir vidaus gyvenimo dezintegracijos bei nestabilumo požymių: labai mažai arba iš viso nedidės nacionalinio produkto dalis vienam gyventojui, o jų dauguma sparčiai sės, todėl vis daugiau lėšų teks skirti sveikatos apsaugai, pensijoms ir mažiau lėšų liks ūkio nuosmukiui įveikti. Toliau didės socialinė įtampa bei prieštaravimai, neteisingumas, užsitęsios depresyvos nuotaikos visuomenėje. Efektyvių reformų nebuvimas ribos investicijas ir ūkio augimą, padaugės ekologinių krizių ir pavojų žmonių sveikatai, dar labiau padidės labai turtingų ir nuskurdusių Lietuvos gyventojų skirtumai. Vidiniai valstybės konfliktai sustiprins autoritarizmo tendencijas ir į politinę areną įžengs menkai politiškai kompetentingos bei radikalios nacionalsocialistų, nacionaldemokratų ir kitos nedidelės, tačiau agresyvios grupuotės. Šalies valdymas taps skaudžia problema, nes autoritarinės politinės grupės priešins globalizacijos tendencijoms, pasisakys prieš Tarptautinį valiutos fondą, JAV, Pasaulio prekybos organizacijos įtaką ir Lietuva nesugebės integruotis į pasaulio finansų ir prekybos sistemą. Kita vertus, senstant infrastruktūrai, Lietuva taps vis mažiau pajėgia įveikti ekonominį nuosmukį.

Silpna Lietuvos valstybė bus vis mažiau pajėgi suvaldyti nelegalius informacijos, šešėlinės ekonomikos, finansų, ginklų srautus. Tarptautinės kriminalinės jėgos (organizuotas nusikalstamumas) pasinaudos informaciniais, finansų, transporto tinklais ir naudosis neturtinga bei silpna mūsų valstybe, užvaldydamos bankus, verslą ir korumpuotas politines jėgas.

Silpna autoritarinė valstybė ne tik kad nesugebės pasinaudoti žinių ekonomikos, globalizmo teikiama is privalumais, bet ir pati gali nesugebėti išvengti konfliktų šalies viduje ir išorėje. Neįstojus į NATO, daug laiko ir pastangų pareikalaus naujų tarptautinių susitarimų saugumo ir gynybos srityje paieška. Lietuva nebus atspari naujiems tarptautiniams konfliktams ir krizėms pasaulyje, padidės potencialios grėsmės iš kaimyninių šalių. Valstybės ateitis neapibrėžta, nestabili ir kelianti nerimą.

LIETUVOS NACIONALINIS SAUGUMAS IR GYNYBA GLOBALIZACIJOS EROJE
(bazinis scenarijus iki 2020 metų, esant demokratijos plėtrai ir ekonomikos augimui)

		Bazinis demokratijos plėtos ir ekonomikos augimo scenarijus			
Globalizacija ir kiti esminiai faktoriai	Krypčių (šakų) pavadinimas	2001–2005	2006–2010	2011–2015	2016–2020
STOJIMAS I ES IR NATO	Tarptautinė aplinka	Pasirengimas narystei ES ir NATO, platus bendradarbiavimas su kitų valstybių mokslininkais ir technologais.	Integruota narystė ES ir NATO	Lietuva – stipri tranzitinė valstybė, turinti neužšalanti Baltijos uostą, kuris taps didžiuliu natūraliu terminalu, jūroje iššakojančiu į Skandinaviją ir į Vakarų Europą bei Ameriką.	Lietuvos oro uostai turės reikšmės palengvinant Frankfurto, Berlyno, Kopenhagos oro uostų apkrovimą.
STOJIMAS I ES IR NATO	Geopolitinės grėsmės	Išgalintis tarptautinis terorizmas	Sumažės agresijos tikimybė prieš Lietuvą ir kitas Baltijos valstybes. Bus užtikrintas Skandinavijos, Vokietijos ir Lenkijos pakrančių flangų saugumas.	Grėsmė pakliūti į didelį valstybių tarpusavio konfliktus.	Pasaulinio masto karinių įvykių, teroro aktų galimybė.

STOJIMAS į ES IR NATO	Nacionalinio saugumo politika	Didėjantis dėmesys teritorinei gynybai; gyveninama antikorupcinė politika, stiprinamas vidurinis Lietuvos gyventojų sluoksnis.	Visiškas integravimas į NATO.	Dalyvavimas tarptautinėse taikos palaikymo operacijose.	Lietuva taps technologškai pažėgia valstybe, tačiau bus vis sunkiau išsaugoti tautinį kultūrinį savitumą ir identitetą globalizacijos sąlygomis. Naujų ekonominės ir politinės galios šaltinių paieška, siekiant sustiprinti Lietuvos įtaką visos ES mastu.
STOJIMAS į ES IR NATO	Krašto apsaugos politika	Stiprinama krašto apsaugos sistema, kuriama moderni, vakarietiško pavyzdžio kariuomenė, gerinamas karių mokymas ir kovinis parengimas, dalyvaujant taikos palaikymo operacijose.	NATO karinės taktikos ir strategijos diegimas mūsų karinėse pajėgose. Ieškojimas regioninių sąjungininkų, investicijų.	Profesionali kariuomenė.	Naujų technologijų plėtra karinėje srityje – robotiniai ginklai, kosminės pajėgos ir išbultintos komunikacinės sistemos. Informacinio karo kibernetinėje erdvėje grėsmė.

PATRIOTIZMO IR PATRIOTINIO UGDYMO SAMPRATA PRIEŠKARIO FILOSOFŲ DARBUOSE

*Doc. dr. Nijolė JANULAITIENĖ,
kar. Kęstas DANAITIS
Generolo Jono Žemaičio
Lietuvos karo akademija*



Prasidėjo XXI amžius – tautų vienijimosi ir globalizacijos era. Palengva nyksta kalbos barjerai, žmonės, jei nori, gali laisvai keisti savo gyvenamąją vietą ar darbovietę. Vykstant globalizacijai, spartėjant gyvenimo tempui, jie neretai tampa abejingiesni savo tautos tradicijoms, papročiams ir istorijai. Šiame informacinių technologijų amžiuje itin svarbus yra internetas, kuris teikia galimybę bendrauti viso pasaulio piliečiams.

Svarbus tautų konsolidacijos veiksnys – karų ir kitokių jėgos konfliktų tarp tautų mažėjimas. Žmonijai svarbesnės tampa globalinės problemos, kaip antai: sustabdyti klimato atšilimą, nuspręsti, ką daryti su nykstančiais gamtos ištekliais, užkirsti kelią pasauliniam terorizmui. Tačiau dėl globalizacijos pasaulio valstybėms vis sunkiau išsaugoti tautinį identitetą, užtikrinti jo plėtrą. Šiandien tautų katile suverenumą ir tautinę tapatybę gali išlaikyti tik save gerbianti, aktyviai dvasinės ir materialinės gerovės siekianti tauta.

Prieškario Europos šalyse, taip pat ir Lietuvoje, daug dėmesio visuomenė skyrė tautinių patriotinių jausmų ugdymui. Lietuvoje pilietinio ir patriotinio ugdymo idėjos buvo ypač aktualios mokykloje ir kariuomenėje. Ir šiandien, globalizacijos amžiuje, Lietuvai aktyviai integruojantis į ES ir NATO, šios idėjos mūsų valstybėje yra itin svarbios. Demokratinio pilietiško plėtra yra viena svarbiausių Europos ir kitų pasaulio šalių stabilumo užtikrinimo priemonių.

Pilietiškas ir patriotizmas

Socialiniai mokslai pilietiskumą šiuolaikinėje valstybėje aiškina kaip juridinę individo priklausomybę konkrečiai valstybei ir jo tapsmą pilietinės bendruomenės nariu. Turint omenyje šį kontekstą, pilietybė suvokiama kaip konkrečios

ir reikšmingos asmens funkcijos, t. y. piliečio teisės ir pareigos: civilinės, politinės, socialinės, ekonominės ir kitos. Korektiškas naudojimas pilietinėmis teisėmis ir pilietinių pareigų vykdymas sudaro pilietiškumo turinį, kurio esminis bruožas – meilė ir darbas savo tautos ir tėvynės labui, t. y. patriotizmas.

„Patriotizmas – meilė savo kraštui, savo bendrapiliečiams, ir tėvynainiams bei valstybinės sąmonės visuma“, – rašoma 2002 m. vasario 2 d. Švietimo ir mokslo ministerijos priimtoje „Pilietinio ugdymo įgyvendinimo programoje“.

Šiandien tautinių ir bendrųjų žmonijos vertybių devalvacija, tarpusavio susvetimėjimas, didėjanti kai kurių užsienio šalių vertybinės dezorientacijos įtaka skatina mūsų valstybės ugdymo institucijas ieškoti efektyvios patriotinio ugdymo sistemos. Todėl šios programos paskirtis – paspartinti valstybės patriotinio ugdymo politikos įgyvendinimo procesą.

Programoje patriotizmas apibrėžiamas kaip meilė savo tėvynei:

- pasireiškianti pagarba ir ištikimybe,
- palaikoma Lietuvos piliečių bendrumo pajautos ir bendradarbiavimo džiaugsmo,
- paremta Lietuvos istorijos ir kultūros žiniomis,
- įkvepianti pasitikėjimo savo ir kitų jėgomis, norą būti naudingais bei ryžtą dalyvauti visuomeniniame gyvenime ir kurti modernią demokratinę valstybę,
- skatinanti konstruktyviai, pilietiškai spręsti iškilusias problemas, o ne jas ignoruoti [remiantis 3, p. 1].

Programa nuosekliai pilietinio ugdymo srityje pratęsia švietimo institucijų politiką, kurios konkretūs tikslai, uždaviniai, priemonės buvo aptartos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1105 patvirtintoje „Pilietinio ugdymo įgyvendinimo švietimo įstaigose programoje“.

Patriotizmo sampratą, jos esmę pirmąkart Lietuvos kultūros istorijoje mėgino atskleisti prieškario filosofai Antanas Maceina ir Stasys Šalkauskis. S. Šalkauskis darbe „Lietuvių tauta ir jos ugdymas“ analizavo idėjinę patriotizmo esmę, o A. Maceina „Tautiniame auklėjime“ aprašė konkrečius būdus, kaip tėvynės meilės mokyti jaunąją kartą.

Gilindamiesi į patriotizmo sampratą, filosofai apibrėžė patriotizmo objektą. S. Šalkauskiui šis objektas – tauta, kuri formaliai suvokiama kaip „žmonių, sujungtų bendros, kolektyvios arba sutelktinės individualybės lygtimi, bendrija“ [1, p. 373]. Jo nuomone, kiekvieną tautą galima apibūdinti pagal tautinės individualybės žymes: kalbą, papročius, etninį temperamentą, visuomeninę santvarką ir teritoriją. Jei stinga vieno ar kito požymio, kinta tautinė individualybė, bet pati tauta, kaip socialinis vienetas, išlieka. Kuo mažiau tautinių žymių, tuo mažiau ryški ir tautinė individualybė.

Anot S. Šalkauskio, „patriotizmas yra tautinės savo individualybės meilė. Tai, kas individui yra savimyla, tautai yra patriotizmas; kitaip tariant, patriotizmas yra tautinė savimyla“ [1, p. 374]. Patriotizmas, kaip tautinės individualybės meilė, dažniausiai susijusi su savo krašto ir valstybės meile. Meilė tautai išreiškiama per asmens meilę sau. Nemylint savęs, vargiai galima mylėti kitus. Remiantis šia mintimi darytina išvada, kad patriotizmas yra ne asmens, o tautos savybė.

Panašus ir A. Maceinos požiūris. Jis rašė, kad patriotizmas – „savo tautos ir savo tėvynės meilė. Patriotizmas šiuo atžvilgiu yra tautinė savimeilė. Mes mylime tautą bei tėvynę dėl to, kad mylime patys save ir visa tai, kas mums yra sava“ [2, p. 254–255]. Autoriaus nuomone, patriotizmo jausmas yra įgimtas, kaip ir tėvų meilė. Lygindamas patriotinius ir egoistinius jausmus, A. Maceina išaukština savimeilę, nes tai meilė, kuri žmogų palaiko. „Tikrasis patriotizmas – tai tautinio idealo meilė ir noras jį įkūnyti tautinėje tikrovėje“ [2, p. 257]. Toks patriotizmas, kai mylima ir gėrimasi savo tauta tokia, kokia ji yra, virsta tautiniu egoizmu, užtveriančiu kelius į ateitį, neleidžiančius jai tobulėti.

Reikalaudami ugdyti valstybės narį – pilietį, S. Šalkauskis ir A. Maceina sutaria, kai nusako jo esmines savybes. Pirmiausia jis nėra absoliutus žmogus, o tautinis individas. Individas, perėmęs savo protėvių tradicijas, papročius, pajunta meilę savo tėviškei, o po to ir tėvynei. Mokydamasis gimtosios kalbos, jis perima ir „tautos dvasią“. Be šių savybių žmogus būtų tik vargana kosmopolitinė esybė, neatliekanti Kūrėjo numatytosios misijos. Tokį pilietį turi formuoti šeima, mokykla, įvairios organizacijos, Bažnyčia ir visuomenė. Nusakomi ir šios veiklos etapai. Tiesa, mums įprasti terminai – tautinis auklėjimas, patriotinis auklėjimas nacionalinis auklėjimas – vartojami šiek tiek specifiskai. Tautinio auklėjimo paskirtis – suteikti žinių apie tautą, jos savybes (poveikis protui). Patriotiškai auklėdami siekiame, kad individas priimtų, internalizuotų tas savybes, kad jos taptų asmenybės savastimi (poveikis jausmams). Galiausiai nacionalinis auklėjimas turi skatinti jaunos žmonės kurti tautinę kultūrą.

A. Maceina mini ir tarptautinį – „anttautinį“ auklėjimą. Tai pedagoginis poveikis, kiekvieną stimuliuojąs puoselėti visuotines vertybes, įnešti savo indėlį į pasaulio kultūrą. Kryptingos ugdytojų – tėvų, mokytojų, dvasininkų – pastangos būtinos tam, kad patobulintų žmogaus esmę. Dvasios raida nėra kažkieno determinuotas procesas, joje grumiasi trys pradai: utilitarinis, prometėjiškasis ir krikščioniškasis. Taigi žmogus yra ir utilitaristas, ir Prometėjas, laisvas kūrėjas, ir krikščionis – Dievo kūriny. Individui privalu matyti savo trūkumus, ydas, silpnynes, kovoti su jomis.

Patriotinio auklėjimo uždaviniai

A. Maceina patriotizmą suvokė kaip meilę, žmogaus emocinių pergyvenimų, jo kūrybinio veiklumo šaltinį. Mylint svarbu ne tik gėrėtis mylimu objektu, bet ir kūrybinis pradas – noras save tobulinti, siekti būti vertam to, kurį myli. „Meilė ir veiklumas yra surišti savo esme. Todėl ir patriotizmas kaip meilė nėra tik jausmas, tik emocija, bet ir stiprus kūrybos akstinas. Patriotizmas piliečio sieloje yra nusiteikimas veikti“ [2, p. 153]. Jei tokios nuostatos nėra, tai patriotizmas nėra nei tikras, nei gilus.

Patriotizmas, sąmoningai pakeltas į moralinių dorybių lygmenį, yra patikimas tautos ramstis. Įgyvendintas praktiškai, jis virsta reikšmingu tautos tobulėjimo ir kultūrinės pažangos veiksmu.

Patriotinių veiklumą ir patriotinę brandą galima pasiekti tik auklėjant. Patriotinis auklėjimas gali „išvystyti patriotinę emociją ir patriotinį veiklumą ligi žmogiškumo ir kūrybiškumo laipsnio“ [2, p. 260]. Tik auklėjimas, grindžiamas doroviniais principais, gali žmogaus gyvenimą „perpinti patriotiniu jausmu ir patriotiniu pasiaukojimu“ [2, p. 261].

Anot A. Maceinos, svarbiausi patriotinio auklėjimo etapai:

- **patriotinių vertybių išsąmoninimas,**
- **patriotinis veikdinimas,**
- **patriotinis pasiaukojimas.**

Patriotinių vertybių išsąmoninimas – patriotizmo ir jo objekto pagrindų išaiškinimas jaunuomenei. Vaikiniai ir merginos turi suprasti, koks jausmas sieja juos su tauta ir tėvyne ir kokia patriotizmo svarba žmonijos gyvenime.

A. Maceina analizuoja veiksmus, turinčius įtakos patriotinių vertybių išsąmoninimo (ir įsisavinimo) efektyvumui, tokiais lygmenimis:

- *patriotizmas ir kosmopolitizmas;*
- *tautos praeities pažinimas;*
- *tautos praeities atkūrimas;*
- *tautos dabarties pažinimas.*

Iš pradžių išsąmoninant patriotines vertybes reikia išsiaiškinti ir „pateisinti individo meilės savajai tautai prasmę individo santykiuose su žmonija“ [2, p. 264].

Ar patriotizmas yra suderinamas su nuoširdžiu ir atviru žmonių ir tautų bendravimu?

Kiekvienos tautos, net mažiausios, tikslas – išsivaduoti iš kitų globos, įgyti nepriklausomybę. Todėl ji stengiasi labiau susitelkti. Kita vertus, jau nuo seniausių laikų žmonės ir tautos būrėsi į draugijas, kad lengviau išgyventų.

Patriotizmas ir kosmopolitizmas. Kosmopolitizmas žmoniją laiko bendruomene, kurią sudaro atskiros tautos. Anot A. Maceinos, „kiekviena bendruomenė (tauta) išsivysto į draugiją (žmoniją), bet vis dėlto siekia išlikti bendruomene“ [2, p. 265]. Kosmopolitizmo šalininkų pastangos sudaryti vieną pasaulinę sąjungą yra teisingos ir remtinės. Tačiau autorių kosmopolitizmas gąsdina: jis sugražintų pasaulį į „senovinį chaosą“. Didžiausias kosmopolitizmo stabdys yra Bažnyčia: ji – ir vienytoja, ir skyrėja. Nors tautos artėja viena prie kitos, jas visuomet skiria nevienodas požiūris į Dievą. Autoriaus nuomone, kol pasaulio piliečiai išpažins skirtingas religijas, pasaulis netaps kosmopolitiškas.

Atrodo, kad ši teorija šiandien pasitvirtina. XXI a. JAV ir kitose šalyse prasiėjo teroristiniai išpuoliai, prisidengiant musulmonų tikėjimu.

A. Maceina pritaria daugelio tautų patriotiniams siekiams – gerbti ir mylėti vieni kitus visame pasaulyje. Jis mano, „kad patriotizmas ir kosmopolitizmas stovi vienas prieš kitą ne kaip egoizmas ar altruizmas, o kaip vaisingas veikimas ir neaiškios svajonės“ [2, p. 266].

Tautos praeities pažinimas – itin svarbus veiksnys patriotiškai ugdant tautą. Pažindama praeitį, naujoji karta suvokia tautą kaip likimo bendruomenę, į kurią ji pati įsitraukia. Tautos istorijos mokslas yra svarbi patriotinio auklėjimo priemonė.

S. Šalkauskis rašė: „Niekas negali įsigyti tautinio supratimo ir sąmoningo nusistatymo, nesusipažinęs su savo krašto ir tautos istorija, neįsigilinęs į tautinės kultūros susidarymą ir išsivystymą“ [1, p. 108]. Ir A. Maceinos nuomone, tautos istorija, kaip ir religija, yra stipri patriotizmą ugdanti jėga.

Tautos istorijos pagrindas – atmintis. Istorija ir gimtoji kalba laikomos pagrindiniais veiksniais, neleidžiančiais asmeniui nutolti nuo savo tautos kamieno.

Kaip mokyti jaunuomenę tautos istorijos? Autorius primygtinai siūlo sieti ją su kultūros, o ne su politikos istorija, nes ji „dažnai būna pilna klaidų, žiaurumo ir kraujo“ [2, p. 248]. Stiprinant patriotinius jausmus būtent mokslas, dorovė ir menas yra daug svarbesni už kruvinus politikos puslapius. Reikia siekti, kad tautos istorija nebūtų atskirta nuo žmonijos istorijos. Tauta – tarsi miniatiūrinė žmonijos kopija. „Tautos išsivystymas, jos esmė, jos individualybė, jos kultūra ir galop jos pašaukimas gali būti suprastas tik santykiuose su žmonija“ [2, p. 273].

A. Maceina susipažįstant su tautos praeitimi reikalauja tiesos. Suklastotą istoriją jis laiko nieko verta. „Istorijos mokymas nėra praeities gražinimas ar slėpimas, bet sąžiningas atvaizdavimas to, ką išgyveno visa tauta ar atskiri jos didvyriai“ [2, p. 274]. Slėpdami istorines klaidas nuo ugdytinių, mes galime iškreipti jų patriotizmo sampratą.

Visi žinome, kad per ilgus XX a. dešimtmečius mums, lietuviams, buvo brukamas istorinis melas: mokykla skiepijo sovietinę ideologiją. Tik kai kuriose šeimose buvo išdrįstama pasakyti tiesą. Atvirai, visu balsu prabilta Lietuvai atku-riant Nepriklausomybę.

Tautos praeities atkūrimas. Neužtenka būti susipažinus su tautos praeitimi, reikia ją pajusti. Būtent puoselėjant tautines tradicijas galima atkurti tautos praeitį, sutvirtinti tautos kultūrinį pamatą. Ryšys su mūsų protėvių dvasine sankloda, jų doros perėmimas – tai priartėjimas prie tautos dvasios.

„Tautinės tradicijos pirmiausia palaiko tautos gyvenimo vienybę. Tauta, nutraukusi ryšius su savo tradicijomis, virsta kita tauta“ [2, p. 276]. Tradicijos itin gražiai atsiskleidžia per tautos šventes. Šventės visuomet patrauklios estetiškai, jos tarsi apgaubia ir glosto žmogaus sielą. Dažnai švenčių metu skamba ir gedulingos gaidos – lietuvių tauta istorijos tėkmėje patyrė nelengvų, netgi žiaurių išbandymų. Todėl šiandien jaunajai kartai, nepatyrusiai karo ir pokario netekčių, mūsų šventės neretai atrodo pernelyg liūdnos ir nuobodžios. Gal reikėtų organizuoti džiaugsmingesnius renginius, norint suteikti šiandienos patriotizmui daugiau spalvų?

Vytis, Gedimino stulpai, kita heraldika itin stipriai sieja mus su istorine Lietuvos praeitimi. Ne veltui nugalėtojai, laimėję karą, pirmiausia stengiasi pakeisti nugalėtosios tautos herbą ir vėliavą. Jie supranta, kad tai integralaus patriotinio sąmoningumo simboliai. Manome, kad šiandien, formuojant patriotinius jausmus ir valstybinę mąstyseną, mums dažniau verta prisiminti tautinius simbolius ir ugdyti jiems pagarbą.

Istoriniai paminklai yra realūs praeities liudytojai – jie gali sužadinti ugdytinių pasididžiavimą savo tauta ir istorija. Anot A. Maceinos: „Didvyrių paminklai auklėja didvyrius“ (2, p. 280). Didžiųjų žmonių žygiai primena neįgyvendintus jų planus ir įpareigoja ugdytinius juos įgyvendinti.

Tautos dabarties pažinimas. „Kraštotyra, atskleisdama mokiniams gimtojo kampelio gyvenimą, savaime juos su juo suriša ir tuo būdu parengia tvirtą jų santykiavimo su tauta bei tėvyne atradimą“ [2, p. 282]. A. Maceinos nuomone, reikia ugdyti ir puoselėti jaunuomenės atsakomybę ir meilę tėviškės gamtai – šie jausmai brandina meilę tautai. Per geografijos pamokas, nagrinėjant klimata, vandenį, gamtines zonas, į visa tai reikia žiūrėti ne kaip į tautos gyvenamąją vietą, o kaip į tėvynę.

Kelionės ir ekskursijos yra būtina priemonė patriotiniams jausmams ugdyti. Jas organizuojant reikia siekti, kad jaunuoliai galėtų pažinti kraštą nuo savo kermo iki valstybės sienų. Istorija ir kraštotyra stiprina patriotišką jaunuomenės nusiteikimą.

Antrasis patriotinio auklėjimo etapas – **patriotinis veikdinimas**. A. Maccinos nuomone, jis įgyvendinamas dirbant tėvynės labui ir rengiantis ją ginti ginklu.

Karinis auklėjimas – tai pilietinės nuostatos ginti tėvynę formavimas. Anot A. Maccinos, reikia skirti rengimąsi gynybai nuo militaristinių tikslų. Militaristinis auklėjimas yra tiesioginis rengimasis karui. Patriotinis veikdinimas – tai jaunuomenės rengimas valstybės gynybai, „kad būtų galima atstatyti suardyta taiką, ir mokymas taikingai gyventi, kad būtų galima išvengti karo“ [2, p. 288].

Karinis jaunimo rengimas turi prasidėti jau mokykloje. Čia turėtų būti formuojama nuostata ginti tėvynę, o kariuomenėje – *mokoma kariauti*. Todėl A. Maccina teigia, kad mokyklai keliami uždaviniai: „sudaryti mokiniams sveikas pažiūras į karą ir įdiegti jiems būtinų kareiviui dorybių“ [2, p.291].

Patriotinis ugdymas, pradėtas mokykloje, tęsiamas kariuomenėje. Ten karys techniškai rengiamas kariauti. Kariuomenė – patriotizmo ugdymo mokykla, kurioje stiprinamos dorinės nuostatos, ugdomas garbės jausmas, pratinama drausmingai elgtis, paklusti ir aukotis. Karo metu „kariaujantieji negali būti tik kareiviai. Jie turi būti ir žmonės – ir dar labiau žmonės negu taikos metu“ [2, p. 295]. Kariai turi suprasti, ką jie privalo ginti ir dėl ko aukotis, netgi prarasdami gyvybę.

S. Šalkauskio nuomone, karo tarnyboje vaikinai suvyrėškėja, „jie įpranta prie tokių dalykų kaip tvarka, precizija, punktualumas, drąsa, solidarumas, draugiškumas, kurie turi ne paskučiausios įtakos visuomeninio gyvenimo eigai“ [1, p. 306].

Kariuomenė ir visuomenė, siekdamos bendrų tikslų, turi glaudžiai bendradarbiauti. Tačiau autorius įspėja apie militarizacijos pavojų, susijusį su „kariuomenės dvasios“ įsivyravimu civiliniame gyvenime. Kariuomenė neturi virsti valdžios priemone kurios nors partijos rankose, nes tokia politika tik sudaro prielaidas nepasitikėjimui ir nepasitenkinimui valstybėje kilti. Kariuomenės partiškumas gali pažeminti kariuomenę visuomenės akyse, sutrukdyti jai tinkamai ir garbingai eiti savo pareigas.

Patriotinis pasiaukojimas. A. Maccina teigė, kad *pagrindinis patriotinio auklėjimo uždavinys – tėvynės meilę pakelti į dorybių lygmenį*.

Kristaus meilė yra visuotinė. Ji apima ne tik atskirus žmones, bet ir tautas, dėl kurių Kristus pasiaukuoja. Didžioji Kristaus meilė, apgaubianti visą pasaulį, yra universali. Ji įkūnija taip pat ir tėvynės meilę. Todėl „krikščionio sieloje tėvynės meilė nėra atitrūkusi nuo Kristaus. Krikščioniškasis patriotizmas giliausia prasme yra atvaizdas Kristaus meilės tautoms“ [2, p. 312].

Kristus yra absoliuti tobulybė, ir nė vienas žmogus neįstengs Juo visiškai sekti. Tačiau kiekvienas gali lygiuotis į kurį nors jo asmens bruožą, stengtis jį įgyti ir išstobulinti gyvenime. Toks kelias – šventumo kelias. Žmogus gali mylėti savo

tautą taip, kaip Kristus myli. Tuomet žmogaus patriotiniai jausmai pakeliami iki herojiško dorybės lygmens. „Tik patriotizmas, sąmoningai pakeltas į moralinių dorybių tarpsnį, yra tikrai vertingas ir visai patikimas tautos ramstis“ [1, p. 111].

Atkuriant Lietuvos Nepriklausomybę ryžtą, vienybę ir pasiaukojimą, kuris yra tautos ir valstybės dvasinės stiprybės pagrindas, lietuvių tauta demonstravo Baltijos kelyje ir lemtingąją Sausio 13-osios naktį, kai Parlamentas, Vilniaus televizijos bokštas ir žmonės prie jo virto neįveikiama tvirtove sovietų tankams.

Išvados

Prieškario filosofų S. Šalkauskio ir A. Maceinos teorinis palikimas yra toks įdomus ir vertingas, kad pro jį šiandien praeiti negalima. Kūrybiškai naudojamos jų idėjos gali paspartinti efektyvios patriotinio ugdymo sistemos mūsų valstybėje kūrimo procesą.

Literatūra

1. **Šalkauskis S.** (1992). Lietuvių tauta ir jos ugdymas//Rinktiniai raštai, II knyga. – Vilnius: Leidybos centras. – P. 317–424 .
2. **Maceina A.** (1990). Tautinis auklėjimas//Pedagoginiai raštai. – Kaunas: Šviesa. – P. 32–363.
3. Patriotinio ugdymo įgyvendinimo programa, <http://www.smm.lt/reformas>.
4. Apie patriotizmą, <http://www.mokslo.centras.lt>.

PILIE TINIO UGDYMO TENDENCIJOS PRIEŠKARIO LIETUVOS VISUOMENĖJE IR KARIUOMENĖJE

*Prof. habil. dr. Algirdas AŽUBALIS,
kpt. Rolanda KAZLAUSKAITĖ-MARKELIENĖ
Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo
akademija*

Įvadas

Kiekviena valstybė, norėdama išlaikyti savo nepriklausomybę, turi remtis savo piliečių patriotizmu, jų sąmoningu apsisprendimu ginti savo valstybės nepriklausomybę. Lietuvos valstybei su nepriklausomybės gynimo ir jos įtvirtinimo problema teko XX a. susidurti 2 kartus: pirmą kartą nepriklausomybės atkūrimas deklaruotas 1918 02 16, o antrąjį – 1990 03 11. Nors abiem atvejais nepriklausomybės atkūrimas buvo realizuotas skirtingomis sąlygomis, tačiau pilietinio ugdymo problemos buvo tada ir dabar gan panašios. Kadangi prieškarinio Lietuvos pilietinio ugdymo tendencijos iširtos mažiau, todėl ir ėmėmės jų tyrimo.

Pilietinio ugdymo klausimais Lietuvos kariuomenėje rašyta „Mūsų žinyne“ (karo mokslo ir istorijos žurnale, ėjusiam 1921–1940 m.) ir „Karde“ (Lietuvos karininkų žurnale, ėjusiam 1925–1940 m.). Apie pilietinio ugdymo problemas visuomenėje daug rašė A. Maceina, šie klausimai atsispindėjo daugelyje to meto mokyklinių vadovėlių. Visa tai ir aptarsime straipsnyje.

Pilietinis ugdymas Lietuvos kariuomenėje (1918–1940 m.)

Atsikuriančiai Lietuvos valstybei iš karto teko ginti nepriklausomybę nuo išorės ir vidaus priešų. Tad pirmajame jos gyvavimo penkmetyje ypač didelę reikšmę visame valstybės gyvenime turėjo Lietuvos kariuomenė. Jai pirmajai ir išliko karių pilietinio ugdymo problema. Šią problemą pirmieji Lietuvos pedagogikoje akcentavo plk. K. Žukas ir kpt. Vacl. Biržiška, paskelbę plačius straipsnius karinės pedagogikos problemoms nagrinėti. Aptarsime jų mintis.



K. Žukas pirmiausia apžvelgė karo tarnybos uždavinius. Jis pabrėžė, kad kariai turi būti parengti tam, „kad reikalui ištikus <...> galėtų gerai ir sąmoningai tėvynę nuo priešo ginti“ [9, p. 252], bet jaunimas ateina į kariuomenę „visai neparuoštas kūno, proto, technikos ir moralės atžvilgiu“ [9, p. 252], nes „prieškarinio jaunimo paruošimo tuo tarpu neturime“ [9, p. 252]. O „Mūsų patriotizmas neaukštas ir jo kėlimu nedaug kas rūpinasi“ [9, p. 252], nes „Pilietinių priedermių jausmas dabartinio visuotinio ištvirkimo metu pamirštas“ [9, p. 252], „didelė piliečių dauguma žiūri į savo tėvynę tik tiek, kiek ji duoda jiems materialių gėrybių; pilietines priedermes atlieka lygiai taip ir tiek, kiek to ... baudžiamieji statutai reikalauja“ [9, p. 252]. Istorija, deja, kartojasi – visos šios citatos visiškai tinka ir mūsų dienų Lietuvai. Įdomūs šia prasme yra K. Žuko atsiminimų fragmentai.

K. Žukas atsiminimuose rašė: „Šunskų valsčiuje pas labai garbingą ūkininką Kriaučiūną susirinko mano kviečiami apie trys dešimtys ūkininkų. Ilgai mes kalbėjome, bet šiurpas mane krėtė dėl jų menko patriotizmo ir neišsivaizdavimo to pavojaus, kuris tuomet grėsė Lietuvai, taigi ir jiems.

– ... O kada mes carą turėsime, juk be caro kaip galima gyventi?...

– ... Kad lenkas ar rusas užeitų...

– ... Kai ateis lenkas, žydus suvaldys, o tai jie dabar už gazą nežino kiek ir plėšti...

– ... Ruskis kad ateitų, duona pabrangs. Girdėt, pas juos dabar rugių pūdas 50 rublių, o už kviečius iki 80 moka...“ [14, p.213-214]

Kitoje vietoje K. Žukas rašė:

„Kai mes po Vasario 16 d. akto ir 1918 m. lapkričio mėn. savo vyriausybės ir kariuomenės sudarymo pajutome, kad tikrai galėsime nepriklausomai gyventi, didelėje lietuvių daugumoje įvyko kažkoks psichinis sąmyšis:

– Ar tikrai mes jau esame laisvi? Ar mes sugebėsime patys tvarkytis ir savarankiškai gyventi?

Negaliu pamiršti 1919 m. vieno susirinkimo Šunskų valsčiuje <...>. Susirinko kokios dešimtys stambių ūkininkų <...>, su manim taip kalbėjo:

– O kaip mes toliau gyvensime? Koks dabar bus mūsų caras? Juk be caro mes gyventi negalėsime...

Man atrodo, kad didelė mūsų krašto gyventojų dauguma buvo panaši į paukštį, kuris visą laiką buvo uždarytas narve ir staiga pamatė, kad jo narvo durelės atdaros, jis išsyk nesiorientuoja, kad jis jau laisvas ir gali skristi ten, kur tik nori.

Mes taip buvom įpratę į velkamąjį jungą, kad net neišsivaizdavome, kaip galima be kokio jungo gyventi. Daugumas mūsų neišsivaizdavo, kaip galima patiems valdytis, niekieno nediriguojamiems, niekieno iš viršaus nepriverčiamiems. Tai buvo psichologinė kelių šimtmečių baudžios ir rusų okupacijos liekana“ [14, p.450-451].

Tačiau buvo ir šviesesnių akimirų. 1919 02 16, pažymint I Nepriklausomybės metines Kaune vyko Lietuvos kariuomenės savanorių paradas. K. Žukas taip jį prisiminė: „Netoli mūs stovėjo kažkokia kaimo moterėlė ir visą laiką žiūrėjo į kareivius. Kai jie sustojo ir daina nutilo, moterėlės nervai neišlaikė. Ji atsiklaupė veidu į seminarijos bokšto paveikslą ir garsiai prabilo:

– Vai Dievulėli mano, Panele Švenčiausia! Vai ir gražūs tie mūsų maskoliai!...“ [14, p.172]

Dar plačiau šiais klausimais rašė kapitonas Vacl. Biržiška. Jis tvirtino, kad „kariuomenės auklėjimo svarbiausias uždavinys eina iš tos dabartinės kariuomenės rolės, kad ji yra tautos neatskiriama dalis“ [2, p. 52]. Žodžiu, „dabartinė“ Vacl. Biržiška pabrėžė tai, kad Lietuva vėl nepriklausoma (1922 m.), ir vėl yra Lietuvos kariuomenė, nebereikia jaunimui tarnauti svetimos kariuomenėse, kovoti ir mirti už svetimus idealus. Iš savo tautos į kariuomenę išeinama ir vėl į ją grįžtama. Tad svarbus yra „pilietingumo auklėjimas, prisirišimo prie savo krašto skiepijimas, pasitikėjimas savo pajėgomis, savim, savo tauta, kad ji gali išgyventi nepriklausoma, išauklėjimas tų privalumų, kurių tik neseniai mūsų nepriklausomybei susikūrus, kariai neatneša kariuomenėn iš pirmesnio savo gyvenimo <...>. Ir čia kariuomenė galės net suvaidinti svarbų auklėjantį vaidmenį ir pačiai visuomenei, atatinkamoje dvasioje ją lavindama“ [2, p. 52]. O tas lavinimas nepaprastai reikalingas, nes „Dabar visa <...> suaugusi visuomenės dalis, kuriai šiuo laiku tenka kurti nepriklausomybės pagrindus, gimė ir augo vergijoje ir iš mažens tiek to vergijos raugo yra įgavusi, kad iki šiol negali iškarto jo nusikratyti. Nepriklausomaj Lietuvoj gimę vaikai tik už keliolikos metų pradės aktyviai viešajame gyvenime dalyvauti. Kol tas laikas ateis, Lietuvos gyvenimą teks tvarkyti buvusiems <...> vergams, kurie nors ir nusistatę prieš savo buvusius valdovus, visgi į juos atsineša kitaip, negu į kitus kokius svetimšalius, jaučia kažkokius su jais jei ne proto, tai bent širdies ryšius. Ir tasai jausmas apsiireiškia ne vien kai kuriuose Lietuvos politikos žingsniuose, ne vien net nuo savęs slepiamose mintyse, kad nepriklausoma Lietuva tai geras dalykas, tik dėl visako reikia būti pasirengusiam ir kitai ateičiai <...>. Senesnieji ūkininkai, jei ir nenori, tai visgi yra įsitikinę, kad koks nors svetimas ponas ateis mūsų valdyti ir tvarkyti. Intelligentai visgi tyliai savyje tą pačią mintį slepia ir ne tiek galvoja apie tai, kaip čia sustiprinus savo valstybės poziciją, kiek, kaip materialiai visokioms ateities galimybėms apsisaugojus“ [2, p. 52-53]. Aišku Vacl. Biržiška tada dar negalėjo numatyti, kad bus toks „Lukoil’as“, kuris papirkinės net ir aukščiausius mūsų valstybės politikus, kad didžiulė degradacija ištiks nukolchozintą Lietuvos kaimą ir kad dalis buvusių kolchozininkų Rusijos prezidento rinkimų dieną gėrė už Putino pergalę, tikėdamiesi vėl jį atnešiant „saulę iš Rytų“ ir „kolchozinę gerovę“.

Labai šiuolaikiškai skamba ir šie Vacl. Biržiškos žodžiai: „mūsų kariuomenei tenka statyti dar vieną tikslą, kurio kitų šalių kariuomenės nežino. Tai yra Lietuvos nepriklausomybės jausmo skiepijimas <...>. Be abejo, nei <...> didelėse valstybėse, nei mažose <...> nei vienam piliečiui, kokių jis pažiūrų nebūtų, nei galvon negali ateiti, kad jo kraštas nėra nepriklausomas, kad jo valstybė nebus amžinai nepriklausoma <...>, nepriklausomybės <...> jausmas iš amžių iš pat mažens yra įjęs į visų piliečių kraują; šioj kryptyje jie yra auklėjami ir šeimoj, ir mokykloj, ir gyvenime.

Pas mus yra kitaip. Ilgus amžius vergijoj ir priespaudoj gyvenusi lietuvių tauta buvo visiškai pamiršusi senas nepriklausomos Lietuvos tradicijas, ir taip susigyvenusi su <...> priespauda, jog galų galais susidarė tam tikras psichinės vergijos ūpas; kartu su tuo buvo susidaręs toks visuotinas nusistatymas, kad Lietuva kitaip ir gyvuoti negalinti, kaip tik vergijoj“ [2, p. 53].

Tad Vacl. Biržiška perspėja, kad „Naujas <...> Lietuvos nepriklausomo gyvenimo laikotarpis taip dar neseniai yra prasidėjęs, kad nespėta ne tik visuomenės minties nusistatymas atatinamoj kryptij nukreipti, bet ypatingai dar nėra paveikęs į psichinį nepriklausomybės pajutimą tiek plačiojoj visuomenėj, tiek ir inteligentijai“ [2, p. 53]. Todėl, kaip rašė jis toliau: „kariuomenę <...> auklėjant reikia rimčiausiai žiūrėti į priemones, kurios padėtų tą senąjį jausmą išrauti ir iškiepyti ne formalų, bet gilaus įsitikinimo jausmą, kad esame ir būsime nepriklausomi, nežiūrint jokių galimų politikos akiračio atsimainymų“ [2, p. 53]. Todėl pirmiausia vadai „turi išauklėti tą jausmą pirmučiausia savyje ir kartu kiekvienam jų žingsny, kiekvienam žodyje susiduriant su valdiniais turi reikštis tas gilusis įsitikinimas“ [2, p. 53].

Pagal Vacl. Biržišką, Lietuvos kariuomenės vaidmuo toks: „kariuomenė tarnauja vienam tikslui - <...> ramiam darbui apginti“ [2, p. 49]. Iš to seka karo pedagogikos uždaviniai:

1. „ji turi padėti taip kariuomenę išmokinti, kad reikalui ištikus ji galėtų savo pajėgomis savo kraštą ginti“;
2. „išauklėti iš kario pilietį, kurs grįžęs iš kariuomenės namon galės tinkamai savo visuomenės pareigas atlikti ir savo asmeniniu gyvenimu sudarys atatinamas geram kariuomenės funkcionavimui sąlygas“ [2, p. 49-50].

K. Žukas akcentavo kaip svarbiausią jėgą kario moralę. Pabrėžė, kad jis priklauso ir nuo tautos moralės, citavo bulgarų karo pedagogą plk. Kirkovą: „Istorija mums liudija, kad tautų galybė jų moralinėmis jėgomis matuojama, kad galinčiausias visų laikų tautos galybės ir išplitimo periodu, skirdavosi nuo kitų tautų savo nepaprastomis moralės jėgomis. Ten buvo jų galybės paslaptys <...>, jei tautų vadovų tarpe, ar pačios tautos gelmėse patūrks moralūs principai; kada

tėvynės meilė pasikeis pilnu indiferentizmu prie jos garbės ir likimo; kada troškimas pasipelnyti nešvariais būdais apims visus piliečius – tos tautos žlugimas artimas ir neišvengiamas“ [10, p. 428]. K. Žukas aptarė kariuomenes su „teigiamais daviniais“: Aleksandro Makedoniečio-Aleksandro Didžiojo (356 pr. Kr. g.-323 pr. Kr. g.), Leonido (*Leônides*, 508 ar 507 pr. Kr. g.-480 pr. Kr. g.), Hanibalo-Anibalo Barkos (*Hannibal*, 247 arba 246 pr. Kr. g.-183 pr. Kr. g.), Gajaus Julijaus Cezario (*Caesar*, 100 ar 102 pr. Kr. g.-44 pr. Kr. g.), Gustavo II Adolfo (*Gustaf II Adolf*, 1594-1632), Frydricho II Didžiojo (*Friedrich II*, 1712-1786), Napoleono I, japonų (1904 m. kare su Rusija), Gedimino (apie 1275-1341), Kęstučio (apie 1300-1382), Algirdo (apie 1296-1377) ir Vytauto Didžiojo (apie 1350-1430). Morališkai silpnos, anot K. Žuko, buvo kariuomenės: persų karaliaus Kyro II Didžiojo (mirė 530 pr. Kr. g.), pretorionų (Romos imperijos žlugimo epochoje), prancūzų (1870-1871), rusų (1904-1905). Ypač akcentavo naujausią tuo metu pavyzdį – rusų kariuomenę 1917 m. ir „tą visuomenę, kuri fronto užpakalyje visomis jėgomis valstybės pamatus griovė ir tą kariuomenę, kuri mesdavo frontą dėl to, kad jų „tėvynė Viatkoje, kur joks priešas nenueis“ [10, p.428]. K. Žukas pabrėžė, kad „Mums, lietuviams, svarbu žinoti viena: sulyginamai su savo būsimais kautynių lauko priešais, mes greičiausiai būsime silpnesni skaičiumi, ginklavimu, karo technika ir kitais kariavimui reikalingais daviniais, tai tuos trūkumus kupinai privalome padengti vienu - savo moralės jėgomis“ [10, p. 429].

K. Žukas labai akcentavo karių pareigas („prievoles“). Pateikė tokią jų klasifikaciją:

„1) Prievolės kitiems žmonėms, <...> savo draugams, viršininkams, valdiniam, valdžiai, savo ir svetimų šalių gyventojams.

2) Prievolės tai – asmens moralumas.

3) Prievolės valdiškam ir svetimam turtui.

4) Prievolės tėvynei ir

5) prievolės Dievui – religinis moralumas“ [10, p. 434].

Akcentavo „Fenelono taisyklę“, kurią suformulavo prancūzų pedagogas ir rašytojas arkivyskupas de Salinjakas de la Motas-Fenelonas (*de Salignac de la Mothe-Fénelon*, 1651-1715): „Tą prievolė yra svarbesnė, kuri liečia didesnę žmonių skaičių: prievolės šeimai ir visuomenei etapais aukščiau, negu prievolės sau; dar aukščiau stovi prievolės tėvynei, o po to – prievolės žmonijai“ [10, p. 434].

K. Žukas aptarė karių pareigas tėvynei ir liaudžiai. Keliamas klausimas: „*Kas yra tėvynė*“ „Tėvynės“ sąvokos turinys atskleidžiamas taip: 1. teritorijos bendrumas; 2. naudos, būdo ir papročių bendrumas; 3. įstatymų bendrumas; 4. viena istorinė praeitis; 5. jausmų ir pageidavimų bendrumas; 6. kalbos bendrumas; 7. tautinė giminystė (pastarieji 2 elementai ne visada būdingi).

„*Tėvynės meilė*“ apibrėžta tokiu būdu: „Tikra tėvynės meilė turi būti negodi ir stipri, nes tikrai tokia meilė gali raginti pilietį ir karį tarnauti jai ir priversti jį aukoti jai viską, ką jis turi, net ir savo gyvastį“ [11, p.59].

Akcentuotas „*paklusnumas įstatymui*“: „Apie kiekvienos valstybės tvirtumą galima spręsti iš to, kaip griežtai piliečiai įstatymų prisilaiko ir juos pildo“ [11, p. 59]. Akcentuoja kariuomenės nesikišimą į politiką, nes dėl to ne tik laužoma kariška drausmė, bet žlunga ir valstybės: „pretorijonai Romėnų imperijos puolimo epochoje arba rusai 1917 m.“ [11, p. 59]. Cituojamas prancūzų generolas Blondelis (*Blondel*): „Karys negali būti savo centrinės valdžios teisėjas, nes jis sudaro jos jėgą“ [11, p. 60].

Aptarta problema „*valdžia ir jos gerbimas*“: „visi valdžios parėdymai pildomi tik tuomet, jei jie gauti per tiesioginius viršininkus“ [11, p. 60], o „Gerbti valdžią išoriniai mes privalome jos didesnio autoriteto palaikymui; gerbti vidujiniai – dėl to, kad ji yra mūsų tautos valios reiškėja“ [11, p. 60].

Analizuojama ir problema: „*Valdiškas turtas bei pinigai ir jų naudojimas*“, pabrėžiama, kad „Daugumas mūsų lengvai žiūri į jiems įteiktą turtą ir laiko savo santykius su valdišku turtu minkštesniais, negu su svetimu privačiu, o savo turto reikalą stato kuo aukščiausiais“ [13, p. 60]. Aptaria maisto svarbą: „*kas valdo pilvą, tas valdo ir dvasią*“ (kariška patarlė); drabužių ir apavo, ginklų, arklių, valdiškų pinigų tausojimas, tvarkingas naudojimas.

Pabrėžiamas *religijos reikalingumas*: „Religija <...> laimina karių pasiaukojimą tėvynės gynimui, <...> sutaiko juos su mirtimi“ [13, p. 61].

Ypač akcentuoti „*Moralūs idealai*“: tėvynė, tikyba, laisvė ir kt. „Iki tol, kol idealai lieka negodūs, skaitūs ir nesutepti, arba iki tol, kol viltys dar žavina žmogų, jis be baimės ir sustojimo siekia jų; bet syki idealų autoritetas sumažėjo ir susitėpė, jų žavingumas aptemdintas, arba viltys pranyko – ateina kartus atsipeikėjimas. <...>. Labai dažnai atsitinka, kad buvusieji idealai iššaukia to paties žmogaus didelę jų neapykantą ir įniršimą“ [11, p. 66]. (Prancūzų revoliucija: laisvė, lygybė, brolybė; išblėšę idealai: rusų kariuomenė 1917 m.; veiksmingi idealai: 1918-1919 m. Lietuvos savanoriai – tokie K. Žuko pateikti pavyzdžiai).

Analizuojamos ir „*Dvasios nupuolimo priežastys ir padariniai*“: „pirmos prieš pastangos yra idealus sugriauti“ [11, p. 67]; „visi Lietuvos piliečiai, o ypač kariški viršininkai privalo idealus saugoti ir savo valdinius prie jų vesti“ [11, p. 667].

Pabrėžiama *Tėvynės meilė*. „Patriotizmas priduoja kariuomenei nepaprastų jėgų, kada kariaujama tėvynės apgynimui ir jos interesų apsaugojimui“ [12, p. 280]. Jis palaikomas „pasakojimais apie tėvynės praeitį, apie garbingiausius jos istorijoje nuotykius, apie buusias tautos nelaimes, apie garbingus karus ir apie tautos didvyrius, kareivių supažindinimu su tautiškais idealais“ [12, p. 280]. Ir

„Kada šalis gyvena sunkias dienas, kada yra pavojuje jos gyvenimo interesai, o net ir pats gyvenimas, arba jos garbė ir šlovė ant plauko kaba – tėvynės meilė tuomet stipriau jaučiama ir giliau tautos masės perima“ [12, p. 280].

Karių mokyme svarbūs *pasikalbėjimai ir pavyzdys*: dažniau kalbėti apie tėvynės ir pačių karių garbę. „Garbės jausmų persiėmusiems kariams nebaisi mirtis – baisi gėda“ [13, p. 454]. Dažnai kalbėti apie idealus ir gyvenimo siekius, apie pareigą Tėvynei, apie priesaiką tarnauti garbingai, apie priešus, jų padarytą, daromą ir būsimą žalą, palaikyti neapykantos, keršto jausmus. Kalbėti apie tai, kad kariai būtų stiprūs dvasia, kūnu ir kariniu pasiruošimu: „Silpna tauta anksčiau ar vėliau taps ekonominis ir politinis savo stipresnio kaimyno vergas“ [13, p. 454]. Reikia dažniau kalbėti apie tarpusavio pagalbą, karo sunkumus, pavojų, mirtį, garbę kristi kautynėse. Svarbus vadų pavyzdys: „Sąžiningu savo pareigų ėjimu, pavojaus ir mirties neigimu, valios tvirtumu, kantrybe, narsumu, ryžtumu ir užsispyrimu kautynėse jis turi būti savo valdinių akyse jų idealų įsitikinimas“ [13, p. 455].

Efektyvus pilietinis ugdymas Lietuvos visuomenėje (1918–1940 m.)

Kadangi pilietinio mokymo klausimai ikikarinės Lietuvos mokykloje ir visuomenėje jau ištirti plačiau [1, 3], akcentuosime tik kai kuriuos aspektus.

Pirmiausia visuomenė šias problemas sprendė per mokyklą. Teorinius jų sprendimo pagrindus sukūrė Lietuvos (Vytauto Didžiojo) universiteto profesorius Stasys Šalkauskis [7, 8] ir jo mokinys filosofas Antanas Maceina [4].

Pilietinio ugdymo problemos vaikams ir paaugliams prieinama forma buvo pateikiamos bei analizuojamos visuose be išimties humanitarinių mokslų vadovėliuose, pasitaikydavo jų ir kitų dalykų vadovėliuose. Pavyzdžiui, Pranas Naujokaitis matematikos mokymą savo vadovėliuose stengėsi itin glaudžiai sieti su pilietiniu ugdymu. Jis laiko skaičiavimo uždaviniuose, be žymiausių rašytojų ir kultūros veikėjų, mini politikus (A. Smetoną ir kt.), daug Nepriklausomybės kovų įvykių: didvyrišką A. Juozapavičiaus (1894–1919) ir P. Lukšio (1886–1919) mirtį, Giedraičių kautynes, Klaipėdos išvadavimą, kovas su bermontininkais ir kt. Pateikiame keletą tokių uždavinių pavyzdžių (kalba netaisyta): „Kiek laiko išėjo nuo šių mūsų kariuomenės įvykių: a) 1918 m. gruodžio mėn. 24 d. Vilniuje išspausdinta pirmoji lietuvių kariuomenės knyga. b) 1919 m. sausio mėn. 11 d. vokiečiai Kaune nukovė 2 pėst. pulko kareivius (Juozą Kalasiūną ir Antaną Zembavičių). Tai pirmos aukos. c) 1919 m. vasario mėn. 5 d. ties Jėznu paimtas iš bolševikų pirmas lėktuvas (tai pirmas lėktuvas mūsų aviacijoje). d) 1919 m. kovo mėn. 28 d. 15 val. paleidžiamas į bolševikus pirmas mūsų artilerijos sviedinys (tas

sviedinys yra Karo muziejuje). e) 1919 m. spalio mėn. 3 d. Varėnos rajone žuvo mūsų šarvuotas traukinys „Gediminas“. f) 1920 m. lapkričio mėn. 19 d. lenkai sumušami prie Širvintų. g) 1921 m. sausio mėn. 22 d. Kaune įsteigtas Karo muziejus“ [5, p. 143–144].

Kokį didelį auklėjamąjį krūvį slepia šie kuklūs uždaviniai! Mokytojas, sprenddamas juos su mokiniais, gali organizuoti nedidelius pokalbius apie Lietuvos kariuomenės kovas, iškelti tikslą apsilankyti Kaune Karo muziejuje, aplankyti kovų, didvyrių žūties vietas, jų kapus ir t. t. Panašių uždavinių, ugdančių pasididžiavimą Lietuva, jos ūkiu, kultūra, gamta, istorija buvo gausu ir J. Baltūsio, K. Klimavičiaus, P. ir J. Mašiotų bei eilės kitų autorių matematikos uždavinynuose [1]. Per gimtosios lietuvių kalbos ir literatūros pamokas Lietuvos pilietį–patriotą auklėjo J. Jablonskio, S. Matjošaičio–Esmaičio, M. Vasiliausko, S. Zobarsko, I. Malinausko, J. Talmanto, S. Kymantaitės–Čiurlionienės, M. Biržiškos, Z. Kuzminskio, K. Bizausko, J. Ambrazevičiaus–Brazaičio, M. Miškinio ir kt. autorių skaitymo knygos, chrestomatijos ir vadovėliai [3]. Tą patį galima pasakyti ir apie V. Daugirdaitės–Sruogienės, A. Šapokos istorijos, P. Šinkūno, A. Vireliūno geografijos ir eilės kitų mokomųjų dalykų vadovėlius [1, 3]. O „ano meto mokykla, mokytojai, kurių dauguma buvo šviesios, ryškios asmenybės, išmokusios <...> ne tik fizikos, matematikos, kalbų, bet ir gyvenimo išminties, <...> galėjo būti pavyzdžiu jaunimui“ [6, p. 92].

Antrajame Nepriklausomybės dešimtmetyje (1930–1940 m.) vyresnėse gimnazijos klasėse ir aukštųjų mokyklų pirmuose kursuose buvo imtas įvesti privalomas vaikinių karinis rengimas. O iki to laiko visi fiziškai sveiki aukštųjų mokyklų absolventai, baigę mokslus, privalėjo atlikti karinę tarnybą. Dažniausiai jie pasirinkdavo vienerių metų kariūnų–aspirantų kursą karo mokykloje, per tuos metus išklausdami sutrumpintą leitenantų parengimo kursą. Pilietiškumo, patriotizmo mokykla buvo Lietuvos šaulių sąjunga, į kurią įsiliedavo atsargos kariai.

•••

Tačiau „Ir šiandieną, praėjus vos daugiau nei 60 metų nuo lemtingojo 1940-ųjų birželio, dar nėra vieningos <...> nuomonės dėl tų tragiškų įvykių prielaidų bei priežasčių. Kas tada labiausiai pakenkė: mūsų politikų sutrikimas ar jų naivumas (bent tam tikros jų dalies), šiurkšti okupanto jėga ar saldžiabalsė jo propaganda, skleista ne vienerius metus iki atviros agresijos, bendra tarptautinė padėtis Europoje ar totalitarinių imperijų užmačios?“ [6, p. 102]. Bet tas lemtingasis birželis buvo. Buvo ir 1941-ųjų birželis, vienus mūsų piliečius deportavęs į Sibiro šalčių gniaužtus, kitiems užkabines geltonas žvaigždes ir labai daug jų suguldes Pane-

riuose, Kauno IX forte, Pivonijos šile prie Ukmergės ir daugelyje kitų vietų, Osvencime, Maidaneke, Salaspilyje ir daugybėje kitų mirties stovyklų. 1944 m. Rytų okupantui grįžtant „Vien Vokietijoje po karo atsidūrė daugiau kaip 60 tūkst. mūsų tautiečių ir dauguma jų buvo aukštos kvalifikacijos specialistai, tautos elitas“ [6, p. 141]. O kiek jo prarasta per trėmimus ir žudynes iki pat „tautų tėvo“ Stalino mirties ir dar po jos? Tačiau pavergta, stipriai nukraujavusi Lietuva netylėjo ir, nors beviltiškai, bet kovojo. Jos piliečiai atliko savo šventą pareigą – ginti Tėvynę. Būtent pilietiškai sąmoningi Lietuvos piliečiai aktyviai dalyvavo 1941 m. birželio sukilime (daug jų tada padėjo savo galvas), ištisą pokario dešimtmetį, demokratinio pasaulio palikti vieni vieni, kovėsi partizanų gretose. Jų tarpe buvo daug sovietinių ir hitlerinių okupantų represijų išvengusių Nepriklausomos Lietuvos karininkų ir kareivių, nes juos slėgė tai, kad 1940 m. jie negalėjo atlikti savo kario ir piliečio pareigos, kuriai daugelį metų ruošėsi – ginti tėvynės laisvę, nepriklausomybę. Vienas iš 1941 m. birželio sukilimo vadovų buvo plk. prof. dr. inž. Juozas Vėbra. Prieš beviltiškas Sedos kautynes 1944 m. Tėvynės apsaugos rinktinės II žemaičių pulką formavo ir nuo pervargusio širdies smūgio ištiktas mirė 1919 m. kovų savanoris plk. inž. Mečys Kareiva. O pokario partizanų gretose kovojo gen. Motiejus Pečiulionis. Kitas partizanų generolas Vytautas – Jonas Žemaitis, Lietuvos artilerijos kapitonas, visų Lietuvos partizanų vadas, kuriam generolo laipsnį suteikė kovos draugai, buvo sušaudytas po susitikimo su vyriausiuoju stalininiu budeliu L. Berija. Beje, paskutiniu Lietuvos partizanų vadu tapo vienas iš anksčiau minėtų kariūnų–aspirantų, Respublikos pedagoginio instituto Klaipėdoje absolventas, Alytaus mokytojų seminarijos mokytojas Adolfas Ramanauskas–Vanagas, 1957 m. nukankintas KGB budelių. Jam atkurtoje Nepriklausomojoje Lietuvoje buvo suteiktas generolo laipsnis. Pilietinio auklėjimo sistema, sukurta Lietuvos kariuomenėje, mokykloje ir visuomenėje, pakvietė į kovą ir jaunimą, dar nespėjusį tarnauti Nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje. Okupantai ir jų kolaborantai vis stengėsi tą jaunimą apjuodinti, prikergdami „banditų“, „buožių išperų“ etiketes. Kažkaip neįtikėtina, kad banditais virto buvę mokytojai (iš 8 Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio Tarybos narių, 1949 02 16 pasirašiusių šios Tarybos deklaraciją – esminį partizaninės kovos dokumentą, pagrindžiantį okupuotos Lietuvos priešinimosi okupacijai teisėtumą, net 6 buvo mokytojai). O kokie buožės buvo ir ką jie galėjo išnaudoti Dzūkijos smėlynuose, kur partizaninis pasipriešinimas raudonajam okupantui buvo masiškas?

Taigi pilietinis auklėjimas ikikarinės Lietuvos visuomenėje, mokykloje ir kariuomenėje buvo efektyvus. Tai įrodė istorija.

Išvados

1. Lietuvos kariuomenės karininkai ikikarinės Lietuvos karinėje periodikoje gana plačiai nušvietė pilietinio ugdymo problemas ir numatė kelius joms spręsti. Dabartinės Lietuvos kariuomenės karininkai turėtų susipažinti su aptartais pranešime straipsniais ir juos kūrybiškai panaudoti savo darbe.

2. Ikikarinės Lietuvos visuomenė ir mokykla, glaudžiai bendradarbiaudamos su kariuomene, gana sėkmingai sprendė pilietinio ugdymo problemas ir išugdė gana atsparius svetimai ideologijai Lietuvos piliečius.

3. Ikikarinė visuomenės, mokyklos ir kariuomenės patirtis skatintina ir dabar. Mokyklose keliamos mokymo integravimo su gyvenimu idėjos turi pasitarnauti ir pilietinio ugdymo problemų sprendimui, atitinkamos tematikos užduotis įtraukiant į vadovėlius, uždavinynus, pratimų rinkinius ir pan., organizuojant moksleivių ekskursijas į buvusių mūšių vietas, lankant bei tvarkant karių kapus, organizuojant draugystės vakarus su kariais ir t. t.

Literatūra

1. **Ažubalis A.** Matematika lietuviškoje mokykloje (XIX a. pr.–1940 m.). V., 1997.
2. **Biržiška Vacl.** Karo pedagogikos bruožai// Mūsų žinynas, 1922, Nr.2.
3. **Bukauskienė T.** Lietuvių literatūros mokymo istorija (iki 1940 m.). V., 1993.
4. **Maceina A.** Tautinis auklėjimas. K., 1934.
5. **Naujokaitis P.** Aritmetikos uždavinynas. D. 4. K.– Marijampolė, 1938.
6. **Rudokas J.** Prarastieji Lietuvos talentai. V., 2001.
7. **Šalkauskis S.** Lietuvių tauta ir jos ugdymas. K., 1933.
8. **Šalkauskis S.** Visuomeninis auklėjimas. K., 1932.
9. **Žukas K.** Kariškosios pedagogikos bruožai// Mūsų žinynas, 1926, Nr.29.
10. **Žukas K.** Kariškosios pedagogikos bruožai// Mūsų žinynas, 1926, Nr.30.
11. **Žukas K.** Kariškosios pedagogikos bruožai// Mūsų žinynas, 1926, Nr.31.
12. **Žukas K.** Kariškosios pedagogikos bruožai// Mūsų žinynas, 1926, Nr.32.
13. **Žukas K.** Kariškosios pedagogikos bruožai// Mūsų žinynas, 1926, Nr.33.
14. **Žukas K.** Žvilgsnis į praeitį. Chicago, 1959.

SAVOSIOS VERTĖS SUVOKIMAS IR TĖVYNĖS MEILĖ – JAUNIMO PILIETINIO UGDYMO LEITMOTYVAS IR PRASMĖ

Kpt. Arūnas ALONDERIS

*Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo
akademija*

Kiekvienos visuomenės aukščiausias tikslas yra apginti Tėvynės nepriklausomybę. Kariuomenė, kuri yra pašaukta šį svarbiausią visuomenės tikslą išlaikyti, turi turėti visas gerąsias mūsų tautos savybes. Todėl pilietinis ugdymas kariuomenėje – svarbus darbas su kariūnais. Auklėjimo pagrindą sudaro doros ir patriotizmo ugdymas, t. y. ugdymas turi sustiprinti kario – piliečio moralę. Tikslas pasiektas, kai jaunuolio reikalingiausios dorinės savybės sutampa su jo norais ir mąstymu.

Pilietiškumas ir dorinis ugdymas yra ypatingas tuo, kad kariuomenėje susiduriama su jau susiformavusiais charakteriais ir skirtingais poreikiais. Todėl čia labai svarbus vaidmuo tenka karininkams ir jaunesniems vadams, kurie bendrauja su jaunuoliais ir skiepija jiems reikiamas savybes.

Lietuvoje per 50 okupacijos metų nebuvo ugdomas aktyvus pilietiškumas ir patriotizmas. Juk prieškarinio nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu kiekvieno lietuvių svarbiausias tikslas buvo ginti valstybę ir tautos laisvę, o šiandien pakitusios pažiūros ne tik į karinę prievolę, kariuomenę, bet ir į pačią valstybę, visuomenę.

Šių dienų Lietuvos kariuomenė nėra sala, atskirta nuo visuomenės ir valstybės gyvenimo. Ji jos sudedamoji dalis. Todėl ir dorinis-pilietinis ugdymas nėra vien kariškių reikalas. Šie pagrindai turi būti diegiami pačioje visuomenėje, šeimoje, mokykloje.

Be patriotizmo visuomenė negali gyvuoti, be idėjos negali gimti patriotizmas. Buriant jaunuolių veikimą į vieną darnų veiksma – vadinasi ugdyti pilietį, ta kryptimi, yra kreipiamas karių auklėjamasis darbas. Karys turi būti doros pavyzdys, pasitikęs savo kariuomenę, vadais, valstybę, kurie vieningi ir teisingi, pasirengę jį visapusiškai paremti. Tik ta kariuomenė turės pasitikėjimą visuomenėje ir nenustos patriotiškumo ir kovingumo, kurios nariai bus pavyzdingi ir dori žmonės.



Dažniausiai jaunuoliai nusikalsta įstatymams ar doros dėsniams savo elgesiu ir veiksmais. Jų elgesiui ir veiksams vadovauja valia ar jausmai. Valiai daugiausia įtakos turi žmogaus prigimtis, socialinė padėtis bei aplinka, siekiami tikslai.

Pagrindinis kario uždavinys – kovotojo valios ugdymas, t. y. būdo formavimas, atidumo ir sugebėjimų ugdymas. Tai dažniausiai padeda išvengti nusikaltimų, atgraso nusikaltėlius ir kartu mažina jaunuolių nusikaltimus.

Kariuomenė yra didelė bendruomenė, mūsų visuomenės dalis, kurioje kiekvienas veikia ne sau, bet visai bendruomenei, siekdamas bendro visuomenei ir valstybei tikslo – išlaikyti, o prireikus apginti savo krašto nepriklausomybę. Į kariuomenę atvykęs jaunuolis įtraukiamas į kovinės parengties ir pilietinio ugdymo programas. Kariuomenėje tarnaujantys vaikinai turi visas visuomenės gerąsias ir blogąsias savybes. Patinka kam ar ne, su visais vaikiniais reikia daug ir kantriai dirbti. Visas tarnybos kariuomenėje laikas turi būti išnaudotas, div. gen. St. Raštikio žodžiais, „ugdyti dorą, sąmoningą, teisingą, klusnų, stiprų ir valingą žmogų, susietą savitarpio pasitikėjimu, meile, patriotizmu, atsidavimu ir pasiaukojimu vienas už kitą ir visi už tiesą, tvarką, valstybės ir tautos gerovę ir nepriklausomybę“. Šias savybes išsiugdęs karys, išėjęs iš kariuomenės, negali būti blogas pilietis. Kadangi šios savybės ugdomos ne tik įsisąmoninant, bet ir paklūstant krašto apsaugos statutams, kariniame dalinyje tikslas pasiekiamas greičiau.

Į nusikaltimus jaunuolius dažniausiai pastūmėja egoistinis gyvenimo tikslas, iškreiptas savo teisių bei pareigų ir garbės supratimas.

Daugelio šiuolaikinių jaunuolių mąstymo pagrindas yra „aš noriu“, ir šiam norui patenkinti „tikslas pateisina priemones“. Tokių nuostatų vedamas ar skatinamas jaunuolis turi jas atitinkantį dorovės ir teisės supratimą, kuris dažnai ne tik palankus nusikaltimams, bet skatina nusikalsti.

Kariuomenė – tai institucija, efektyviai ir kryptingai veikianti tolesnę jauno žmogaus socializaciją.

Kariuomenės organizavimas teritoriniu principu leidžia aktyvinti ryšius su visuomene. Vyksta karių susitikimai, jų bendri sporto, kultūriniai ir pramoginiai renginiai. Karinėse pratybose ir mokymuose dažni svečiai yra jaunimo visuomeninių organizacijų atstovai, vyresnių klasių moksleiviai. Bendradarbiavimas su mokyklomis priverčia karį būti pavyzdingą, suartina kariuomenę su būsimais kariais, visuomene.

Aktyvėja kariuomenės ryšiai su skautais ir šauliais. Kariuomenės daliniai kiekviename rajone globoja mokyklas, darželius, vaikų namus ir t. t. Ši veikla plati: tai ir organizacinių klausimų sprendimas, ir karinių–sportinių stovyklų bei žygių rengimas. Šiandien mokyklai keliamas uždavinys – išugdyti laisvą, demokratiškų pažiūrų pilietį-patriotą. Mokykla daug deda pastangų ugdydama jauno-

lius dorais piliečiais, tėvynės gynėjais. Mokykla jaunam žmogui formuoja supratimą apie piliečių pareigas ir apie tai, kad pareigos yra pirmesnės negu teisės. Pradinis krašto apsaugos propagavimo ir įgyvendinimo etapas – tai piliečio ir patrioto ugdymas gimnazijose, bendrojo lavinimo vidurinėse, profesinėse, jaunimo, amatų mokyklose. Tautinės savimonės plėtojimas ir puoselėjimas moko mylėti Tėvynę ir psichologiškai parengia jaunuolius atlikti pilietinę pareigą. Pilietinio pasipriešinimo būdų mokymas ir įgūdžių ugdymas yra privalomosios lavinimo programos dalis.

Tarpukario Lietuvos švietimo institucijose vyravo nuostata: **kaip krašto apsaugą vertins mokyklos, tokia bus ir tautos pažiūra**. Gimnazijose, progimnazijose ir kitose mokyklose karinis parengimas oficialiai įvestas 1930–1931 metais. Pradedant nuo 4 (dabar 8) klasės, iki 8 (12) klasės, per savaitę būdavo dėstomi įvairūs kariniai dalykai. Karinis parengimas – savita auklėjimo sritis. Norint paaiškinti karinio auklėjimo objektą, reikia žinoti bendruosius karinio ugdymo pagrindus: išmokimą, planavimą ir rengimą, atlikimą ir kontrolę. Karinio ugdymo sąvoką sudaro fizinis ir moralinis visuomenės parengimas krašto apsaugai. Fizinis karinis rengimas – tai konkretus techninis mokymas ir lavinimas. Moralinio rengimo tikslas – paveikti žmonių dvasią, sielos vertybes, ugdant realius tėvynės meilės jausmus. Taigi, dorinių, karinių, patriotinių vertybių formavimas – tai karinis ugdymas.

Šiandien džiugu, kad moksleivių karinių–sporto stovyklų tinklas Lietuvoje plečiasi. Tai padeda rengti sveiką ir stiprą, drausmingą ir dorą pilietį.

Kaip pavyzdį galime paminėti Plungės raj. Alsėdžių vidurinės mokyklos eksperimentą, kuri pirmoji šalyje vidurinė mokykla 2000 metais rugsėjo 1 d. įvedė pradinį karinį rengimą, kaip pasirenkamą mokymo dalyką. Pagrindinis mokyklos tikslas – rengti piliečius Tėvynės gynimui, ugdyti visuomenės pilietišumą ir tautinį sąmoningumą, plėtoti jaunimo pasirinkimo galimybes, propaguoti karinį mokymą mokyklose ir kurti teigiamą kariuomenės įvaizdį visuomenėje.

Mokykla, remdamasi Jaunųjų šaulių vadų ir instruktorių rengimo programa, parengė karinio mokymo vidurinėje mokykloje programą pagal kariniam rengimui skirtų valandų skaičių. Padedant Žemaičių apygardos 10 rinktinės Mokymo centro kariams paruošė materialinę–metodinę bazę, parengė mokytojams metodinę karinio rengimo priemonę, kuri integruota su bendrojo lavinimo mokyklose dėstomais dalykais, ugdančiais pilietinį sąmoningumą (istorija, pilietinės visuomenės pagrindai, geografija, kūno kultūra, literatūra). Mokykla aktyviai bendradarbiauja su Lietuvos šaulių sąjunga ir Karo akademija, kurios teikia mokyklos pedagogams metodinę pagalbą karinio mokymo klausimais.

Šis eksperimentas išsiveržė iš mokyklos sienų ir kiekvienais metais įgauna vis didesnę pagreitį kitose šalies mokyklose. Be abejo to nebūtų įvykę, jei šios idėjos nebūtų palaikę mokyklos bendruomenė ir mokinių tėvai.

Kai kurie čia įžvelgia militarizavimą. Galbūt ir yra jo elementų. Bet svarbiau yra kryptingas ir sistemingas jaunimo pilietinio ugdymo diegimas mūsų valstybėje ir visuomenėje. Pakabinti ant sienos valstybės herbą arba kunigaikščių portretus, arba pažymėti savo dalyvavimu valstybinių švenčių dienas nepakanka.

Remiantis sociologinių apklausų rezultatais, krašto apsauga kitų visuomenės institucijų tarpe atrodo gerai (4–5 vieta po bažnyčios, visuomenės informavimo priemonių ir prezidento institucijos). Deja, tai yra ne dėl teigiamo kariuomenės įvaizdžio, o todėl, kad kitomis institucijomis nepasitiki dar daugiau piliečių ir tai vyksta bendrame nepasitikėjimo valstybe kontekste. Antra vertus, tas faktas, kad kariuomenė nepasitiki dalis gyventojų, kelia didelį nerimą ir susirūpinimą. Susidariusi situacija netoleruotina valstybėje, kurios gynybinę galią numatoma grįsti visuotinu tautos pasipriešinimu.

Tai sąlygoja objektyvios problemos ir veiksniai sistemos viduje, kurių sprendimas neįmanomas be valstybiniu lygiu priimtų nutarimų: tai ir finansavimas, ir atitinkamų teisinių aktų priėmimas, ir apskritai visuomenės požiūrio į kariuomenę stoka.

Šiuo metu yra tarsi užburtas ratas: objektyvios problemos ir pasitaikančios negerovės kariuomenėje sukelia neigiamą žiniasklaidos reakciją, kuri formuoja atitinkamą visuomenės požiūrį ir dar labiau gilina tas problemas.

Analizuojant pastarųjų metų spaudą galima padaryti kelias svarbias išvadas:

1. Negatyvūs straipsniai, pranešimai ir pareiškimai dažnai pasirodo šaukimo į Privalomąją karo tarnybą metu, svarstant biudžetą ir t. t. Tai nenorom perša išvadą, kad tai specialiai kažkieno organizuojama siekiant savų tikslų: mažinti visuomenės pasitikėjimą kariuomenė ir apskritai krašto apsaugos sistema, tuo silpninant valstybės gynybinius pajėgumus.
2. Nors Lietuvos kariuomenė yra nuolatiniame visuomenės informacijos priemonių interesų lauke ir vos ne kiekvieną dieną galima rasti vieną ar kitą informaciją, tačiau ši informacija dažniausiai yra sausas faktų pateikimas. Iš kitos pusės, ši informacija dažniausiai yra apie tarptautinius vizitus, susitikimus ar sutartis, išsamiai neanalizuojant jų reikšmės ir svarbos Lietuvai. Žmonėms ši informacija yra dažnai nesuprantama ir neįdomi. Juos domina skandalai ir panašūs dalykai. Paklausa gimdo pasiūlą ir atvirksčiai. Žurnalistai su pasimėgavimu aprašo tokius „skandalus“ ir „skandaluikus“ kariuomenėje.

Žinoma, kariuomenėje yra problemų. Nesvarbu, ar minimi faktai pasitvirtina, ar ne, tačiau informacija paprastai pateikiama su išankstiniu neigiamu nusištatymu, siekiant diskredituoti ne tik kariuomenę, bet ir pačią gynybos ir saugumo idėją, o ne norint spręsti šias problemas. Prie to labai dažnai prisideda retoriniai klausimai: Kas mus puls? Ar maža valstybė pajėgi apsiginti? Kam mums reikalinga ta kariuomenė? Kam švaistomi pinigai? ir t. t.

Priimtas ir patvirtintas Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, kuris reglamentuoja, kad Lietuvos gynybinė galia grindžiama visuotinu tautos pasipriešinimu. Šiame kontekste labai svarbus **kariuomenės ir kitų gynybinių struktūrų glaudus ryšys su visuomene**. Piliečiai turėtų pasitikėti ir remti kariuomenę. Be tokio savitarpio pasitikėjimo ir glaudaus bendradarbiavimo kariuomenėje sėkmingas vystymasis sunkiai įsivaizduojamas.

Akivaizdu, kad problemų neįmanoma išspręsti be atitinkamo finansavimo ir kitokio pobūdžio valstybės paramos. Keliami reikalavimai kariuomenei gerokai viršija subsidijavimą.

Nesprendžiamos problemos dar labiau gilėja, įgaudamos chronišką pobūdį. Pakeisti susidariusią padėtį darosi vis sunkiau ir sunkiau. Neigiami reiškiniai ilgainiui tampa norma - tai gimdo naujas problemas ir, savaime suprantama, naują kritikos bangą.

Siekiant nutraukti šį ciklą, neužtenka vien kalbėti apie lėšų stygių ir apeliuoti į aukštesnę valdžią. Reikia mobilizuoti vidinį profesinį ir patriotinį sistemos potencialą ir išnaudoti visas savo galimybes. Tam sąlygos neabejotinai yra.

Šiuo metu krašto apsaugos sistemoje sukurta aiški ir efektyvi propagandinės informacijos ir ryšių su visuomene koncepcija. Ji labai padeda siekti, kad kariuomenė būtų atviresnė visuomenei. Čia naudingas kitų Vakarų valstybių patyrimas, kuriose panašios problemos buvo iškilusios prieš 20–30 metų (pvz., Danija, Švedija, Vokietija).

Kalbant apie kariuomenės ir visuomenės suartėjimą ir pasitikėjimą reikia, atkreipti ypatingą dėmesį į pačią visuomenę, joje vykstančius procesus. Aiškiai yra suprantama, kad kariuomenė yra neatskiriama nuo visuomenės ir jos paskirtis užtikrinti valstybės, tautos ir visuomenės saugumą ir vystymosi raidą. Taip pat savaime suprantama, kad demokratinėje valstybėje kariuomenė remiasi visuomene ir yra jos išlaikoma. Šis simbolinis ryšys įgauna ypatingą reikšmę Lietuvoje – valstybėje, kurios gynybinę galią numatoma grįsti visuotino pasipriešinimo principu. Būtent dėl šios priežasties labai svarbu suprasti procesus, vykstančius visuomenėje, atskleisti dėsningumus, surasti priemones ir svertus, kurie leistų formuoti pilietinę visuomenę, pasirengusią ginti savo valstybę.

Norint pakeisti padėtį, iš pradžių reikia aiškiai suvokti, kas sąlygoja vienokias ar kitokias tendencijas, kokia šių tendencijų socialinė prigimtis. Tyrimai ir analizės šia linkme atliekami labai seniai. Dar antikos filosofai bandė atsakyti į daugelį iš šių klausimų ir pateikti geriausius sprendimus. Tolimesniame civilizacijos vystymosi procese šis klausimas taip pat buvo labai svarbus. Turbūt tai ir bus bendra visur ir visais laikais. Žinoma, galima būtų surasti ir daugiau bendrų dėsningumų bei tendencijų, bet tai nėra šios trumpos analizės tikslas. Paminėsime svarbiausią dalyką: kiekvienu laikmečiu, kiekviename regione ar atskiroje valstybėje susiklosčiusi padėtis yra unikali ir kiekvienu atveju reikalauja ieškoti individualaus sprendimo.

Šie dalykai yra puikiai suvokiami šiuolaikiniame pasaulyje ir šių dėsningumų tyrimams skiriamas nemažas dėmesys. Tai ypač pasakytina apie demokratiniiais pagrindais valdomas valstybes, kur daug kas priklauso nuo plačios visuomenės valios ir pasirinkimo. Valstybinių institucijų vadovai, priimdami svarbiausius sprendimus, stengiasi remtis kruopščiu socialinės terpės tyrimų rezultatais ir mokslinėmis prognozėmis, poreikiui esant, kryptingai formuoja visuomenės nuomonę viena ar kita kryptimi.

Daug yra bendra, ar bent panašaus, socialiniuose procesuose, vykstančiuose Lietuvoje ir kitose šalyse, todėl mums yra būtina ir labai naudinga jų sukauptos patirties analizė. Tai ypatingai pasakytina apie saugumą ir gynybą, nes šios srities socialiniai procesai Lietuvoje yra labai nedaug ištirti. Atliekant tokią analizę, reikia turėti galvoje ne tik visiems bendrus dėsningumus, bet ir ypatingai atkreipti dėmesį į eilę faktorių, kurie formuoja kai kuria prasme unikalias ir tik Lietuvai būdingas sąlygas:

- tai ir mūsų savita istorinė padėtis, išskirianti mus iš daugelio šio regiono valstybių ir suformavusi mūsų istorinę savimonę;
- tai, be abejo, ir mūsų kalba, kultūra, tradicijos – kitais žodžiais tautinė savimonė;
- tai ir jau minėtas sovietmečio penkiasdešimtmetis, palikęs gilų pėdsaką visuomenės sąmonėje, kai buvo skelbiamos ir jėga skiepijamos visai kitos idėjos ir principai; tų laikų atgarsiai dar ilgai darys didelę įtaką sužalotai ir nuskurdintai žmonių sąmonei – tai reikia aiškiai suvokti ir teisingai įvertinti;
- tai, žinoma, ir audringa pastarųjų metų Lietuvos istorinė patirtis: neapsakomos tautos vienybės fenomenas ir skaudžios netektys kovojant už nepriklausomybę ir siekiant ją įtvirtinti, bei po to sekęs didelis nusivylimas ir abejingumas.

Iš to, kas buvo pasakyta anksčiau, galima teigti, kad tik po nuodugnių ir išsamių mokslinių tyrimų galima suprasti visuomenėje vykstančių procesų determinaciją, o paskui ir pakreipti tuos procesus norima kryptimi.

Kalbant apie vieną nedidelę šios problemos dalį – kariuomenės prestižą ir jo kėlimą – ypatingai norėtusi išskirti šauktinių karių ir šaukiamojo amžiaus jaunuolių požiūrį į tarnybą Lietuvos kariuomenėje ir jos eigą.

Savaime suprantama – tai nėra lengvas uždavinys, tačiau daugybė susikaupusių problemų verčia pradėti spręsti šiuos klausimus nedelsiant. Reikėtų konkrečiai suformuluoti tikslus ir užduotis, paruošti tokių mokslinių tyrimų planą, darbo metodus bei rezultatų apdorojimo metodikas.

Šioje vietoje reikia pabrėžti, kad siekiant pačių geriausių rezultatų, be šios srities specialistų bus sunku išsiversti. Vertėtų užmegzti glaudžius kontaktus ir apsvarstyti tokio bendradarbiavimo galimybes ir sąlygas. Taip pat labai padeda artima pažintis su kitų valstybių praktika ir patirtimi atliekant panašius tyrimus ir sprendžiant panašias problemas. Nežiūrint to, kad dar nėra moksliniais pagrindais atliktos analizės, galima pasiūlyti kelias veiklos kryptis, kuriomis reikėtų vadovautis, siekiant anksčiau minėto supratimo, pasitikėjimo ir glaudaus ryšio tarp visuomenės ir kariuomenės:

- Darbas krašto apsaugos sistemos viduje;
- Atviros ir demokratiškos kariuomenės įvaizdžio kūrimas;
- Ryšių su visuomene ir spauda suaktyvinimas;
- Bendravimas su visuomeninėmis, politinėmis organizacijomis ir valdžios institucijomis;
- Kariuomenei palankių sprendimų įtakojimas, lobizmas.

Iš anksčiau išdėstytų minčių matyti, kad ryšių su visuomene arba kitais žodžiais visuomeninės, propagandinės ir informacinės politikos formavimas yra labai svarbus uždavinys. Šiuo metu kariuomenė disponuoja tam būtiniais finansiniais ir personalo resursais.

Norėtusi dar kartą pabrėžti mokslinės analizės svarbą, taip pat akcentuoti, kad ryšių su visuomene veiklos kryptys ir priemonės turi veikti subalansuotai. Ryšių su visuomene kariuomenėje sėkmė priklauso nuo jų sudedamųjų dalių proporcingo įgyvendinimo. Nesėkmė ar per mažas dėmesys vienoje srityje gali neigiamai atsiliepti ir niekais paversti visas pastangas kitoje.

Piliietinės visuomenės formavimosi sudedamoji dalis – karininkija, jos ugdymas. Karininkas yra ne tik pedagogas, tęsiantis jaunimo ugdymą, gebantis išmincingai patarti. Jis turi išmanyti ir socialinės jungties, ryšio su visuomene stiprinimo, tautos bendradarbiavimo, dvasios ir santarvės misiją.

Visuomenei, ypač jaunimui, karininko įvaizdis – tai dar ir tautos valstybingumo ir valstybės kultūros simbolis, ženklinantis jo elgseną ir doros pavyzdį.

Šiandien Lietuvos karininkai vis plačiau atveria mokyklų duris, nes jų misija – kario ir piliečio auklėtojo, tautos garbės reiškejo misija. Padėdami pedagogams

ugdyti mokinių valią, ištvermę, atsakomybę, drausmę ir pasiaukojimą Tėvynės labui, plėtosime tautos pilietinę savimonę ir rengsime jaunuomenę Tėvynės gynimui.

Dalis visuomenės kartais susidaro klaidingą požiūrį į Lietuvos kariuomenę. Tokia nuomonė keistina. Visuomenė turi suprasti, kad kario kovinė parengtis priklauso ne tik nuo fizinio, bet taip pat ir nuo dvasinio pasirengimo, t. y. ištikimybės, iniciatyvumo, entuziazmo, pasididžiavimo, kad esi Lietuvos karys–gynėjas.

Savo vertės pajutimas, dvasinė laisvė – tai pagrindas, ant kurio kuriamos kitos taurios žmogaus vertybės. Savęs, savo tautos gerbimas ir pasididžiavimas ja – šiandien jaunimo pilietinio ugdymo leitmotyvas ir prasmė.

Tėvynės meilė išaugins pasiryžimą dirbti pilietinės visuomenės ateičiai ir dėti demokratinės valstybės pamatus.

PROFESIONALUMAS IR PATRIOTIZMAS

Kpt. Vytautas VOVERIS

„Savanorio“ redakcija

Krašto apsaugos savanorių pajėgos

Pradžioje citata: „Vilniaus universitete vykusioje „Santaros–Šviesos“ sąskrydžio diskusijoje grįžimo į Europą temomis vienas mūsų moderniai politikuojančių dalyvių (žr. „Atgimimas“, 1995, Nr. 26) turėjo drąsos ir rado reikalą pareikšti, kad, anot jo „... Europoje tautiškumas ir nacionalizmas eilinių žmonių gyvenime vaidina labai nereikšmingą vaidmenį. Turbūt galima teigti, kad lietuvių tauta ir kiti Rytų europiečiai (dėl to mūsų nacionalizmo – mano pastaba) palyginti atrodo atžagareiviški ir gyvenantys praėjusioje kažkurioje epochoje“(!)

O juk tokie tvirtinimai – tai nesąmonės, dėl kurių neverta nė diskutuoti. Visoje Vakarų Europoje ir Amerikoje, tiesa, retas apie savo tautų nacionalizmą viešai kalba ir jo nepabrėžia, kadangi to čia nė nereikia, nes tasai jų tautiškumo veiksniai puoselėjimas, savo tautinių interesų gynimas, savo tautos kalbos ir kultūros aukštinimas nuolat būna išgyvenamas, yra savaime aiškus ir neginčytinas. Bet jeigu kada kurie mažesnieji su tuo jų nacionalizmu nesutinka, dėl jo agresyvumo pasiskundžia, jų kolonialistinėms pretenzijoms pasipriešina ir ryžtasi gintis, tai tokie tada yra apšaukiami „kraštutiniaisiais nacionalistais“ ir politiškai atsilikusiais nesusipratėliais. Nekaltinkim per savo aklumą savęs ir bent patys nebekartokim tokių nesąmonių.

Taip prieš keletą metų kalbėjo Bronys Raila, žymiausias XX a. antrosios pusės mūsų publicistas, Vakarų kultūros ir ryškios vakarietiškos orientacijos žmogus, aukštuosius mokslus baigęs Prancūzijoje, didesniąją savo gyvenimo dalį gyvenęs Amerikoje, kurią visi laikome demokratiškiausią šalimi pasaulyje.

B. Raila skiria šovinizmą nuo tautiškumo, mes – ne visada, ir vieną, ir kitą dažnai pavadindami nacionalizmu, o tai esą kažkas gėdinga, senoviška ir moderniems laikams netinka. Materialinės gėrybės, esminis liberalizmo principas – pelnas visur ir visada yra svarbiausia, o patriotizmas, tautiškumas, gimtoji kalba, tautinė kultūra tam tik trukdo. Na, kuriems galams puoselėti tautinę kultūrą, gal pakaktų Eurovizijos konkurso anglišku dainelių. Švedas dainuoja ar makedonas – jokio skirtumo, visi vienodai, visi angliškai... Šovinizmas yra blogybė; patriotizmas, tautiškumas – brandžios, modernios valstybės požymis.



Lenkai, nusipirkę Panevėžio stiklo fabriką, bandė įmonės dirbančiuosius ir lenkų kalbos išmokyti, esą, bendrauti bus lengviau. Nė motais, kad galbūt jiems patiems, jeigu jau dirba Lietuvoje, derėtų lietuviškai pramokti. O mes ironiškai šypsomės, kai kalbininkai jaudinasi dėl gausėjančių anglišku užrašų ir pavadinimų Vilniuje. Girdi, koks skirtumas, baisus čia daiktas. Nebaisus, tik baisiai nemalonus.

Ne taip seniai nustebino vienas jaunas karininkas, pasakęs, kad jis ne patriotas, o karys profesionalas, tą profesionalumą suprantas taip: neturi reikšmės, kur tarnauti, svarbiausia karjera, perspektyvos ir buitines sąlygos. Sovietinės okupacijos metais jis buvo dar paauglys, vadinasi, tai ne pračities palikimas, o kažkas kita. Sakau, buvojai užsienyje, gal sutikai nors vieną amerikietį, anglą ar vokiečių karininką, kuris sakytų nesąs savosios šalies patriotas. Nesutikai ir nieko panašaus negirdėjai, nes tokių ten nėra, tai iš kur tos kvailystės? Gal matei amerikiečių nepatriotišką filmą, kuriame būtų nepagarbiai kalbama apie Ameriką ar niekinama anglų kalba? A, sako, gera būt amerikiečiams patriotais, kai taip gyvena... O kas tą gerovę Amerikoje sukūrė, ar ne patys jos piliečiai?

Kas gali smerkti motiną, jeigu ji, visą gyvenimą vargdama, svetimųjų engiama, nesukrovė vaikams turtų? O juk Lietuva kaip ta motina – nebūtų buvę penkiasdešimt sovietinės okupacijos metų, komunistų diktatūros, tremčių, konclagerių, – šiandien kitaip gyventume. Kitaip ir gyvensime, bet mums tos gerovės niekas neatneš, ją sukurs patys lietuviai, sąmoningi Lietuvos piliečiai. Izraelio generolas Mošė Dajanas, paklaustas, kokias žydo savybes labiausiai vertinaš, atsakė: „Gerą žydą – sąmoningą žydą“. Tai tinka visoms tautoms.

Moteris prie daugiaaukščio namo, kuriame jai priklauso vienas narvelis iš daugelio, sodina gėles, nes nenori gyventi lyg sovietiniam kiauiliatvarty, o tuo metu grupelė žaliųjų miesto centre, pasikvietę televiziją, triukšmauja mitingėly, esą jie taip kovoja prieš Lietuvos gamtos niokojimą. Galėtų ir kitaip kovoti, konkrečiai, kaip ta moteris, – susirinktų visa jų partijėlė, nuvažiuotų į kokį Vilniaus priemiesčio mišką, šiukšles iškuoptų, aplinką sutvarkytų, va, tada būtų tikra, tada jau ir iš kitų galima reikalauti. Asmeniniai pavyzdžiai patraukia, o tuščios kalbos kalbomis ir lieka. Sunku patikėti žmogumi, besidraskančiu marškinius ir šaukiančiu, kaip jis myli Lietuvą tėvynę, nes tai tik spektaklis, už kurį dar ir atlygio bus pareikalauta. Moteris už savo triūsą nieko neprašo, o jos prižiūrimos gėlės žydi visiems. Tai ir yra tikrasis pilietiškumas, patriotizmas, jeigu norite, nes pilietiškumo be patriotizmo nėra ir būti negali. Tauta lyg giria, kurioje kiekvienas medis turi savo vietą ir paskirtį – ir plačiašakis ažuolas ir kuklus kadagys.

Kaip aš suprantu pilietiškumą ir patriotizmą? Labai paprastai: tautinė savimone, lietuviška savigarda ir sąžiningas darbas. JAV prezidentas Džonas Kenedis

yra sakęs, jog tikras amerikietis turi ne tik ateities perspektyvas suvokti, bet ir jausti praeitį, šalies istoriją. Žmogus ne pajūrio smiltis, nešiojama vėjo, Tėvynė – ne dykuma, ne niekieno žemė, o mano, mūsų, jos kiekvienas metras yra aplaistytas praeities kartų prakaitu ir krauju. Jeigu šito jausmo nėra, žmogus tampa klajokliu, kuriam nesvarbu, kur gyventi, kad tik duonos ir renginių būtų.

Tėvynės jausmą, pilietiškumą ugdo šeima ir mokykla. Tačiau apie kokį pilietiškumą gali būti kalba, kai istorijos mokytojas lyg kirviu kerta: lietuvių patriotizmas privedė prie žydų pogromų. Pagal jį, žydus šaudė Lietuvos patriotai, o ne kriminaliniai nusikaltėliai, tarp kurių, beje, buvo ir ne vienas sovietų valdžios aktyvistas, tokiu būdu norėjęs prisigerinti naujiesiems okupantams. Iš kur ta keista idėja, kad jeigu jau patriotas, tai būtinai kitataučių priešas ir engėjas? Priešingai. Sąmoningas patriotas, mylintis savo tautą, besirūpinantis savosios valstybės reikalais, gerbia ir kitų tokius pačius jausmus. Šovinizmas būdingas imperialistams, svetimų žemių užkariautojams. Niekas neabejoja Antano Smetonos ar Vaižganto giliu patriotizmu, tačiau tuo pat metu niekas, net sukčiausias komunistas, nepajėgtų jų apkaltinti šovinizmu, priešišku kitataučiams.

Tautininko A. Smetonos valdymo metais tautinės mažumos Lietuvoje turėjo įvairiapusiškas laisves ir garantijas, žymiai platesnes ir didesnes nei kai kuriose kaimyninėse šalyse. Anglų istorikas Polas Džonsonas taip sako: „Lietuvoje, kurią sovietai drįso prisijungti tik 1940 m., šios mažumų garantijos veikė puikiai, o didelė žydų bendruomenė ten buvo galbūt laimingiausia Europoje per visą tarpukarį“.

Tik vėliau, žymiai vėliau, Izraelis Lempertas Lietuvoje „aptiko“ fašizmą, KGB filosofas Irmija Zaksas – rasizmą, o Vytautas Kancevičius savo disertacijoje „moksliškai įrodė“, kad 1940-aisiais mūsų šalyje vyko proletarinė revoliucija, ir jokios okupacijos. Jeigu partija būtų paliepusi įrodyti, kad visi žmonės kilę iš beždžionių, o lietuviai – iš žalcžių, neabejotina, kad koks nors J. Žiugžda ar J. Jermalavičius tą mikliai ir būtų įrodę.

Patriotizmas ir tautiškumas nėra priešiško kitoms tautoms priežastis, taip pat jokių būdu neskatinama nacionalinio uždaro. Nuoseklus patriotas suinteresuotas, kad jo šalis, jo tauta būtų ne menkesnė, o lygiavertė pasaulio tautų bendrijoje, todėl visa, kas gera, nauja, pažangu svetur, stengiasi įdiegti savoje tėvynėje, tačiau ne mechaniškai, o atsirenkant kas naudinga, reikalinga, tinka, o kas ne. Tik kosmopolitai arba, kaip anksčiau sakydavome, internacionalistai, norėtų matyti visas tautas kaip kareivius, vienodai aprengtas, vienodai nukirptas, be jokių tautinių bruožų. Tačiau tai, ačiū Dievui, tik utopija.

Karo akademijos viršininko pavaduotojas plk.ltn. Arūnas Dudavičius, kalbėdamas apie pilietinio ugdymo veiksmingumo paieškas, rengiant Lietuvos kariuo-

menės būrių vadus, akcentuoja savybes, kurias privalo turėti karininkas – geras vadas ir pavyzdingas valstybės pilietis. Jis turi būti sąmoningas, savarankiškas, kultūringas, tvarkingas, dvasiškai stiprus, bet svarbiausia – išsiugdęs pilietines ir patriotines nuostatas. Tačiau girdime ir kitokią nuomonę: esą modernioje kariuomenėje tarnaujančiam kariui pakanka būti profesionalu, patriotizmas – praeitis. Tai pateikiama, it dievai žino kokia naujovė, vos ne paskutinis karo mokslo žodis, o juk tai jokia naujovė, atvirksčiai – žila senovė, pelėsiai ir kerpės.

Karių profesionalų kastos gerai žinomos jau viduramžiais. Avantiūristų ir nuotykių ieškotojų govėdos bastėsi iš vieno Europos krašto į kitą, parsisamdydamos tam monarchui ar feodalui, kuris daugiau mokėdavo. Nepatikdavo vienas šeiminkas, parsiduodavo kitam. Be tautybės, be tėvynės, jie buvo tikri to meto profesionalai ir išmanė tik savąjį amatą – žudyti.

Ilgą laiką Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenėje tarnavo tik savi piliečiai ir jie mušdavo visus kaimynus, kartais be reikalo, tačiau vėliau situacija keitėsi – kaimynai dažniau ėmė mušti. Keitėsi ir LDK kariuomenė, o XVIII a. pasidarė išvis keista. Kariuomenė – Lietuvos, tačiau oficiali kalba – lenkų; lietuvių mažuma, didesnioji dalis – iš įvairių šalių atsibastę profesionalai, tiksliau sakant, samdiniai. Suprantama, kad tokia kariuomenė negalėjo apginti valstybės, ir neapgynė; Žečpospolita, Abiejų tautų respublika tapo lengvu agresyvių kaimynų grobiu. Kariuomenės silpnumą ir valstybės griūtį lėmė nežabota bajorijos anarchija ir išsigimimas, tačiau tai jau kita kalba.

Atsikuriančioje Lietuvos kariuomenėje jau 1918 m. pabaigoje pasirodė pirmieji samdomi svetimšaliai; pradžioje tik rusai, vėliau vokiečiai, anglai, prancūzai, švedai, amerikiečiai, latviai. Ne iš gero gyvenimo juos priiminėjo – beveik nebuvo aukštesniųjų laipsnių lietuvių karininkų, todėl kiekvienas kapitonas, majoras, pulkininkas, nesvarbu, kas jis ir iš kur, buvo sutinkamas vos ne išskėstomis rankomis, viliantis, kad šalia jų mūsiškiai, vakarykščiai praporščikai, kuriuos ir karininkais galima vadinti tik su tam tikromis išlygomis, įgys patirties, išmoks vadovauti batalionams, pulkams, dirbti štabuose.

Profesionalai instruktoriai ir patarėjai mokė maždaug taip. 1920 m. ruduo. Želigovskio daliniai užgrobė Vilnių ir veržiasi į Lietuvos gilumą. Į divizijos štabas Ukmergėje. Visas štabas – du vyresnieji leitenantai, kuriems geriausiu atveju kuopoms vadovauti, o ne operacijas planuoti, ir instruktorius, latvių pulkininkas. Lenkai puola ir jų daug, mūsiškių – keli batalionai. Leitenantai sumišę žiūri į žemėlapi, pulkininkas sėdi prie krosnies, žarijas žarsto, pypkę rūko. Patarinėja: „Reikia kažką daryti, reikia“ ir toliau pypkelę dumia.

Latvis bent patarė, kad reikia kažką daryti, o kiek buvo tokių, kurie, iškilus pavojui ar neaiškumams, viską mesdavo ir bėgdavo iš dalinio, iš kariuomenės, iš

Lietuvos. Buvo, suprantama, ir sąžiningai dirbusių, tačiau greitai susivokta, kad vis dėlto iš tų samdinių naudos nedaug, geriau jau lietuviai karininkai, nors ir jauni, ir nepatyrę, akademijų nebaigę, bet savi ir patikimi.

Be pilietinės, patriotinės dvasios, pasiryžimo ginti tėvynę, žmogus niekada nebus tikru kariu profesionalu, nes profesionalumo esmė yra karinės žinios galvoje ir patriotinė dvasia širdyje. Jeigu tos dvasios nėra, jeigu Vytis ar plevėsuojanti trispalvė nekelia jokių emocijų, tai kuriems galams rinktis kario profesiją. Be patriotizmo karys yra ne profesionalas, o tik samdinys, stumiantis dienas kariuomenėje už pinigus.

Pabaigoje du vaizdeliai.

Izraelio karo laivas plaukia su oficialiu vizitu į Pietų Afrikos Respubliką. Prezidentas Davidas Ben Gurionas, sužinojęs, kad laivo vado pavardė – Vyšnevskis, įtūžta ir nurodo, jog tai pirmas ir paskutinis kartas, daugiau joks karininkas, jeigu jo pavardė ne žydiška, negalės atstovauti Izraeliui užsienyje.

Lietuvos kariai Skandinavijoje. Prieina norvegai ir klausia mūsiškio: „Tu lietuvis?“. „Ne, – iškilmingai atsako Lietuvos karininkas, – aš rusas“. Norvegus ne tautybė domino, o iš kokios šalies karys atvykęs.

Visi Prancūzijos piliečiai, nesvarbu, kokia kalba buityje bekalbėtų, yra prancūzai. Mums tokia brandi ir moderni pilietinės visuomenės savimonė – ateities perspektyvos.

PILIE TINIS PASIPRIEŠINIMAS – GYNYBINĖS GALIOS DALIS



Vytautas MANKEVIČIUS
Pilietinio pasipriešinimo rengimo centras prie
Krašto apsaugos ministerijos

Mūsų valstybės įstatymai, reglamentuojantys nacionalinio saugumo klausimus, įteisina gynybos visuotinio principą. Šiuo atžvilgiu krašto gynyba – ne tik kariuomenės rūpestis. Gynyba yra visos valstybės, kartu ir visuomenės rūpestis. Juolab kad šiuolaikinėmis karinėmis operacijomis visų pirma ir yra siekiama palaužti visuomenės pasiryžimą priešintis. Tai patvirtina Irako, Bosnijos, Kosovo, Afganistano karų pavyzdžiai. Šiuose karuose nebuvo kariaujama „jėga prieš jėgą“, bet dažniausiai buvo atakuojami civiliniai objektai: radijas, televizija, infrastruktūra, tiekimo sistemos ir kt.

Suprantama, karinė veikla buvo ir yra viena iš kertinių krašto nacionalinio saugumo akmenų, viena iš krašto gynybinės galios dalių, kuri turėtų apginti savo visuomenę. Bet socialiniai, ekonominiai, kultūriniai – dvasiniai veiksniai taip pat yra šalies nacionalinio saugumo sudėtinės dalys. Degraduojanti, dvasiškai skurdi visuomenė yra bloga savo krašto gynėja. Žmonių bendrijos, savaveiksmiškumo pagrindais veikiančios organizacijos, taip pat ir vietinės valdžios institucijos be socialinių, ekonominių, kultūrinių uždavinių, turi dar vieną uždavinį – rūpintis savo valstybės nacionaliniu saugumu.

LR Nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme ir kituose teisės aktuose nacionalinio saugumo ir gynybos klausimais dažnai sutinkama sąvoka – **pilietinis pasipriešinimas**.

Ką reiškia ši sąvoka? Visų pirma ji ir išreiškia vieną iš gynybinių krašto galių – galimą visuomenės pasipriešinimą agresijos atveju. Nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme teigiama, kad piliečiai gali priešintis agresijai visomis prieinamomis ir visuotinai pripažintomis tarptautinės teisės neuždraustomis formomis – karine gynyba, partizaniniais veiksmais, civilių piliečių nepaklusnumu ir kt. būdais. LR Ginkluotos gynybos ir pasipriešinimo agresijai įstatymas šią sąvoką aiškina taip – **pilietinis pasipriešinimas yra piliečių ir jų savaveiksmių darinių veikla priešintis agresijai ir okupacijai**.

Svarbu tai, kad 2001 metais išleistame NATO terminų žodyne sąvoka „**civil defence**“ (civilinė gynyba) yra aiškinama – „Civilių gyventojų mobilizavimas, organizavimas ir vadovavimas jiems siekiant pasyviomis priemonėmis sumažinti priešo veiksmų poveikį visiems jų gyvenimo aspektams“. Ši sąvoka – ne „**pilietišio pasipriešinimo**“ sąvokos atitikmuo. Jos interpretacija rodo, kad karinės gynybos praktikoje visuomenės parama yra svarbus dalykas.

Svarbu yra tai, kad nuo pat agresijos ar okupacijos pradžios piliečių nepaklusnumo ir pilietinio pasipriešinimo veiksmai yra teisėti, reglamentuojami valstybės atitinkamais įstatymais. Lietuvos piliečiai, esantys savo valstybės teritorijoje, jeigu jie neturi kitų valstybės užduočių, privalo nebendradarbiauti su okupacine administracija ir jai nepadėti. Žinoma yra nemažai išimtinių atvejų. Kontaktai su okupantu neišvengiami rūpinantis gyventojų sveikata, gelbstint žmonių gyvybę, teikiant pagalbą sužeistiesiems ir ligoniams, tenkinant būtiniausius gyvybinius poreikius.

Krašto gynybą agresijos atveju teoriškai galima būtų suskirstyti į keletą atskirų dalių. Viena iš jų, – kovos veiksmai pasienyje. Priešui veržiantis į Lietuvos teritorijos gilumą, būtų ginami gyvybiškai svarbūs objektai – valstybės sostinė, kariniai ir ūkio strateginiai objektai. Ši gynybos dalis vadinama mobiliąja gynyba. Teritorinės gynybos pagrindas yra atgrasinimo politika, kada yra užpildinėjami atskiri priešo objektai ar padaliniai, juos sekinant ir greitai atsitraukiant, vengiant lemiamų mūšių. Tarp šių krašto gynybos dalių, kaip atskirą gynybinę galią dalį, reikėtų įvardinti ir pilietinį pasipriešinimą. Be abejo, šių teorinių krašto gynybos dalių negalima surikiuoti eilės tvarka. Negalime būti tikri, kad agresijos atrėmimas prasidėtų tik nuo kovos veiksmų pasienyje. Galbūt mūsų kariuomenei tektų kovoti su desantinėmis priešo pajėgomis, o gal tektų kovoti ir pasienyje, ir su priešo desantu teritorijos gilumoje vienu metu. Bet pilietinis pasipriešinimas turėtų būti organizuojamas nuo pat agresijos pradžios. Civiliai gyventojai nuo pat agresijos pradžios turėtų talkininkauti savo kariams. Nekarinės gynybos sąvoka apima daug svarbių dalykų: gelbėjimo darbai ir evakuacija, gaisrų gesinimas, medicinos pagalba ir gydymas, aprūpinimas maistu, psichologinė gynyba (kontrpropaganda), energijos tiekimas, paštas ir civilinė ryšių sistema, kolaborantų sudrausminimas bei daugelis kitų klausimų.

Pati svarbiausia Lietuvos „tvirtovė“ yra vietinė valdžia ir savivaldos institucijos. Todėl reikia siekti, kad savivalda būtų tikra, demokratinė. Mūsų valstybės įstatymai numato, kad prieš okupuotoje teritorijoje veikiančios vietos savivaldos institucijos privalo vykdyti Lietuvos Respublikos valstybės gynybos civilinės ir karinės vadovybės įsakymus bei nurodymus, o vadovybei negalint veikti – Tautos pasipriešinimo vadovybės įsakymus bei nurodymus (LR Ginkluotos gynybos

ir pasipriešinimo agresijai įstatymas). Vienas dalykas, kurį turime suvokti ir kuris yra vienas iš svarbiausių šio įstatymo teiginių – kur išlieka valstybės administracija ar vietos savivaldos institucijos, ar bent atskiri jų elementai, ten išlieka ir Valstybė.

Priešui reikės ne tik kariauti. Jam reikės maitintis, ilsėtis, gydyti savo sužeistuosius. Priešui bus reikalingi mūsų keliai ir tiltai, kuras ir elektros energija. Šie gyvybiškai svarbūs infrastruktūros elementai priklauso nuo teritoriniuose administraciniuose vienetuose esančių savivaldos institucijų. Ypač rezultatyvus mūsų visuomenės pasipriešinimas per savivaldos institucijas būtų pradiniam agresijos etape. Toks visuotinis organizuotas pasipriešinimas, nepaklusnumo ir sabotavimo akcijos, sudarytų priešui didelių nepatogumų ir veiktų kaip atgrasavimo tėti okupaciją pagrindas.

Tiek Lietuvos, tiek kitų šalių pasipriešinimo istorijoje žinomas siekis maksimaliai išsaugoti savas valdžios struktūras prieš užimtoje teritorijoje. Lietuvos partizanai, be ginkluotos kovos, siekė išsaugoti krašto administravimo struktūras ir jiems deleguotų funkcijų vykdymą. Iš dalies tuo tikslu veikė partizanų organizaciniai skyriai (OS), kuriuos sudarė legaliai gyvenantys žmonės. Tik 1949 metais buvo atsisakyta tokių struktūrų, jos buvo panaikintos, norint išvengti bereikalingų represijų. Čėčėnų mudžahedinai taip pat siekia išsaugoti pogrindyje civilinės administracijos ir teismų tinklą, todėl ir okupantui ten labai sunkiai sekasi įtvirtinti savo administraciją.

Pilietinio pasipriešinimo uždaviniai priklauso nuo grėsmių pobūdžio, grėsmių vystymosi fazės. Labai svarbūs yra pasirengimo pilietiniam pasipriešinimui taikos meto uždaviniai, kurie įpareigoja prisiminti Vytauto Bulvičiaus mintis, užrašytas 1939 metais „tauta, kuri nori gyventi, turi ginti nepriklausomybę iš paskutiniųjų, kol ji yra laisva ir kol jos gynimo galimybės yra stiprios, kol ji turi ginklus, panašius į užpuoliko ginklus, kol ji turi judesio ir ryšio laisvę, kol greta ginkluotųjų jėgų turi diplomatiją, galinčią padėti ginkluotosioms jėgoms“.

Kariai yra rengiami kariniu požiūriu, bet pilietinis pasipriešinimas turi savo specifinius bruožus. Todėl pilietiniam pasipriešinimui būdingų būdų ir metodų mokymui reikia skirti daug dėmesio. Būtina išmokyti neginkluoto pasipriešinimo formų ir metodų, konspiracijos, kovos būdų su provokatoriais, mažų kovinių grupių taktikos, žvalgybos metodų, ryšių organizavimo būdų bei susipažinti su techninėmis ryšio priemonėmis. Be to, būtina pasiruošti išgyvenimui sudėtingomis ekstremaliomis sąlygomis, susipažinti su psichologinio ir informacinio karo metodais ir kitais klausimais. Visa tai turi būti daroma įvertinus ilgametę Lietuvos rezistencijos istorinę patirtį, taip pat pasinaudoti švedų, šveicarų, suomių, ir kitų tautų sukauptą patirtimi.

ŽINIASKLAIDOS VAIDMUO VIENIJANT PILIETINĘ VISUOMENĘ

Kęstutis PETRAUSKIS

Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija



Kas yra visuomenės nuomonė? Gal ji pati susiformuoja?

„Aš nežinau kas tai yra“, – sakė Platonas, kalbėdamas apie visuomenės nuomonę savo garsiajame veikale „Politika“. Platonas manė, kad visuomenė negali turėti nuomonės. Kodėl? Yra išskirtinė visuomenės dalis – vadinamasis elitas, kurį sudaro intelektualai, politikai, verslininkai, žurnalistai ir kiti visuomeniškai aktyvūs asmenys. Taigi ši visuomenės grupė turi didžiausią įtaką formuojant tai, ką mes vadiname visuomenės nuomone.

Vadinasi, didelį vaidmenį šiame procese vaidina žiniasklaida. Ji dažnai pavadinama „ketvirtąja valdžia“. Tiesa dar tvirtinama, jog ji tėra tik verslas. Tačiau taip nėra. Žiniasklaida ne tik informuoja, bet ir atlieka nemažą švietėjišką misiją, jos pluralizmas prisideda prie demokratijos plėtros, pilietinės visuomenės kūrimo.

Kaip žiniasklaida gali vienyti visuomenę, siekiant svarbių valstybei, jos žmoniems tikslų parodo ir integraciniai į NATO bei ES procesai. Čia, taip kaip parlamentinės Lietuvos partijos sutarė dėl paramos šiems tikslams, taip ir žiniasklaidos priemonės iš esmės užima palankią poziciją.

Kita vertus, neįmanoma nepastebėti ir kitos tendencijos – spaudos leidiniai, radijo ar televizijos stotys vertinami tik kaip komercinis produktas, nekreipiamas dėmesys į žiniasklaidos savybę būti kultūros ir demokratijos šaltiniu. Žiauri spaudos, televizijos, radijo konkurencija verčia redakcijas kuo skubiau skelbti informaciją išsamesnių tyrimų ir gilesnės analizės sąskaita. Sensacijos išstumia nepelningą tyrimų žurnalistiką. Tokiu būdu, ir informacija spaudoje bei kitose visuomenės informavimo priemonėse apie siekius įstoti į NATO, ES, šių organizacijų veiklą paskirtį, tikslus dažnai būna paviršutiniška, pateikiama klaidžiai, nesuprantamai.

Didžiausia bėda, kad sukonzentravę dėmesį į vidaus, dažnai lokalias bėdas, neatkreipiame pakankamo dėmesio į pasaulyje vykstančius procesus, į globalizacijos iššūkius, kurie dažnai lemia ir Lietuvos vidaus politiką.

Ko siekiama?

„Nebūdami Europos Sąjungoje mes neturime jokių šansų ją kada nors pavyti. O buvimas duoda viltį bent per trisdešimt keturiasdešimt metų tą padaryti... 2015 m. turėsime pusę to, ką turi Europa. Žinoma, tai jau bus mums rojus, tikrai tiek, kad pjaus pavydas, jog kiti turi geriau...“ – netradiciškai, bet vaizdžiai dabartinę Lietuvos būklę ir tai, kodėl taip svarbu mums patekti į elitinį Europos valstybių klubą, kuris sutrumpintai pažymimas dviem raidėmis ES, neseniai „Veido“ savitiraštyje apibūdino žinomas ekonomistas, Lietuvos Mokslų akademijos narys Eduardas Vilkas.

Kita vertus, pažymėjęs, kad pagrindinis mūsų pažangos variklis – lietuvių noras gyventi geriau, turėti namą, mašiną, važinėti po pasaulį – nors dar ir neprąjęs, E. Vilkas pabrėžė, jog yra ir daugiau bėdų, slegiančių mūsų visuomenę. Visų pirma, didesnis negu bet kada anksčiau yra susidaręs žmonių sluoksnis, sugadintas siekio nelegaliais būdais staiga praturtėti. Nesvarbu kokiomis priemonėmis – suktybėmis, plėšikavimu, ar pasinaudojant valdiška tarnyba.

Čia būtų galima priminti ir žinomą Lietuvos istorijos profesorių Edvardą Gudavičių, įvardijusį ne mažiau opias kitas mūsų visuomenės bėdas: sumenkusią darbo kultūrą, norą kaltinti dėl visų blogybių valdžią ar net kaimynines šalis, stoką savikritiškumo. Arba, kaip neseniai pabrėžė žinomas verslininkas, Lietuvos elektronikos bendrovės „Vilniaus vingis“ vadovas Vaclovas Šleinota, atsakomybės stygių. Ir ne vien politikų, valdininkų, žurnalistų, bet ir kiekvieno piliečio. Nes, kaip parodė praėję Nepriklausomybės metai, dauguma Lietuvos piliečių neatsakingai žiūri į rinkimus, pasikliauja tik daugiau žadančiais politikais, arba net visai ignoruoja visuomenines pareigas ir dejuoja, kad už visas bėdas atsakingos partijos, valdininkai.

Nedžiuginantys palyginimai

Nors, kaip sakė akademikas E. Vilkas, Lietuva pamažu vejasi Europos Sąjungą, tačiau ekonominis ir socialinis atotrūkis yra milžiniškas. Šiuo metu Lietuvos bendras vidaus produktas sudaro tik 31 proc. ES valstybių vidurkio. Lietuvoje vidutinis atlyginimas šiuo metu sudaro tik apie 1tūkst. 200 Lt. Atskaičius mokesčius susidaro apie 220 eurų. Daug tai ar mažai? Kaimyninėje Lenkijoje vidutiniškai žmonės uždirba 490 eurų, Čekijoje apie 380, Vengrijoje 320, o Rusijoje tik 95 eurus. Tačiau Vokietijoje vidutinis atlyginimas siekia 2tūkst. 830, Anglijoje 3 tūkst., Graikijoje 1tūkst. 500 eurų.

Baisi socialinė bėda – nedarbas. Lietuvoje jis siekia 12 proc. Toks palyginimas nėra džiuginantis. Bet ir Lietuvą jau šiandien galėtų gyventi geriau. Jei ne politikų, eilinių piliečių pirmaisiais Nepriklausomybės metais padarytos klaidos. Už jas, deja, tenka mokėti žmonių gyvenimo lygiu. Dėl įtemptos socialinės padėties auga žmonių nepasitenkinimas, didėja daug žadančių, populistines idėjas propaguojančių politikų populiarumas. Deja, informavimo priemonėse ne visada stengiamasi objektyviai pateikti faktus, jų palyginimą, einama lengviausiu keliu – pasiduodama demagogiškiems politikų, siekiančių trumpalaikės naudos, pareiškimams.

Jokia paslaptis – Lietuvoje dažnai pareiškiami, kad dėl mūsų bėdų kalti Vakarai, jų koncernai, pranašesni savo technologijomis ir gebėjimu konkuruoti. Ar teisingi tokie teiginiai? ES per dešimtmetį Lietuvai skyrė per 400 mln. eurų paramos. Iki 2006m. naujoms ES narėms bus skirta apie 80 mlrd. eurų parama. Palyginkime: šiuo metu metinis Lietuvos biudžetas sudaro tik apie 10 mlrd. litų, t. y. apie 2,7 mlrd. eurų. Jau pirmais narystės metais mūsų šalis gaus per 1 mlrd. litų paramą. Klausimas tik, ar Lietuvos valstybinės struktūros bus pasirengusios skiriamas lėšas protingai investuoti?

Antra vertus, nesugebėjimas prisitaikyti prie klestinčios Europos dalies, nesugebėjimas konkuruoti būtų labai pražūtingas, tai vestų mus į dar didesnę skurdą, nusivylimą.

Kodėl? Atsakymas nėra sudėtingas. Lietuvą jau šiuo metu veikia ne tik Europa, bet ir visą pasaulį apėmusi globalizacija.

Globalizacijos verpete

1998 metais iš viso Žemėje buvo 53 tūkst. tarptautinių korporacijų, kaip „Coca Cola“, „Siemens“, „Nestle“, „ABB“, „Nokia“ arba „Volkswagen“, kurios turėjo apie 450 tūkst. joms priklausančių bendrovių pasaulyje.

Šitos korporacijos kontroliavo 2/3 visos pasaulio prekybos. Pavyzdžiui, „VW“ gaminamas automobilis yra surenkamas iš detalių, pagaminamų 16 šalių. Globalizacija pasiekė neregėtą mastą. Kaip skelbia „World Competiveness Yearbook 2002“, pagal savo ūkio konkurencingumą Šveicarija užima 7 vietą pasaulyje, atsilikdama tik nuo JAV, Suomijos, Liuksemburgo, Olandijos, Singapūro, Danijos, bet pralenkdama Vokietiją, Prancūziją, Angliją ir daugelį kitų išsivysčiusių pasaulio valstybių. Lietuva yra tik sąrašo viduryje. Po 50 sovietinės okupacijos metų atgavusi Nepriklausomybę mūsų šalis tik 1990 metais atsivėrė konkurencijai, stengiasi pritraukti užsienio investicijas, tapo pasaulinės ekonomikos dalimi. Susidūrimas su valstybėmis, turinčiomis labiau išvystytą ūkį yra nelengvas.

Kad ir toks palyginimas: šiuo metu 1 proc. bendrojo vidaus produkto augimas Vokietijoje per metus pinigine išraiška sudaro apie 18 mlrd. eurų. Lietuvoje 4 proc. metinis augimas sudaro tik apie 2 mlrd. litų sumą, t. y. apie 0,7 mlrd. eurų.

Beje, šiuo metu pasaulyje yra 360 milijardierių, jų turtus skaičiuojant doleriais. Kartu paėmus jie turtingesni nei 2,5 mlrd. Trečiojo pasaulio šalių gyventojų. Nelinksma ir tokia statistika: Vokietijos Šiaurės Reino – Vestfalijos žemėje automobilių daugiau nei visoje Afrikoje. Niujorke daugiau telefonų nei „Juodajame žemyne“.

Visa tai yra XX amžiaus pabaigos globalizacijos proceso padarinys. Tačiau vis daugiau mokslininkų, ekonomistų įspėja, kad tik įsijungus į šiuos procesus, tik atsivėrus yra įmanoma įveikti milžiniškus skirtumus, didžiulį atsilikimą.

Lietuva šiuo metu negali pasigirti nei galingais tarptautiniais koncernais, nei ilgais amžiais kaupta patirtimi, kuriant laisvos rinkos ekonomiką. Todėl jai, bent šiuo metu nėra kitos išeities kaip integruotis į globalius procesus, jungtis į bendraeuropines struktūras, atsiverti užsienio investicijoms. Žiniasklaida, žinoma, privalo kritiškai vertinti privatizavimo sandorius, investicijas, vyriausybės sprendimus. Tačiau privalo nepamiršti globalių procesų, mus supančių ir vis aktyviau lemiančių valdžios sprendimus. Gaila, bet mūsų spaudos pirmuosiuose puslapiuose praktiškai nebeliko pranešimų, įvykių, procesų atspindėjimo užsienyje.

Nepasitikėjimo šaknys

Lietuva 50 metų buvo izoliuota nuo pasaulio. Todėl suprantama ir žmonių baimė, nepasitikėjimas. Tai uždaro visuomenės požymis. Susidūrus su galingesne civilizacija nemažai žmonių vėl norėtų atsiverti nuo pasaulio. Vis garsiau skamba pareiškimai, kad Lietuva bus tik išparduota, kad Vakarams nieko daugiau nereikia, kaip nupirkti geriausias mūsų įmones, gražiausius gamtos kampelius, užgožti tautišką kultūrą. Tokie mitingai, pykčio protrūkiai, kaltinimai, jog atėję užsienio investuotojai mus išnaudoja - uždaro visuomenės, baisaus obskurantizmo, kaip yra pastebėjęs lietuvių rašytojas ir publicistas Saulius Tomas Kondrotas, padarinys.

Deja, nemažai žmonių tiki tokiais pareiškimais. Štai paskutinė visuomenės apklausa parodė, kad Lietuvos stojimą į ES šiuo metu paremtų apie 50 proc. žmonių, ketvirtadalis vis dar yra prieš, beveik tiek pat ir neapsisprendusių.

Tačiau paklauskime savęs: ar išnyko Europos Sąjungoje vokiečiai, prancūzai? Ar išnyko nė pusės milijono gyventojų neturinti Liuksemburgo valstybė, su savita kultūra ir kalba? Ar išnyko danai, olandai, belgai, monakiečiai?

Priešingai, ES sukūrimas vienareikšmis: – Vakarai per kelis dešimtmečius ne tik sugebėjo išvengti nesantaikos tarp tautų ir valstybių, bet ir niekada dar savo

istorijoje Europa negyveno taip gerai ir sočiai. Vakarai darosi panašūs į greitąjį traukinį, lekiantį pašėlusiu greičiu pirmyn.

Diskusijose dėl to, ar verta Lietuvai stoti į ES, tam prieštaraujantys labai dažnai kaip argumentą mini Šveicariją. Deja, Lietuvoje mažai žinoma, kad ši šalis, formaliai nepriklausanti ES, realiai yra jau šiuo metu glaudžiau susijusi su šia Sąjunga nei Lietuva. Jau dabar Šveicarija turi laisvo kapitalo, prekių, darbo judėjimo sutartis dėl ko Lietuva dar veda derybas su Briuseliu. Tad iš esmės šveicarų pritarimas narystei ES būtų tik formalus patvirtinimas esamos padėties.

Tiesa, nebūdama Sąjungos nare Šveicarija turi ir kai kurių pranašumų, gali vykdyti sau palankią muitų politiką, lyginant su kitomis kaimyninėmis šalimis, Alpių respublikoje mažesni mokesčiai, juos nustato kantonai, geresnės verslo sąlygos, todėl šalis patraukli investicijoms. Žinoma, tokių privilegijų ir geresnių pozicijų šveicarai nenori atsisakyti. Lietuvoje, priešingai, narystė ES bus nemažas postūmis spartesnei pažangai.

Ieško naudos

Kokia man iš to nauda, arba, kokia nauda valstybei? Tokį klausimą labai dažnai kelia Lietuvos žmonės, ypač šiuo metu, jausdami, kad Lietuvos narystė ES išties tampa reali, nes 2004 m. mūsų šalis tikisi tapti Sąjungos nare. Bet tokį klausimą sau užduoda ir Vakarų piliečiai. „Eurobarometro“ apklausų duomenys rodo, kad tik Skandinavijos šalių piliečiai kol kas labiau pritaria Baltijos šalių, tarp jų ir Lietuvos narystei Europos Sąjungoje. Tačiau visose kitose šalyse vidutiniškai tik 35–38 proc. ES šalių gyventojų šiuo metu pritaria Lietuvos narystei ES. Kyla klausimas, kodėl ES valstybių vyriausybės deda daug pastangų pakeisti savo piliečių nuomonę, įtikinti juos, kad neturtingų valstybių priėmimas tikrai nesugriaus jų gerovės. Atotrūkis tarp ES šalių ir valstybių kandidačių šiuo metu didžiulis. Net turtingiausios kandidatės – Slovėnijos bendras vidaus produktas šiuo metu siekia tik 68 proc. nuo ES valstybių BVP vidurkio. Čekijos, atitinkamai, 60 proc., Vengrijos 49 proc., o Lietuvos, kaip minėta, tik 31 proc. ES BVP vidurkio. Dar būtų galima palyginti tokius skaičius. Šiuo metu valstybėse kandidatėse gyvena 45 proc. gyventojų, t. y. beveik pusė dabartinio ES gyventojų skaičiaus. Tačiau tose valstybėse sukuriama tik 7 proc. ES BVP. Taigi, atotrūkis akivaizdus. Tad kodėl turtingi Vakarai nori atverti duris neturtingiems kaimynams elitinio klubo duris? Politiniai motyvai aiškūs: norima garantuoti stabilią demokratijos raidą, neleisti pasikartoti tokiems įvykiams kaip buvusioje Jugoslavijoje, norima turėti patikimus ir klestinčius kaimynus.

Tačiau be politinių yra ir ekonominių motyvų. ES turės betarpiškos naudos. Jau dabar Vakarų firmos vis daugiau ir daugiau eksportuoja į Rytų Europos šalis. Pavyzdžiui, nuo 1993 m. iki 2000 m. vien Baltijos jūros regione prekių apyvarta nuo 50 mlrd. dolerių išaugo iki 140 mlrd. dolerių per metus.

Ekspertai teigia, kad spartus Rytų Europos šalių augimas gali duoti akstiną ir didesniai ES šalių augimui. Taigi, plėtra yra ir bus naudinga ES, nors ir ten nepasitenkinimo dar daugiau nei Lietuvoje.

Lietuva po ilgų dešimtmečių pagaliau sugriuvus „geležinei uždangai“ susiduria su nemažais sunkumais įsitvirtindama moderniajame pasaulyje. Todėl šiuo metu mes turime ne tik vyti Europos Sąjungos šalis, bet pirmiausia dar ir sužinoti, kas gi yra šiuolaikinė Europa, koks yra šiuolaikinis globalus pasaulis.

Žiniasklaidai čia tenka didžiulis vaidmuo, bet ir dar didesnė atsakomybė.

Pabaigoje norėčiau pacituoti Biblijos žodžius, kad kelionės daro žmogų žmogumi. Tik asilas iš kelionės negrįžta arkliau. Knygos, internetas, spauda ir yra vienas iš būdų keliauti, susipažinti su pasauliu, pamatyti kuo jis gyvena, suvokti mūsų pačių perspektyvas, interesus.

PILIETINIS UGDYMAS MOKYKLOJE: SISTEMA, PAGRINDINĖS PROBLEMOS

Laimutis DEVEIKIS

Vilniaus Užupio gimnazija

Apie Pilietinį ugdymą (PU) mokykloje pradėta kalbėti atkūrus Nepriklausomybę ir pradėjus švietimo sistemos reformą. Pilietinio ugdymo turinį reglamentuoja Bendrosios programos, kurios apibrėžia PU sistemą mokykloje: atskiras mokomasis dalykas pradinėje mokykloje II–IV klasėje „Pasaulio pažinimas“, 7, 8 ir 10 klasėse atskiru kursu eina „Pilietinės visuomenės pagrindai“. Pilietinio ugdymo tematika integruojama jau į esamas disciplinas. Bendrosiose programose buvo atkreiptas dėmesys, kad tam tikrų pilietinio dalyvavimo įgūdžių moksleiviai turėtų įgauti aktyviai dalyvaudami mokyklos bendruomenės gyvenime (savivalda, renginiai ir pan.).

Privalomoms PU pamokoms buvo išleisti vadovėliai, yra pratybų sąsiuviniai.

Lietuvoje įtakojant nevyriausybinėms organizacijoms PU įvedimo kelias buvo civilizuotas. Mokytojams, norintiems dėstyti šį dalyką buvo privalu dalyvauti 3 seminaruose.

Kelerių metų patirtis išryškino tam tikras problemas:

1. Per PU pamokas diegiamų vertybių ir realaus mokyklos bendruomenės gyvenimo neatitikimas.

Išties tai yra ne vienos Lietuvos problema, ko gero su ja susiduria ir išsivysčiusios valstybės. Pilietinis ugdymas užprogramuoja tam tikrų vertybių formavimą, kurios, deja, ne visuomet esti gajos mokyklos bendruomenėje. Taigi apie vieną dalyką kalbama pamokoje, visai kitoks vaizdas yra už klasės durų, pavyzdžiui, mokytojas kalba apie žmogaus teises, pagarbą asmens orumui, o už durų mokytojas tikrina moksleivių kuprines. Tokių pavyzdžių yra ir daugiau.

2. Dalies mokytojų kvalifikacijos stoka.

Ko gero mes kalbėdami apie mokytojų kvalifikacijos stoką, turėtume kalbėti apie palikimą, kurį mums „įteikė“ tarybinis totalitarinis režimas –



žmonių mentalitetas, mes buvome įpratę, kad nereikia galvoti, nereikia rūpintis savo ateitimi, visi gyvena daugmaž panašiai (finansine prasme), prisiminkime vogti iš valstybės buvo įprasta ir dauguma piliečių to nelaukė nusi Kaltimu... Klausimas ko gero amžinas, ar gali nelaisvas žmogus ugdyti laisvą pilietį? Ko gero čia aš sutirštinau spalvas, bet gyvenimas yra gyvenimas. Nenorėčiau teigti, kad pedagogų kvalifikacijos stoka yra totali problema, bet ji yra pakankamai matoma.

3. Tarpdalykinių ryšių stoka, kai dalis mokytojų mano, kad piliečio ugdymas yra tik to dalyko mokytojo reikalas.

Pilietinis ugdymas negali būti tik vieno atskiro dalyko rūpestis ir problema. Viena iš priežasčių, kodėl pamokų tvarkaraštyje atsirado atskiros Pilietinio ugdymo pamokos yra ta, kad jei ugdys visi, tai ko gero niekas. Pilietinis ugdymas turėtų būti visos mokyklos bendruomenės reikalas: vertybių ir dalyvavimo įgūdžių formavimas. Atskiros pamokos metu mes galime tikrai suteikti tam tikrų žinių, padėti formuotis tam tikrų įgūdžių užuomazgoms, bet dalyvavimo įgūdžiai gali ir turi formuotis ne tik pamokų metu. Pavyzdžiui, mes daug galime kalbėti apie demokratinius rinkimus, bet daug geriau, jei tokie rinkimai organizuojami mokykloje – moksleivis turi galimybę iškelti savo kandidatūrą, pasakyti rinkiminę kalbą, ateiti su balsavimo biuleteniu prie balsavimo urnos – tai jau praktiniai įgūdžiai. Ar mes galime išmokyti vairuoti mašiną tik skaitydami vairavimo vadovėlį?

Galime režiuruoti, kad mokyklos bendruomenė arba sudaro moksleiviui sąlygas pilietiniams įgūdžiams formuoti, arba nesudaro, kito kelio nėra.

Pilietinis ugdymas nėra tik vienos mokyklos reikalas, tai visos visuomenės uždavinys ir rūpestis.

Visuomenė turi apsispręsti, kokią pilietį norėtų matyti – laisvą, gebantį apginti save ir savo šeimą, konstruktyviai spręsti savo ir visuomenės problemas, ar pilietį bijantį savo šešėlio? Pats laikas į šį klausimą atsakyti mums visiems.

KARINIS PILIETINIS UGDYMAS PRIEŠKARIO LIETUVOS MOKYKLOSE

*Lekt. Aldona
MACKEVIČIENĖ,
kar. Nerijus LIUTKUS
Generolo Jono
Žemaičio Lietuvos karo
akademija*



„Patriotas myli ir save, kaip tautietį, ir tautą, ir tautinę kultūrą. Patriotizmas yra antroji integralinė pilnatinės tautinės individualybės dalis. Patriotinis auklėjimas žadina žmogui tautinės individualybės meilę, – jis nustato tinkamus asmens santykius su tauta ir su tautine kultūra; jis paverčia jausminį prisirišimą prie savųjų kūrybos akstinių; jis galop saugo tautos bei tėvynės meilę nuo iškrypimo“ [1, p. 21] – rašė A. Maceina, puikiai suprasdamas, kad patriotais negimstama, juos reikia išugdyti. Patriotiškai auklėti jaunimą buvo ypač aktualu prieškario Lietuvoje. Tuo metu vyravo tendencija, kad krašto gyvenimas – ne vien kariuomenės, bet ir visos tautos reikalas. Tai patvirtina ir Gen. št. mjr. V. Bulvičiaus nuomonė, kad „... šiandien yra dar labiau aišku, kad tikras ir nuolatinis visų piliečių rengimas ginti tautos laisvę ir nepriklausomybę, gilus tautos idealų įsisąmoninimas ir supratimas, tėvynės meilė, drausmė ir vieningai susietos visos krašto jėgos nulems mūsų perversmą ir laimėjimą kovoje už savosios tautos gyvybę“ [2, p. 7].

Suprasdami karinio ugdymo svarbą, aukštieji Lietuvos pareigūnai susirūpino jaunuomenės kariniu rengimu. Todėl Karo mokslo draugijos Centro valdyba (KMDCV) kreipėsi į LK vyriausiąjį štabo viršininką siūlydami jam pradėti karinį rengimą mokyklose. Pritarus vyriausiajam štabo viršininkui KMDCV kreipėsi į švietimo ministrą dėl karinio rengimo mokyklose. Plk. lt. J. Variakojis ir plk. P. Kubiliūnas prašyme švietimo ministrui rašė, kad „... kariškasis moksleivijos parengimas pas mus, palyginus su kitomis kaimyninėmis valstybėmis, yra labiausiai atsilikęs ir mažiausiai juo rūpinamasi. Viso krašto kariškasis jaunuomenės rengimas yra dar užuomazgoje ir labai sunkiai sprendžiamas dėl įvairių techninių ir materialinių kliūčių, bet moksleivijos parengimas mokyklose jau dabar gali būti pradėtas“

[9]. Jie siūlė kariškam parengimui skirti tiek laiko, kad nebūtų apsinkinta bendroji mokymosi eiga, supažindinti moksleivius su kariuomenės pagrindiniais uždaviniais, įskiepyti jaunuomenės sieloje kariško mokslo esmės supratimą.

Svietimo ministrui pritarus 1929 m. balandžio 6 d. buvo išleistas įsakymas Nr. 154 „aukštesnėse, vidurinėse ir amatų mokyklose ir mokytojų seminarijose įvesti karišką jaunuomenės rengimą“ [9]. Pagal šį įsakymą buvo pradėtos mokyklose dėstyti paskaitos ir pamokos, kurias vesdavo Karo mokslo draugijos nariai – karininkai, taip pat dėstytojai.

Pilietinio ir karinio ugdymo idėjos buvo integruotos į visų mokomųjų dalykų programas. Karinio rengimo tikslas buvo ugdyti meilę Tėvynei ir stiprinti tautinę savimonę. Tai sudarė teorinę karinio rengimo dalį, fizinis pajėgumas buvo keliamas mokant vaikus kariškų pratimų. Jie buvo praktinė karinio rengimo dalis. Vidurinėse mokyklose, pradedant 4 klase, kariniam rengimui buvo skiriamos 2 val. per savaitę, 5 klasėje – 1 val. per savaitę. Jau A. Maceina minėjo, kad „šeima tautinį auklėjimą pradeda, bet ji neįstengia jo išvystyti tiek, kiek reikalauja painūs mūsų laikų gyvenimas. Jai pagalbon ateina mokykla. Tarp šeimos ir mokyklos tautiniame auklėjime yra organiškas ryšys ir nuoseklus perėjimas. Kuo šeima yra geriau individą parengusi, kuo sveikesnių ir ryškesnių tautinių ypatybių ji yra jam įdiegusi, tuo mokyklos darbas darosi lengvesnis ir vaisingesnis“ [1, p. 23].

Tėvų ir mokinių bendruomenėje buvo ir tokių žmonių, kurie kariniame rengime įžvelgė visuomenės militarizmo idėjas ir abejojo karinio rengimo tikslingumu. Todėl prieš karinio parengimo paskaitas ir pratybas mokytojai–instruktoriai tėvams bei mokyklos bendruomenei parengdavo ir skaitydavo pranešimus, rašydavo straipsnius į spaudą, kuriuose išdėstydamo, aiškindavo valstybės saugumo tikslus ir uždavinius. „Karyje“ mokytojas V. Vosylius rašė „... kariško parengimo tikslas pradžios mokykloje yra – paruošti būsimą kareivį; uždavinys – įskiepyti vaikui visas tas dorybes, kurios bus reikalingos jam, kad jis būtų sąmoningas, sąžiningas ir doras kareivis. Vadinasi, kariškas parengimas pradžios mokykloje turi auklėti daugiausia vaikų sielą; todėl ir pačią to parengimo formą galima pavadinti dvasine arba psichine. ... Tik kolektyviai dirbdami nušviesime kaip reikiant šį svarbų dalyką. O nuo lopšio pradėję ugdyti būsimų kareivių dvasią, galėsime būti ramūs dėl brangios mūsų tėvynės ateities ir jos siekimų, nes valandai išmušus, jai karžygių netruks“ [3, p. 12].

Mokytojas A. Stasiulionis straipsnyje „Kariškas ruošimas pradžios mokyklose“ atkreipė dėmesį į tai, kad „... esama ir tokių mokytojų, kurie nusistatę prieš karišką mokinių ruošimą; tą savo nusistatymą jie remia pedagogikos humanizmu... Bet, taip kalbėdami, jie pamiršta gyvenimo realybę ir, pagaliau, patį karišką mokinių ruošimą visai klaidingai supranta... Kariškasis ruošimasis turi eiti sykiu su tėvynės meilės skiepijimu, lygiagrečiai su patriotizmo ugdymu. Vaikas to dalyko turi mokytis aiškiai suprasdamas, kad iš jo tėvynė to reikalauja“ [4, p. 20].

Panašiomis mintimis dalijosi ir mokytojas J. Sluoksnavičius. Jis rašė: „Kariškas pasirėngimas neturėtų būti suprasas kaip pasirėngimas karui, bet kaip kariškas drausmingas pasirėngimas tolimesniam žmogaus gyvenimui. Juk drausmė, susiklausymas yra pamatinės krašto gyvenimo dorybės. Kariuomenė nemoko kitą skriausti, bet moko save įvertinti, nelaimingą apginti.

Ir pradžios mokykloje ne vieta idėjoms apie teritorijos padidinimą ir panašiai. Pradžios mokykloje mes neišmokysime kariauti. Čia galima išmokyti vaikus mylėti savo kraštą, tą meilę pajusti savyje, parodyti ir duoti supratimą apie mūsų kariuomenę, apie ką dar nevisai tinkamai yra nusistatyta, manoma“ [5, p. 28].

Pamažu susidomėjimas kariniu rengimu vis didėjo. Teko net organizuoti pradžios mokyklų mokytojų karinio rengimo kursus. Pvz., 1929 m. karo vadovybės rūpesčiu, švietimo ministrui sutikus, vasaros atostogų metu buvo surengti prie Karo mokyklos mokytojams 4 savaitių karinio rengimo kursai. Pagrindinis kursų tikslas buvo parengti mokytojus, kad jie sugebėtų pradžios mokyklose vaikus kariškai auklėti. Mokymo sumetimais kursantai suskirstyti į 2 vyrų grupes ir 1 moterų. Į kursus buvo priimti 75 vyrai pradžios mokyklų mokytojai, netarnavę kariuomenėje arba tarnavę tik eiliniaiais ar puskarininkiais, ne vyresni kaip 40 m. ir 25 moterys – mokytojos, nebaigusios panašių kursų.

Kursų programą sudarė karo istorijos, karo pedagogikos, taktikos pagrindų, priešlėktuvinės ir priešdujinės gyventojų apsaugos bei kitų dalykų studijavimas.

Mokytojams, baigusiems karinio rengimo programą, įteikdavo kursų baigimo pažymėjimą.

Iš atgarsių tuometinėje spaudoje matyti, kad tokie kursai buvo populiarūs. Kursais mokytojai labai domėjosi.

Kariniu rengimu buvo patenkinti ir mokiniai. Kiekviename „Kario“ numeryje galima rasti mokinių ir mokytojų straipsnelių, kuriuose jie aprašo savo išpūdžius. Štai moksleivis Br. Furmanavičius rašo: „Kariškojo paruošimo pamokos išskleidė debesis nuo mūsų kariuomenės, ir aš šiandieną susidariau tikrą mūsų kariuomenės vaizdą, koks jis iš tikrųjų yra... Kariškojo paruošimo pamokos sukurstė manyje tėvynės meilę... Pamokų metu stiprėjo mano kūnas ir dvasia...“ [6, p. 18].

Moksleivis V. Miliūnas straipsnyje „Toku mane išugdė kariškas paruošimas“ rašė: „Seniau nežinojau kariškos drausmės, statutų. Neturėjau pilnutinės tėvynės meilės supratimo... O dabar aš vyras kitoks. Manyje užgrūdino tvirtą valią, kurios jokia jėga nepaglemžtu. Mane išmokė būti drausmingu, man suteikė daug ką svarbaus. Žodžiu, kariškas paruošimas mane išugdė patriotu“ [7, p. 17].

Štai žinutė iš Mažeikių: „Birželio 13 d. įvyko tradiciniai mokinių manevrai, kuriuose dalyvavo V, VI, VII ir VIII klasės mokiniai. Mokiniam vadovavo vietos šaulių vadai. Manevuose buvo atvaizduotas žvalgomasis patrulis, jo slinkimas ir lauko sargybų gynimasis iki atsitraukimo... Mokiniai manevrais buvo labai patenkinti“ [8, p. 16].

Mokyklinės jaunuomenės kariškojo rengimo įstatyme buvo paminėta, kad mokiniai, kurie mokėsi karinių dalykų, gauna šias teises:

1. Baigusieji vidurinės mokyklos kariškojo mokymo programą – tikrojoje karo tarnyboje tarnauja 1 mėnesiu mažiau ne kaip yra nustatyta įstatymu; – taikos metu – po 6 tarnybos mėnesių, o karo metu po 2 mėnesių gali būti suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis.
2. Baigusieji aukštesniosios mokyklos kariškojo rengimo programą:
 - 2.1. Tikrojoje karo tarnyboje tarnauja 3 mėnesiais mažiau negu yra nustatyta įstatymų.
 - 2.2. Taikos metu po 5 tarnybos mėnesių, o karo metu po 1 tarnybos mėnesio gali būti suteiktas jaunesniojo puskarininkio laipsnis.
 - 2.3. Tikrosios karo tarnybos metu, mobilizuoti, pašaukti į atsarginių mokymą ar tikrinimą arba tarnaudami Krašto apsaugos ministerijoje tarnautojai gali nešioti Krašto apsaugos ministerijos nustatytą ženklą.

Išnagrinėjus įvairius archyvinis dokumentus ir „Kario“ žurnalus, galima daryti išvadas, kad:

1. Karinio rengimo paskaitos ir pratybos prieškario Lietuvoje papildė bendrą auklėjimo sistemą mokyklose, žadino moksleivių patriotinius jausmus ir pilietinę atsakomybę už valstybės likimą ir ateitį.
2. Jaunuomenės karinis parengimas stiprino tautišką gyvenimą ir mobilizavo juos gynybai.
3. Šiandien kūrybiškai panaudotos prieškario Lietuvos karinio ugdymo idėjos gali stiprinti jaunuomenės pilietinę savimonę, skatinti ją tautos idealams siekti.

Literatūra

1. **Maccina A.** Mintys, apmąstymai. – V., 1998.
2. **Bulvičius V.** Karinis valstybės rengimas. – V., 1994.
3. „Karys“, 1931 m., Nr.9.
4. „Karys“, 1931 m., Nr.16.
5. „Karys“, 1931 m., Nr.18.
6. „Karys“, 1931 m., Nr.10.
7. „Karys“, 1939 m., Nr.28.
8. „Karys“, 1935 m., Nr.12.
9. Lietuvos Respublikos centrinio vaizdo ir garso archyvo medžiaga.

GYNYBINIS PILIETINIS UGDYMAS BENDROJO LAVINIMO VIDURINĖJE MOKYKLOJE

Leonas MOCKŪNAS

Alsėdžių vidurinė mokykla, Plungės rajonas

Įgyvendindama valstybinę švietimo politiką, vykdydama Lietuvos Respublikos švietimo įstatymą, bendrojo lavinimo vidurinė mokykla privalo puoselėti asmens dvasines ir fizines galias, padėti tvirtus dorovės pagrindus, ugdyti pilietiškumą. Mokykla turi ugdyti savarankišką, laisvai pajėgų, atsakingai savo gyvenimą kuriantį pilietį.

Šiai politikai įgyvendinti jau gerą dešimtmetį Lietuvos bendrojo lavinimo mokykla suka reformos ir profilineio mokymo ratą, labai dažnai problemų sprendimo ieškodama verstiniuose raštuose, kad ir iš labai draugiškų mums valstybių, tačiau, kartais nieko bendra neturinčių su mūsų kultūra, nacionalinėmis tradicijomis, istorija ir galimybėmis.

Pagal naują švietimo koncepciją – mokykla – paslaugų teikėja. Mokiniai – mūsų klientai, nors aš juos dar vadinu vaikais. Savo klientams, savo vaikams, mes turime sudaryti lygias galimybes ir sąlygas rinktis ir keisti mokomuosius dalykus, profilius, papildomus ir pasirenkamus dalykus. Ir kažkur, pačiame švietimo uždavinių gale užsirašėme pilietiško ugdymą. Atrodo, pradedame ne nuo svarbiausių dalykų.

Mūsų mokyklos etnokultūros vyr. mokytoja Veronika Paskačimienė su grupe mokinių atliko apklausą, pavadintą gražiu „Lietuva, Tėvyne mūsų“, pavadinimu. Vienas iš klausimų „Ar gintum Tėvynę okupacijos pavojaus atveju?“ 22% apklaustųjų atsakė „taip“, 14% – „nežinau“, 64% – „ne“. Kitas klausimas – „Ar galėtum palikti Lietuvą ir išvykti ieškoti geresnio gyvenimo užsieni?“ 12% apklaustųjų mokinių atsakė „ne“, 48% – „taip“, 40% – „laikiniai“. „Ar jums rūpi Lietuvos ateitis ir gerovė?“ „taip“ – 62%, „ne“ – 26%, 12% – „nežinau“.

Adolfas Ramanauskas–Vanagas knygoje „Daugel krito sūnų...“ rašė, kad nepriklausomybės meto vadai neruošė tautos pasipriešinimui okupacijos metais. Skaudi istorinė praeitis rodo, kad deportavus į Rusiją žymius politinius veikėjus, inteligentus, buvo labai sunku organizuoti visuotinį pasipriešinimą.



Dabartiniu metu būtų dar sunkiau. Tarpukario mokykloje Tėvynės meilės, pasiaukojimo, poreikio ją ginti jausmų puoselėjimas buvo vienas iš pagrindinių švietimo uždavinių. Karinis parengimas buvo visiems suprantamas ir nekeltantis pasibaisėjimo dalykas. Šiandien bendrojo lavinimo mokykloje mes ir to neturime. Jei mokinys svajoja visam laikui išvykti į užsienį ieškoti geresnio gyvenimo, jam visiškai nesvarbu kas ateis į Lietuvą ir kas ją gins.

Dvylika nepriklausomybės metų mokykloje. Išleidžiame dvyliktokus. Ar jie pasirošę vykdyti Lietuvos Konstitucijos ir Nacionalinio saugumo įstatymus?

Vargu ar jie visi žino, kad valstybės gynyba yra visuotinė. Gynybos visuotinumas reiškia, kad gynyba aprėpia karinę ekonominę ir dvasinę sritis. Pažvelkime, kaip mes šiandien vykdytume Nacionalinio saugumo įstatymą.

Pagal jį visuotinę gynybą sudaro:

1. Tautos apsisprendimas ir pasiryžimas priešintis kiekvienam užpuolikui;
2. Įstatymo tvarka nustatyta visuotinė privalomoji karinė tarnyba;
3. Piliečių pasirengimas visuotinam ginkluotam ir neginkluotam pasipriešinimui.

Reikėtų atlikti apklausą, kuri visuomenės dalis pasiryžusi vykdyti šiuos visuotinės gynybos įpareigojimus.

Nors bendrojo lavinimo mokyklos programos liberalizuotos, nors kiekvieno dalyko mokytojas gali koreguoti programas, vargu, ar programų apimtis leidžia pagalvoti apie pilietiškumo ugdymą.

Ieškodama problemos sprendimo, Plungės rajono Alsėdžių vidurinė mokykla 2000 m. spalio mėnesį įkūrė Jaunųjų šaulių organizaciją. 2001 metais sausio 9 dieną jai suteiktas Telšių apskrities Žemaitijos šaulių 8-osios rinktinės (ŽŠRI) Alsėdžių 8-osios kuopos statusas. 2001 metais vasario 16 dieną pasižadėjimą davė 54 jaunieji šauliai ir vienas nerikiuotės šaulys – mokyklos direktorius. Tą patį mėnesį pradėdamas rengti bendrojo lavinimo vidurinės mokyklos su kariniu profiliu projektas. Šiam projektui pritarė Alsėdžių bendruomenė, Plungės rajono švietimo skyrius ir savivaldybė, Telšių apskrities švietimo departamentas. Jį rėmė Seimo narys A. Klišonis, Telšių vyskupija, Telšių KASP rinktinė, Lietuvos Caritas. Idėją nuo pat pradžių palaikė ir ją padėjo įgyvendinti Telšių apskrities ŽŠR vadas Jonas Žvirblis. 2001 metų kovo 16–18 dienomis Alsėdžių vidurinėje mokykloje jis suorganizavo seminarą Telšių apskrities mokytojams, dirbantiems su jaunaisiais šauliais. Nuo pat Šaulių organizacijos atkūrimo Alsėdžių jaunosius šaulius globoja ir su jais bendradarbiauja buvę Žemaitijos apygardos partizanai, Plungės II-osios kuopos Garbės šauliai. Pagal oficialų nutarimą Alsėdžių jauniems šauliams buvę partizanai patikėjo globoti aštuonis Alsėdžių apylinkėse esančius paminklus ir kapavietes. O šią vasarą mūsų mokyklos jaunieji šauliai atstovaus Žemaitijos partizanų apygardai tarptautiniame sąskrydyje „Laisvės

ugnis ateities kartoms“ Ariogaloje ir Telšių AŽŠ rinktinei Jaunųjų šaulių vasaros žaidynėse Klaipėdoje. Penki jaunieji šauliai ir kuopos vadas Česlovas Každailis baigė instruktorių kursus Klaipėdoje ir Rukloje.

2001 metų vasarą Alsėdžiuose vyko sukarinta mobilioji stovykla, kurią organizavo Lietuvos šaulių sąjunga. Į stovyklą buvo atvykę daug garbingų svečių, taip pat ir KAM ministras Linas Linkevičius. Jis sveikino stovyklautojus ir mokyklos iniciatyvą įkurti karinio mokymo profilį.

2001 metų balandžio 13 dieną Seimo narys A. Klišonis Seime surengė susitikimą, kuriame dalyvavo mokyklos direktorius L. Mockūnas, Plungės rajono švietimo skyriaus vedėja I. Alminienė, Krašto apsaugos viceministras J. Gečas, Švietimo ir mokslo ministerijos atstovė M. Skakunova. Alsėdžių vidurinės mokyklos karinio ugdymo planui galutinai pritarta ir nuo 2001-09-01 nuspręsta įvesti karinio mokymo profilį.

Pagal ugdymo planą karinį profilį gali rinktis 9-10-11 klasių mokiniai, atitinkamai išdėscius mokomąsias 5 savaitines valandas ketveriems, trejiems ir dvejiems mokymo metams.

Krašto apsaugos ministerija pažadėjo nuo 2002-01-01 įvesti vieną etatą gynybiniam-pilietiniam ugdymui per Telšių Krašto apsaugos savanorių pajėgas (KASP) ar Telšių AŽŠ rinktines.

2001 metų vasarą, paskelbus apie karinio-pilietinio ugdymo profilio įvedimą, į mokyklą plūstelėjo apie 160 mokinių iš visos Telšių apskrities. Nors mokykla tokiam mokinių antplūdžiui ir nebuvo pasiruošusi, tačiau suprato, kad idėja buvo iškelta laiku ir labai reikalinga.

Pati idėja buvo skirta suteikti galimybę įgyti išsilavinimą socialiai remtinų gyventojų vaikams, sudaryti sąlygas rinktis ir keisti mokomuosius dalykus, profilius. Atgaivinti pilietiško, tautiško ugdymą, ugdyti fizinį ir psichologinį pasirengimą, drąsą, ištvermę, drausmę, pareigingumą.

Darbą 2001-09-01 pradėjome pagal jaunųjų šaulių mokymo programą, kurią rugsėjo pabaigoje papildė generolo Stasio Raštikio puskarininkių mokykla.

Iki 2002-01-01 mokymą vykdė Telšių KASP ir Telšių AŽŠ rinktinių instruktoriai. Negavus žadėto etato ir nelikus galimybių dirbti instruktoriams, mokykla priėmė dirbti atsargos karininką V. Kybartą.

Didelį susidomėjimą mūsų mokykla sukėlė Lietuvos karo akademijai.

2001-11-29 iškilmingos šventės metu pasirašyta Lietuvos karo akademijos ir Plungės rajono Alsėdžių vidurinės mokyklos bendradarbiavimo sutartis. Per metus Karo akademijos dėstytojai ruošė integruotas gynybinio-pilietinio ugdymo programas ir šią vasarą jas pristatys Alsėdžių vidurinės mokyklos, Varnių žemės ūkio mokyklos ir Gargždų II vidurinės mokyklos mokytojams. Pagal šias progra-

mas gynybinis–pilietinis ugdymas bus integruotas į lietuvių kalbą, etiką, istoriją, fiziką, kūno kultūrą. Telšių KASP 10-iosos rinktinės instruktoriai mokys tik taktikos ir karinės inžinerijos dalykus.

Pagal parengtą projektą iš Krašto apsaugos ministerijos jaunieji šauliai gavo 65 uniformas. Mokykla įrengė gynybinio–pilietinio ugdymo kabinetą. Karo akademija ir Telšių KASP rinktinė aprūpina metodine medžiaga, vaizdinėmis priemonėmis, literatūra.

Didžioji dalis gynybinį–pilietinį ugdymą pasirinkusių mokinių gyvena mokyklos bendrabutyje. Čia jiems stengiamės sudaryti geras gyvenimo, mokymosi ir papildomos veiklos sąlygas. Kiekvieną rytą daroma mankšta, vakarais vyksta mokymai ir vakariniai patikrinimai. Vykdomas budėjimas. Bendrabutį globoja Vokietijos Mendeno miesto paramos Plungės rajonui fondas, ponios Almos Adamkienės paramos ir labdaros fondas, Lietuvos Caritas. O šiais metais laimėtas Bendradarbiaujančių Nyderlandų fondų projektas „Laisvalaikio užimtumo centro įrengimas“ suteiks didesnes galimybes kaimo vaikams lavinti fizinius ir meninius sugebėjimus. Nuo rugsėjo 1-osios mokiniai mokykloje galės įsigyti vairuotojo B kategorijos teises.

Alsėdžių bendruomenė pastebi pastarųjų metų pokyčius mokykloje. Mokykla tampa ne tik švietimo, bet ir bendruomenės kultūros centru. Mokykloje vedami renginiai sutraukia ne tik kaimo jaunimą, bet ir suaugusius. Tradicija tapo valstybinių švenčių: Sausio 13-osios, Vasario 16-osios, Kovo 11-osios šventimas, Kariuomenės diena, Jaunųjų šaulių priesaikos šventės, kasmetinės sukarintos mobiliosios stovyklos, Nepriklausomybės akto signatarų paminklų priežiūra.

Prabėgo sunkūs pirmieji mokymo metai. Ne viskas sekėsi gerai. Liko mokiniams ir jų tėvams duotų ir neištesėtų pažadų, kurių, savo ruožtu, netesėjo valdžios vyrai. Pakraipos atsisakė dalis mokinių. Tačiau šiandien galiu pasakyti, kad mokiniams tokio ugdymo reikia. Dar labiau jo reikia Lietuvos mokyklai, tautai. Mūsų maža patirtis, klaidos ir pamokos rodo, kad dar labai daug reikia dirbti ne tik mokykloje, bet ir valdančiose struktūrose, kad geroms, įstatymams neprieštaraujančioms idėjoms šviestų žalia šviesa. Kad jų nestabdytų netesėti pažadai ir asmeninės valdininkų ambicijos, partiniai nesutarimai.

Vertinant jaunųjų šaulių mokymo programą, pagal kurią mes dirbame, norėčiau pakomentuoti jos tikslus:

1. Ugdyti jaunųjų šaulių patriotizmą, fizinį, pradinį karinį ir psichologinį pasirengimą, drąsą, ištvermę, drausmę, pareigingumą.
2. Suteikti pradinį karinius įgūdžius ir žinias.
3. Ugdyti jaunąjį šaulį būti doru piliečiu, tapti geru rikiuotės šauliu, Lietuvos kariuomenės kariu ir Lietuvos Respublikos gynėju.

Visi šie tikslai suprantami kiekvienam mokyklos mokiniui. Tačiau ne visi jie gali būti jaunaisiais šauliais. Ar doro piliečio, šalies gynėjo, patriotizmui, fiziniam, kariniam, psichologiniam pasirengimui, drąsai, išsvermei, drausmei, pareigingumui ugdyti reikalingas limitas?

Mokyklos kasdienybė gerai žinoma visiems mokyklų vadovams, pedagogams. Drausmės, mokymosi, lankomumo, nusikalstamumo, kvaišalų vartojimo problemos ir kita. Galbūt klystu, tačiau dauguma mokinių nori būti drausmingi, sąžiningi, geri. Jie nori tvarkos, įdomios veiklos ir mokytojų, nepavargusių, nepiktų ir nesusirūpinusių savo vėluojančiais atlyginimais. Tokio pilietinio ugdymo mokytojo laukia ir mūsų mokykla.

Šiuo metu galiojančią jaunųjų šaulių mokymo programą galima keisti. Galiama siūlyti išplėstinį kursą, galima mažinti apimtį. Siūlyčiau pagalvoti apie gynybinio pilietinio ugdymo mokytojo rengimą Lietuvos karo akademijoje.

Įvedėme tikybos ar etikos pamokas, kai kurios mokyklos „laimėjo“ projektus socialinio darbuotojo etatams įsteigti. Reikalingi psichologai, spec. pedagogai. Deja, apie gynybinio pilietinio ugdymo mokytoją – Lietuvos karo akademijos absolventą – galėčiau tik pasvajoti. Mokiniai tokio specialisto jau šiandien laukia.

II. PILIETINIO UGDYMO PLĖTRA LIETUVOS KARIUOMENĖJE

ŠAUKTINIAI IR PILIETIŠKUMAS

Ats. gen. mjr. Jonas ANDRIŠKEVIČIUS

Karo prievolės administravimo tarnyba prie

Krašto apsaugos ministerijos



Seminaro tema ypač aktuali šiais laikais, kuomet apie pilietiško sampratą galime diskutuoti, būdami savo valstybės piliečiai.

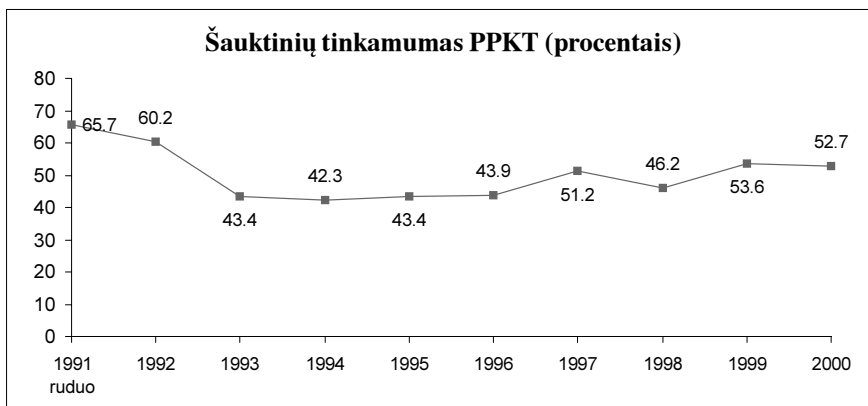
Išklausiau daug pranešimų apie tuos didelius darbus, kuriuos vykdo institucijos, pradedant nuo būsimąjo piliečio vaikystės. Rodosi, kad rezultatai neturėtų būti blogi. Gal jie ir yra geri? Gal mano darbo profilis toks, kur viskas yra matoma kaip per padidinamąjį stiklą? Koks Lietuvos Respublikos piliečio požiūris į vieną iš jo konstitucinių pareigų – karo prievolę?

Siūlau keletą lentelių ir skaičių: 2001 m. į karo prievolę administruojančias įstaigas (tik ten, kur administruoja Karo prievolės administravimo tarnyba), buvo kviečiami atvykti 88983 piliečiai, norint nustatyti tinkamumą privalomajai pradinei karo tarnybai. Atvyko 51396, t. y. 58%. Tai pilietiško pažymis?

Iš medikų komisijų patikrintų – 69% jaunuolių įrodė savo netinkamumą tarnybai. Paties „pilietiškausio“ miesto Kauno piliečių – net 86% netinkami karo tarnybai. Ar tai irgi pilietiško pažymis?

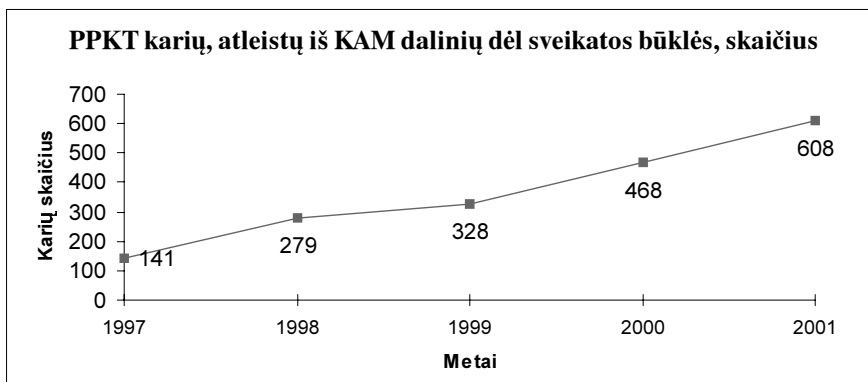
1 lentelė rodo labai įdomią, diskusiją provokuojančią situaciją. Jaunuolių, tinkamų tarnybai, kreivę galima vertinti pagal daugelį ją įtakančių faktorių. Atrodo, kad 1991 m. pilietiško ir patriotiško jausmas buvo gerokai aukštesnis, negu, pvz., 1994 m. O gal tai liudija, kad, keičiantis grėsmės nuojautai, keičiasi ir pilietiškas? Ar atsirado naujos galimybės nevykdyti Konstitucijos nuostatų? Manau, tai atskirų konferencijų ir seminarų temos.

1 lentelė



2 lentelė rodo, kaip auga jaunuolių, paleidžiamų iš karo tarnybos skaičius. Turiu pabrėžti, kad didžioji dalis tampa nebegalinčiais tarnauti po 6 mėnesių tarnybos, t. y. kuomet tarnyba pagal įstatymą jiems tampa įskaityta.

2 lentelė



Iš labai specifinės tarnybos pozicijos, kurioje dirbu ir matau jauno žmogaus požiūrį į konstitucinę piliečio pareigą – karo prievolę – galiu patikinti, kad pranešimuose analizuojamos pilietinės ir patriotinės veiklos rezultatas blogėja. Tai gal mes ne tiek daug dirbame, arba mes ne tą darome?

Prašau seminaro dalyvių neišsižeisti dėl mano kalbos. Aš norėjau truputį sudrumsti tą mielą kalbą upelio čiurlenimą apie tai, kiek daug padarėme. Pilietiškumo auklėjime niekada nepadarysime per daug. O mano pateikti skaičiai tai iliustruoja.

PILIE TINIO UGDYMO PLĖTRA LIETUVOS KARIUOMENĖJE RENGIAN TIS NARYSTEI NATO

Plk. lt. Arūnas BALČIŪNAS

Krašto apsaugos ministerijos Gynybos štabas

Norėčiau atkreipti Jūsų dėmesį į tris pagrindines Lietuvos nacionalinį saugumą užtikrinančias nuostatas, kurios yra įteisintos įstatymuose:

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 139 str. 1 dalis, kuri skelbia, kad Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo yra **kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga**.

Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas įtvirtina svarbiausias Lietuvos gynybos politikos nuostatas, grindžiamas **visuotinės ir besąlyginės gynybos principais**. Gynybos visuotinumas reiškia, kad Lietuvą ginklu gina valstybės ginkluotosios pajėgos, kad gynybai naudojami valstybės ištekliai, kad **kiekvienas pilietis ir Tauta priešinasi visais įmanomais būdais**.

Pagrindinis Lietuvos saugumo ir gynybos politikos prioritetas – **narystė Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje**.

Šių teiginių įgyvendinimas neįmanomas be visuomenės paramos ir aktyvaus jos dalyvavimo nacionalinio saugumo užtikrinimo procese. Ir tai yra pabrėžta Lietuvos karinės gynybos strategijoje, kur sakoma, kad Lietuvos gynybinė galia priklauso nuo pilietinės visuomenės brandumo ir jos moralinių jėgų stiprumo, o kariuomenės stiprybė – nuo jos organiškų ryšių su visa visuomene. Jaunos kartos pilietinis ugdymas, tautos pasiryžimas gintis bei mūsų piliečių pasirengimas gynybai atliekant visuotinę karo prievolę yra svarbiausi gynybinės galios veiksniai.

Kariuomenė yra neatsiejama visuomenės dalis. Jai išlaikyti yra skiriamos nemažos valstybės, t. y. mūsų visų mokesčių mokėtojų, lėšos. Tačiau svarbiausia yra tai, kad į kariuomenę ateina, o pabaigę tarnybą joje išeina, piliečiai, kurie yra šios visuomenės nariai. LR piliečiai privalo atlikti privalomąją pradinę karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą. Per trumpą privalomosios pradinės karo tarnybos laiką galima jaunuolį išmokyti taktikos, šaudybos, topografijos, statutų ir kitų karinių dalykų, bet ne išauklėti. Tačiau prisidėti prie šio auklėjimo proceso ir yra viena iš pilietinio ugdymo funkcijų Lietuvos kariuomenėje. Į kariuome-



nę patenka jaunoji visuomenės dalis, kurios pasaulėžiūra dar yra formuojama ir tas laikas, kuris yra praleidžiamas kariuomenėje, jaunimui be abejonės turi nemažą įtaką tolimesniam jos formavimui.

Šiandien kariuomenei yra keliamas uždavinys išugdyti tėvynės gynėją ir iniciatyvų kari. Sunku įsivaizduoti jaunuolį, sąmoningai pasiryžusį ginti savo kraštą, tačiau nesuprantantį tautos siekių ir jos idealų. Kadangi mokykloje nėra prieššaukiamojo jaunuomenės parengimo, todėl daliniuose karininkams, puskarininkiams ir seržantams tenka labai rimtai apgalvoti mokymo metodus, kaip per trumpą tarnybos laiką suformuoti privalomosios pradinės karo tarnybos karių karybos įgūdžius, padėti jiems išsiugdyti tėvynės gynėjo poziciją.

Ir čia norėčiau atkreipti Jūsų dėmesį į tai, kad karinėse mokymo institucijose, rengiančiose profesionalius karininkus, puskarininkius ar seržantus, būtina gerinti rengiamų būsimų vadų bendrąjį intelektualinį, vadybinį, metodinį ir psichologinį rengimą, o kariniuose vienetuose – kelti jų autoritetą. Taip būtų galima pagerinti karių auklėjamąjį darbą.

Antra vertus šių dienų „tėvynės gynėjo“ samprata yra žymiai platesnė ir tai be abejo yra susiję su pagrindiniu Lietuvos saugumo ir gynybos politikos prioritetu – naryste Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje. Narystė NATO, kurios saugumo pagrindas yra kolektyvinė gynyba, – patikimiausias Lietuvos saugumo užtikrinimo būdas. Taip, narystė šioje organizacijoje suteikia patikimas saugumo garantijas, tačiau tuo pačiu reikalauja iš jos narių solidariai dalytis pareigomis ir atsakomybe bei vykdyti sutartyje numatytus karinius kolektyvinės gynybos įsipareigojimus. Kitais žodžiais tariant – dalyvauti Euroatlantinės bendruomenės saugumą užtikrinančioje veikloje ir už Lietuvos ribų, pvz., taikos palaikymo misijoje ar kitos NATO narės karinės gynybos operacijoje. Tai gal ir nėra Tėvynės gynyba tiesiogine prasme, tačiau netiesiogine – taip. Laiku eliminuoti kylančios grėsmės židinių yra nepaprastai svarbu. Ir labai svarbu, kad tai suprastų ne tik kariai, bet ir plačioji visuomenė.

Demokratinėje valstybėje kariuomenė remiasi visuomene, tauta. Ji yra tautinės visuomenės dalis, išskirta iš visuomenės tarnauti tai pačiai visuomenei ir visam savo kraštui. Šis ryšys ypatingai svarbus mums Lietuvoje, kadangi nepriklausomybės gynimas yra grindžiamas visuotinio pasipriešinimo principu. Tokiu atveju valstybės gynybinė galia, kariuomenės pajėgumas labai priklauso nuo tautinės ir pilietinės savimonės. Norėčiau šias mintis pailustruoti Lietuvos prezidento Antano Smetonos žodžiais: „Kariuomenė nėra uždaras organizmas, ji daugybe gijų siejasi su visuomene, su visa tauta. Jei norime, kad kariuomenėje būtų drausmė ir susiklausymas, tai tų dorybių neturi stigti visuomenėje“.

Visuotinis pasipriešinimas turi remtis tautos ir kariuomenės vienybe, morali-

nėmis ir dvasinėmis jų jėgomis. Tam pasiekti būtina įvardinti vertybes, į kurias turi orientuotis Lietuvos kariuomenė. Visų pirma turi būti atsakyta į klausimą: už ką kariausime? Tai pagrindinis karinio etoso klausimas ir jis turėtų būti išdėstomas valstybės karinėje doktrinoje (kurios, deja, kol kas nėra). Tačiau norėčiau pabrėžti, kad demokratinės valstybės esminis bruožas ir yra tai, kad jos kariuomenė gina pagrindines tautos bei visuomenės vertybes – Laisvę, Nepriklausomybę, Valstybę, Tautą ir t. t.

Taip pat įstatymų lygmenyje turėtų būti aiškiai įvardintos vertybės, į kurias orientuojasi valstybės kariuomenė. Šių vertybių įvardijimas nėra simbolinis dalykas. Jos yra labai svarbios kariuomenės egzistavimui ir vystymuisi. Galima išvardinti keletą tokių kryptių:

1. Kariuomenės vertybės parodo tautai, visuomenei, kokiais principais vadovaujasi jų valstybės kariuomenė, kam ji teikia pirmenybę. Visuomenė savo ruožtu turi kriterijus, kuriais ji gali vadovautis vertindama kariuomenės veiklą. Tai padeda stiprinti visuomenės ir kariuomenės ryšius, savitarpio supratimą.
2. Šios vertybės yra pagrindinės gairės, į kurias turi orientuotis kariuomenė savo darbe, tai nuoroda, kokias vertybes ji turi ugdyti ir skiepyti savo kariams. Aukšta visos kariuomenės ir ypač vadovaujančio personalo moralė, gilus visuotinai priimtų vertybių supratimas yra vienas iš pagrindinių, netgi esminis, kariuomenės galios faktorių.
3. Karinio rengimas yra jo protinių, fizinių ir dvasinių savybių ugdymas. Todėl kariuomenės vertybės turi sudaryti karinio dvasinio ugdymo pagrindą.
4. Tokių vertybių įvertinimas ir ugdymas kariuomenėje padeda jai būti atsparesnei negatyviems reiškiniams, jos sudaro karinės etikos pagrindą. Šių vertybių pagrindu formuojasi karininkų tarpusavio santykiai, jų santykiai su pavaldiniais, karių tarpusavio santykiai ir jų santykiai su piliečiais, požiūris į priešą ir santykiai su juo.
5. Ne mažiau svarbu yra ir karinio etiketo ugdymas. Karių, o ypač karininkų, elgsena, karinės tradicijos turi atitikti kariuomenės vertybes ir tautos dvasią.

Dabartiniu metu tokios vertybės nėra įvardintos, tačiau jos turėtų būti įvardintos pagrindiniuose kariniuose dokumentuose – Valstybės karinėje doktrinoje, Nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme ir pan.

Kariuomenėje karių ugdymas, į kurį įeina ir karių pilietinis ugdymas, yra reglamentuotas Kariuomenės vado 2002-02-26 įsakymu Nr.185 „Dėl Lietuvos kariuomenės metinės veiklos planavimo metodikos“. Remdamiesi šiuo Kariuo-

menės vado įsakymu dalinių vadai planuoja dalinio veiklą visiems metams. Viena iš sudėtinių šio plano dalių yra „Karių ugdymas ir ryšiai su visuomene“. Pagrindinės planuojamos priemonės šioje srityje yra:

- pasitarimai ir seminarai karių ugdymo klausimais;
- konsultacijų, metodinės bei dalykinės pagalbos teikimas karininkams, puskarininkiams ir seržantams švietimo ir ugdymo klausimais;
- karių pilietinio ugdymo programos įgyvendinimas, kuri apima labai platų spektrą – nuo Lietuvos valstybės istorijos, tautos kultūros, tradicijų iki Lietuvos Respublikos įstatymų (ne mažiau kaip 2 val. per savaitę);
- ryšių su visuomene plėtra ir ypač su žiniasklaida ir švietimo institucijomis;
- dalyvavimas bendruose kariuomenės ir visuomenės renginiuose;
- bendradarbiaujant su karo kapelionais karių dvasinių poreikių tenkinimas ir sielovados užtikrinimas;
- privalomosios karo tarnybos karių, seržantų ir puskarininkių bei karininkų ramovių veiklos planų įgyvendinimas;
- moksleivių karinis ir patriotinis ugdymas;
- savanoriškumo principu daliniuose organizuojami būreliai ir karinės – sportinės moksleivių stovyklos;
- atvirųjų durų dienos;
- piliakalnių, atmintinų vietų ir pan. tvarkymas ir dauguma kitų renginių, kurių neįmanoma per trumpą laiką visų išvardinti.

Tačiau šių priemonių visuma ir efektyvumas priklauso tik nuo vado iniciatyvos, jo išsilavinimo, pažiūrų bei dvasingumo. Todėl labai svarbu turėti kariuomenėje gerai paruoštus karininkus, puskarininkius ir seržantus ne tik taktikos ar šaudybos srityse, bet ir pilietinio ugdymo sferoje. Manau, kad čia mūsų karinės mokymo įstaigos turi dar nemažai rezervų gerinti savo darbo kokybę.

Baigdamas savo pranešimą norėčiau pabrėžti, kad pilietinis ugdymas kariuomenėje yra kompleksinis procesas, apimantis visas pedagogikos formas bei metodus ir nesibaigiantis užvėrus dalinio vartus. Be to tai tik maža sudėtinė labai sudėtingo žmogaus pilietiškumo ugdymo proceso, kuris turėtų tęstis visą jo gyvenimą, dalis.

KARIŲ PILIETINIS UGDYMAS IR SIELOVADA LIETUVOS KARIUOMENĖJE

Kapelionas mjr. dr. Petras KAVALLIAUSKAS
Panevėžio įgula

Jaunuolių tarnyba Lietuvos kariuomenėje yra viena iš pilietinio ugdymo pakopų visuomenės gyvenime. Pilietinė savivoka prasideda šeimoje. Joje kaupiasi informacija, ne tik plūstanti iš aplinkos, bet ir gauta iš tėvų socialinio paveldėjimo keliu, kaip genties paveldėjimo – interpretacija, daranti lemiamą poveikį kario sąmonei. Jo asmenybė formuojasi atsiveriant žinioms bei perimant bendruomenės, valstybės ir visos civilizacijos patyrimą. Toks socializacijos kelias kario gyvenime formuoja jį kaip visuomenės, kuriai jis priklauso, narį. Aišku kiekviena visuomenė stengiasi formuoti jai tinkantį žmogų pagal joje priimtus socialinius, kultūrinius, religinius ir etinius idealus. V. Mudrik (1994) socialinį–kultūrinį aspektą laiko vienu iš svarbiausių elementų, gebantį socializacijos metu formuoti žmogaus moralines–dorovines savybes. Tai labai priklauso nuo visuomenės ir religinės aplinkos, kurioje karys gimė ir augo. Tačiau dažnai pilietiško sąvoką sutapatiname su tautine savimone bei identitetu. Toks požiūris rodo, kad mūsų nepakankamai subrendusi pilietinė savimone. To reiškinio ištakos glūdi visuomenės socialinės raidos praecityje. Juk pilietiškumas yra tik tai, kas reiškiasi kaip individo moralinė, psichologinė ir pilietinė parengtis gyventi konkrečioje valstybėje, kaip nuolatinis piliečio elgsenos ir tikslų derinimas su valstybės interesais, pareigomis, su jos struktūrų – valdymo, ūkio, teisės, karo ir kitų – funkcionavimu. Pastaruoju metu Lietuvoje atlikus sociologinį tyrimą „Šiuolaikinių lietuvių vertybės“ išaiškėjo, kad vyraujančios antivertybės, – jau naujas reiškinys dvasinėje lietuvių kultūroje, nes tiek tradicinėje paprotinėje teisėje, tiek moralėje bei bendruomeninio elgesio normose, dorovės, šeimos išsaugojimo, paramos artimui vertybės ilgus šimtmečius išliko nepakitusios. Ir atvirkščiai: deformuoto socialinio elgesio apraiškos – prostitucija, nesantuokiniai ryšiai, savižudybės, abortai, silpninantys bei ardantys ilgaamžės etninės bendruomenės pamatus, turėjo visuotinę griežtą, neigiamą prasmę. Tuo tarpu dabar net 70 % dvidešimtmečių po apklausos skyrybas, prostituciją, abortus vertina kaip pozityvų reiškinį. Šios paminėtos antiverty-



bės visiškai prieštarauja toms vertybėms, kurių laikėsi mūsų tėvai ir senoliai. Šią demografinę ir moralinę krizę L. Astra aiškina šalies piliečių nuskurdinimu, moralės ir politikos supriešinimu, korupcija. Tokia naujųjų „vertybių“ gausa, pagimdyta posovietiniu laikotarpiu, prieštarauja tradicinėms vertybėms, suteikusioms sociumui dinaminį stabilumą kovoje už tautos laisvę ir nepriklausomybę. Tokia keblė situacija reikalauja skubaus moksliskai pagrįsto valstybės ir visuomenės dėmesio.

Kad kultūros raida susiliėtų į visumą ne vien erdvėje, bet ir laike, turi vykti kartų estafetė: nueinanti generacija turi turėti ką perduoti savo palikuonims, o ateinanti karta turi norėti perimti pirmtakų palikimą ir stengtis jį toliau plėtoti. Šiame beveik neapčiuopiamame vyksme susiklosto ar nesusiklosto tautos saviemonė, toji kažkuo magiška individualios atminties daugiskaita.

Tais senos istorijos amžiais, kai laikas buvo ciklinis, kitaip tariant, kai gyvenimo ritmas buvo labai lėtas ir, apsisukęs tam tikru gamtos ir žmogaus gyvenimo ratu, tarsi sugrįždavo į tą pačią vietą (kaip dažnai būna pasiklydus miške) tradicijų išmintis natūraliai reguliavo žmonių gyvenimo būdą. Tam tikrus gamtos pokyčius pasitikdavo metinės šventės su atitinkamais tautosakos ir papročių motyvais, po jų prasidėdavo arba baigdavosi sezoniniai darbai, pasninkų ir švenčių metas, prie kurių buvo derinamos piršlybos, kumečių ir samdinių kaita, mugės ir duoklės. Ką, kada ir kaip reikia daryti, žmonėms iš kartos į kartą primindavo pats ciklinis laikas. Žmonės net savo gyvenimo datas įsidėmėdavo ne pagal kalendorių, o pagal netradicinius įvykius. Todėl nėra ko stebėtis ir dėl to, kad jaunuomenė natūraliai perimdavo tradicijų išmintį ir beveik tiksliai pakartodavo tėvų gyvenimą. Naujasis laikas taip greitai paspartėjo, kad ir vieno žmogaus gyvenimo įvykiai dabar sukasi ne ratu, o išsirikiuoja į netikėtų ir naujovių eilę. Jaunoji karta gali pratęsti tą eilę arba jos nebepratęsti, eiti savo keliu naujovių ieškoti. Filosofai tokį tradicijos išbarstymą vadina linijiniu laiku, kuris yra reikšmingas tuo, kad kiekviena nauja karta gali išryškėti pati ir tam tikrą laiką didžiulis savo savitumu, bet kartu ir pavojingas, nes tokiam laike išsisemia tradicijos išmintis. Tada gali užtekti ir vieno didesnio sukrėtimo, vienos ilgesnės pertraukos, kad ciklinis vienos tautos laikas išsitiesintų visiškai kitos tautos linijiniame laike. Paprasčiau tariant, nutrūkusi tradicija gali pražudyti tautos identitetą.

Karinis ordinariatas ir sielovada. Tradiciškai religijos vaidmuo įvairių visuomenių gyvenime, taip pat ir karių, yra labai svarbus. Žmogaus socializacijos procese ji užima antrą vietą po šeimos. Sovietiniu laikotarpiu religijos įtaka visuomenėje, tuo pačiu reikšmė socializacijos procese, mažėjo, tačiau, atkūrus Lietuvai nepriklausomybę, religija vėl vaidina didelį vaidmenį individo socializacijai ir pilietiškumui ugdyti. Kario socializacijos procesas sielovados aplinkoje ir yra

vienas iš svarbiausių pilietinio ir religinio ugdymo uždavinių kariuomenės kapeliono tarnyboje.

Karinė dvasinė tarnyba, kaip viena „iš pagrindinių bažnyčios tarnysčių“, turi tuos pačius tikslus, kaip ir visoje bažnyčioje vykdomi darbai: eucharistija, mokymas, karitatyvinė veikla, susirinkimai. Karinė dvasinė tarnyba mato save „dvasiškai lydinčia“ ir dažnai yra vadinama „bažnyčia, esančia tarp kariškių“. Karo kapelionai dirba įvairiose karinėse įstaigose, kur jie pagal savo kompetenciją ir atsakomybę veda užsiėmimus štabuose, komandinėse institucijose. Karo kapelionas seka savo kaimenę (plg. Lk 15, 3–7) ten ir esti su ja tose situacijose, kai žmogus jaučiasi vienišas ir apleistas – naktiniame budėjime, areštiniėje ar ligoninėje. Kiekviena vieta, kur tik yra kariai, turi būti prieinama karo kapelionams ir jų tarnystės metodas yra karo kapeliono ir kario asmeniniai pokalbiai. Kiekvienas tarnaujantis turi galimybę ateiti pas karo kapelioną bet kuriuo tarnybos laiku. Prisitaikę prie tarnaujančiųjų darbotvarkės karo kapelionai skaito paskaitas, už kurių turinį atsako bažnyčia. Karo kapelionai lydi tarnaujančiuosius į mokymus ir į užsienio pratybas. Konstitucija „Spirituali Militum Curae“ tiksliai išreiškia II Vatikano susirinkimo norą–reikalavimą, kad bažnyčia šiandieniniame pasaulyje būtų veikli – kurdama ir padedanti. Karys, pastoracinės konstitucijos apibrėžiamas kaip „tarnaujantis saugumui ir tautų laisvei“, turintis platų spektrą specifinių užduočių. Šiandieninė visuomenės padėtis leidžia mums suprasti, kad visiškai nepakanka, jog karys tik mylėtų savo tautą ir profesionaliai tarnautų. Be viso to, jam dar yra būtinas platus politinis išsilavinimas, kompetencija, teisinis suvokimas ir tarptautinė teisė. Bet jam yra būtina rūpintis ir savo sąžinės lavinimu, nes ji jam padeda atpažinti Dievo valią, teisingumą ir veikti, įvertinant savo veiksmų moralumą. Europos šalių tarptautinėse pajėgose tarnaujantiems kariams bei jų šeimoms iškyla nauji iššūkiai, nes kariai vykdo ne tik jiems įprastas užduotis, bet dalyvauja konkrečiose užduotyse, pvz., gesinant konfliktus, saugant ir atstatant taiką. Visi kariai tam tikrą laiką yra atskiriami nuo šeimos. Taip yra dėl papildomo karinio pasirengimo būtinybės, komandiruočių, spec. užduočių vykdymo. Visos savo tarnybos metu tarnaujantys, ypačingai karininkai, turi susitaikyti su rotacija (pervedimais) ir su tuo susijusiais išsiskyrimais, ilgai trunkančiomis (dėl didelio atstumo) retomis kelionėmis į namus. Tai yra didžiulė kliūtis šeimos gyvenimui. Ir pirmiausia kenčia vaikai, netenkantys „mažos dvasinės tėvynės“ (taip įvardijama šeimos svarba vaikams). Mobilizacijos metu kylančių problemų nugalėjimas, jų įveikimas yra ypatinga našta, nes bendrai mūsų visuomenėje santuokos ir šeimos stabilumas mažėja. O karių šeimų stabilumas atsiduria ypatin-
gai sunkioje situacijoje.

Integruojantis kariams į pilietinę visuomenę bei rengiantis tarnauti NATO šalių karinėse pajėgose karių sielovada turi atlikti šias funkcijas:

- ✓ **vertybinis orientavimas.** Stengiamasi suformuoti atitinkamą tikėjimą, teigiamą požiūrį į religines, pilietines visuomenės vertybes, numatyti, kaip gyventi. Atsakymo į šiuos klausimus ieškojimas, kaip ir pirmieji socializacijos žingsniai, suteikia bręstančiai kario asmenybei apibrėžtumo ir pastovumo. Vis dėlto jo dvasiniame gyvenime daugiau spontaniškumo, impulsyvumo negu pastovumo. Jo išgyvenimai stokoja pusiausvyros ir nuoseklumo. Kariai savyje nuolatos išgyvena greit besikeičiančius, dažnai prieštaringsus jausmus ir nuotaikas. Linksmumas ar džiūgavimas gali greit pereiti į melancholiją, veiklumas čia pat virsti apatija ir nenoru ką nors daryti, drąsa ar įžūlumas kaitaliojasi su drovumu, atvirumas su uždarumu, maištingas priešiškusmas su ramumu ir paklusnumu. Nesunkiai pasiduodama pagundai palengvinti savo gyvenimą dirbtiniais būdais, o tokių būdų netrunka pasiūlyti asociali aplinka. Narkotikus platinant juodoji rinka kaip tik ir orientuojasi į jaunuolių psichikos jautrumą ir nepastovumą. Kario mintys ir vaizduotė daugiausia užimtos tuo, kas didinga, kilnu, visuotinai reikšminga. Jį žavi ir traukia drąsūs nuotykių, narsūs žygdarbiai, aukšti tikslai, planai pertvarkyti pasaulį. Jauni žmonės labai jautrūs grožiui – gražiems poelgiams, gražiai išorei ir imlūs estetiniams įspūdziams. Specialistų teigimu, šiuolaikinis jaunimas gyvena beveik išimtinai garsinio ir vaizdinio poveikio pasaulyje, garsas ir vaizdas – masiškiausia estetinio poveikio forma. Šiandien daugiausia dėmesio susilaukia kino ir televizijos filmai, o teatrą, tapybą papildo kompiuterinės–internetinės pramogos. Kino poveikis jaunimui toks didelis, jog, be teigiamo, daro ir neigiamą poveikį. Sovietmečiu susiformavusios vergiškos žmonių savybės labai skaudžiai pasireiškia ir mūsų visuomenėje. Turtiniai interesai užgožia kitokius interesus, meilė daiktams nustelbia meilę žmonėms ir dvasinėms vertybėms, su turimų daiktų gausa tapatinamas prestižas, savigarba, gyvenimo prasmė ir laimė. Beatodairiškas turto siekimas atbukina dorovinio atsakingumo jausmą ir sąžinę ir ne vieną žmogų yra pastūmėjęs į nusikaltimą. Vienpusiška orientacija į materialines gėrybes yra bene būdingiausias šių laikų visuomenės bruožas. Šitokią orientaciją formuoja ir palaiko tam tikri socialiniai kultūriniai veiksniai. Daugelio žmonių gyvenimo nuostata tampa grynai vartotojiška. Tai skatina laisvosios rinkos ūkiui būdingas elgesio stereotipas;

- ✓ ***elgesio reguliavimas***. Vykstant masinėms religinėms apeigoms propaguojamas elgesys, atitinkantis religines ir visuomenės doro elgesio normas;
- ✓ ***komunikacinė funkcija***. Ji pasireiškia religinės organizacijos narių bendravimo su visuomene normų, atitinkančių religinį mokymą, diegimu;
- ✓ ***gailestingumo funkcija*** realizuojama įvairiomis gailestingumo ir labdaringos veiklos formomis tiek pačioje organizacijoje, tiek už jos ribų;
- ✓ ***kompensacinė funkcija***. Harmonizuojamas tiek tikinčiųjų, tiek abejojančiųjų dvasinėmis vertybėmis karių pasaulis, padedama jiems suvokti savo problemas, teikiama dvasinė atspara įvairiems dvasiniams sukrėtimams ir nemalonumams;
- ✓ ***ugdomoji funkcija*** – tai žmogaus ugdymas religijos, humanizmo bei pilietiško dvasia.

PILIE TINIO UGDYMO VEIKSMINGUMO PAIEŠKOS RENGIANT LIETUVOS KARIUOMENĖS BŪRIŲ VADUS



*Plk. Arūnas DUDA VIČIUS
Generolo Jono Žemaičio Lietuvos
karo akademija*

„Būdamas sąmoningas valstybės pilietis, gerai suprantantis bei pažįstantis ir kitas, ne vien karinio gyvenimo sritis, karininkas tinkamai atliks pareigas“.

Vytenis Statkus

Įvadas

Lietuvių tautos, dabartinės būklės, kuriai būdinga kultūrinė ir ypač etnokultūrinė negalia, sąlygomis dėmesys visuomenei ir pilietiškumui negali būti atsietas nuo tautiškumo, nuo valstybinio ir tautinio patriotizmo.

Pilietis – tai sąmoningas, didelę atsakomybę už savo ir kitų veiksmus jaučiąs visuomenės narys.

Nepaisant nepriklausomybės atkūrimo, šiandien į Karo akademiją ateina dalis jaunuolių, kuriems svetimi visuomeniniai, bendruomeniniai ir tautiniai jausmai bei interesai. Jie neturi išugdytos tolerancijos, pagarbos kitam žmogui, minimalios kultūros, būtinos rezultatyviai grupės sąveikai. Karo akademija reiktų traktuoti kaip instituciją, galinčią efektyviai ir kryptingai veikti tolesnį jauno žmogaus socializacijos procesą. Pilietinio patriotinio ugdymo sistema plėtojama Akademijoje etapais.

1. Karininkų rengimo ir profesinio tobulinimo koncepcija Akademija parengė turėdama tikslą suformuoti karininkų rengimo ir jų profesinio tobulinimo sistemą. Ji grindžiama Lietuvos Respublikos Konstitucijos normomis, Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymu, Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos, Karo prievolės įstatymais ir Lietuvos karinės gynybos strategijos nuostatomis, taip pat LR Vyriausybės nutarimais, krašto apsaugos ministro įsakymais ir kitais teisės aktais.

Koncepcijos esmė:

1. Lietuvos kariuomenė yra neatskiriama demokratinės pilietinės visuomenės dalis ir tautos valstybingumo stiprinimo dalyvė. Ji rengiama valstybės gynybai ir sąveikai su NATO pajėgomis.
2. Karininkai rengiami remiantis Lietuvos kariuomenės tradicijomis, šiuolaikine gynybos doktrina, taikant karybos mokslo laimėjimus ir pažangių demokratinių šalių patirtį.

1 lentelė. Karininkų rengimas Lietuvoje

IV pakopa	NATO šalių junginiai gynybos koledžai ir gynybos institutai		
III pakopa	Baltijos gynybos koledžas NATO šalių karo akademijos		
II pakopa	Kapitonų kursai Štabų tarnyba Taktika III anglų kalbos žinių lygis	Kapitonų kursai Štabų tarnyba Taktika III anglų kalbos žinių lygis	Magistrantūros studijos Vadybos Tarptautinių santykių
	5 mėn.		2 mėn.
I pakopa	Studijos LKA bakalauro laipsniui gauti II anglų kalbos žinių lygis (Transporto inžinerinės vadybos, Personalo vadybos ir Tarptautinių santykių) Motorizuotųjų pėstininkų būrio vadas 4 metai		

2. Karinio rengimo ir universitetinių studijų programos parengtos siekiant suteikti būsimiems karininkams akademinį ir karinį išsilavinimą, mokyti juos pasikliauti savo jėgomis, nebijoti atsakomybės, siekti užsibrėžto tikslo. Ypač daug dėmesio skiriama jų asmenybei, pilietiškumui, tautiškumui ir patriotizmui,

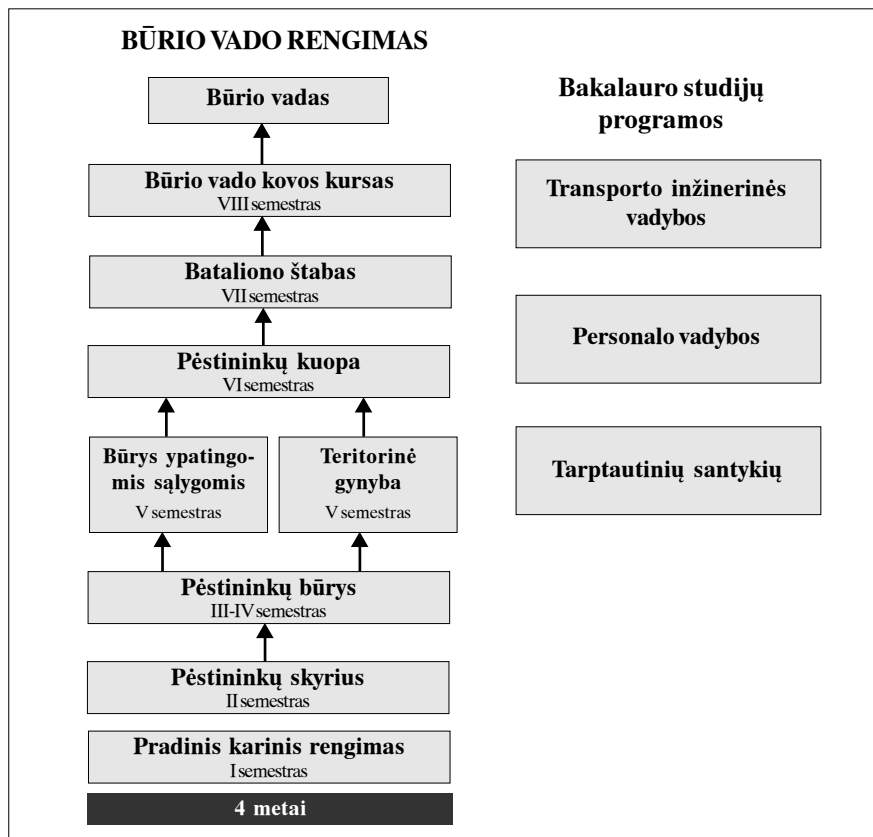
dvasingumui, kario etikai bei vado savybėms ugdyti, taip pat profesiniams įgūdžiams formuoti ir tobulinti.

Karininkų rengimo pagrindas – karinio, pilietinio, patriotinio ugdymo vientisumas, grindžiamas tautiškumu ir integracija į bendrąsias Europos ir pasaulio struktūras (NATO, ES).

Įgyvendinimo būdai:

1. mokymo ir vado rengimo proceso metu kariūnams suteikti žinių ir įgūdžių, plėtoti pažintines galias ir intelektą, formuoti pažiūras ir vertybių sistemą;
2. mokant ir auklėjant formuoti sąmoningą kariūnų požiūrį į savo pilietines pareigas, puoselėti tautinius, patriotinius jausmus, asmeninę atsakomybę už savo Tėvynės ateitį (2 lentelė).

2 lentelė. Būrio vado rengimas



3. Atranka į Karo akademiją. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos absolventams keliami vis didesni ir profesiniai, ir asmeniniai reikalavimai. Šiandien niekas negali nuginčyti, kad kiekvienas žmogus yra individualus, jis daugelį asmeninių charakterio savybių paveldi iš tėvų ir įgyja augdamas šeimoje. Yra savybių, kurias būsimas karininkas privalo turėti, kad būtų ne tik geras vadas, bet ir geras valstybės pilietis.

Jaunuolis turi būti:

1. išsilavinęs,
2. išsiugdęs pilietines ir patriotines nuostatas,
3. savarankiškas,
4. atsakingas,
5. kultūringas,
6. tvarkingas,
7. komunikabilus.

Atsižvelgiant į tai, Karo akademijoje taikoma sistema, leidžianti atrinkti tinkamus kandidatus, turinčius reikiamas asmenines ir charakterio savybes, siekiančius fiziškai, protišcai ir dvasiškai tobulėti. Ši atrankos sistema parengta remiantis Didžiosios Britanijos Karališkosios Sandhursto karo akademijos Westburry atrankos centro šešiasdešimties metų patirtimi. (3 lentelė).

3 lentelė. Atrankos dienotvarkė

1 diena	
9 ⁰⁰	Atvykimas
9 ⁰⁰ –10 ⁰⁰	Administravimas
10 ⁰⁰ –10 ³⁰	Įvadas. Supažindinimas su darbotvarke
10 ⁴⁰ –13 ⁴⁰	Intelektu testai
13 ⁴⁰ –14 ¹⁰	Pietūs
14 ²⁰ –15 ²⁰	Diskusija, paskyrus temą. Testai, neskiriant vado
15 ³⁰ –17 ⁰⁰	Individualūs pokalbiai
2 diena	
8 ⁰⁰ –9 ⁰⁰	Planavimo testas
9 ⁰⁵ –10 ⁰⁰	Planavimo testas grupėje
10 ¹⁰ –11 ¹⁰	Fizinio pasirengimo testas
11 ³⁰ –12 ⁰⁰	Pietūs
12 ⁰⁵ –14 ⁰⁵	Vadovavimo testas
14 ³⁰ –17 ⁰⁰	Rezultatų susumavimas

4. Kariūnų pilietinio ugdymo programa sudaryta siekiant plėtoti ugdytinių žinias apie politinę sistemą, valstybės ekonomiką, demokratinės, dorovinės vertybės, karinės ir profesinės etikos normas, kultūros ir istorinį paveldą, apie kariuomenės karinių vienetų raidą.

Vadovaujantis programa, kariūnams organizuojamos kelionės į Lietuvos pramonės ir verslo įmones, ekskursijos po įžymias vietas, menančias krašto istoriją ir kultūrą. Kariūnai lankosi kariniuose vienetuose ir susipažįsta su kariuomenės aktualijomis bei vadovybės iškeltų uždavinių įgyvendinimo procesais.

5. Seminarai ir konferencijos. Paskutiniojo dešimtmečio Lietuvos visuomenės raida, technologijų tobulėjimas, mokslo raida, integracijos į ES ir NATO procesai skatina krašto apsaugos sistemą nuolatots ieškoti naujų būdų, kaip gerinti karininkų rengimą ir profesinį tobulinimą, plėtoti Lietuvos Respublikos gynybos ir Lietuvos kariuomenės organizacines struktūras, nagrinėti karo istoriją, susipažinti su politiniais ir ekonominiais procesais Lietuvoje ir užsienio valstybėse, keistis nuomonėmis, diskutuoti įvairiais valstybės saugumo klausimais. Šie uždaviniai yra aptariami seminaruose ir konferencijose, kurie organizuojami aktualiais Lietuvos valstybei ir krašto apsaugos sistemos plėtrai klausimais (4 lentelė).

4 lentelė. Seminarai ir konferencijos 2002 metais

- 1. Lietuva Euroatlantinėje bendrijoje (konferencija)**
- 2. Sprogimo produktų poveikio aplinkai modeliavimas ir vertinimas (seminaras)**
- 3. Lietuva ir Rytų kaimynai: demokratija, stabilumas ir saugumas (konferencija–apskritas stalas)**
- 4. Pilietiškumo samprata ir piliečių ugdymas demokratinėje visuomenėje (seminaras)**
- 5. Matematinų metodų taikymas karyboje (konferencija)**
- 6. Lazerinių technologijų taikymas karyboje (seminaras)**
- 7. Kompiuterinių technologijų panaudojimas artilerijos ugnies valdyme (seminaras)**
- 8. Būrių vadų kursų tobulinimo problematika (konferencija)**
- 9. „Naujosios grėsmės“ ir Lietuvos saugumas (tarptautinė konferencija)**

Seminaruose ir konferencijose skaitomi pranešimai. Juose dalyvauja LR Prezidentas, Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto nariai, KAM atstovai, kariuomenės vadas ir kitų karinių vienetų vadovybė, kariai ir kariūnai, mokyimo įstaigų ir mokslo atstovai, kiti svečiai.

6. Ryšiai su visuomene palaikomi per valstybines institucijas, organizacijas ir mokyklas. Jų spektras labai platus:

- visuomenės informavimo priemonės – informavimas, viešumas ir komunikacija;
- bažnyčia – dvasingumo ugdymas ir plėtra;
- kultūros ir istorijos paveldo institucijos – bendradarbiavimo sutartys, ekskursijos, dalyvavimas paminklosaugos ir paminklotvarkos programose;
- šalies pramonės ir technologijos institucijos – pažintis su pramonės ir ūkio objektais;
- visuomeninės ir jaunimo organizacijos – nuolatinis ryšių palaikymas, bendri projektai;
- bendrojo lavinimo ir aukštosios mokyklos – bendradarbiavimo sutartys, seminarai, konferencijos, moksliniai tyrimai, kultūriniai ir sportiniai renginiai, pasikeitimai patirtimi.

Baigiamoji dalis

Akademijos vadovybė, instruktoriai ir dėstytojai siekia, kad jaunuoliai mokymosi Karo akademijoje laikotarpiu plėtotų pilietiškumą ir patriotines nuostatas.

Lietuvos kariuomenės Generalinio štabo karininkas mjr. Vytautas Bulvičius teigė, jog „karo mokykla iš mokyklų ne visuomet gauna tai, ką norėtų gauti. Karo mokykla turi labai daug energijos eikvoti, kad išauklėtų kariūnuose būdo ypatybės, reikalingas vadui. Bet galutinai vis vien karo mokykla negali atstoti to, kas jau pražiopsota vidurinėse mokyklose, kur jau suspėta moksleivio būdą suformuoti kitokį, negu vadui reikia“.

Ugdant būrio vadą, ypatingas dėmesys skiriamas vado savybėms formuoti, vadovavimo funkcijoms išplėsti bei plėtoti ir krikščioniškai etikai puoselėti.

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJOS MUZIEJUS – KARINIŲ TRADICIJŲ PUOSELĖTOJAS IR UGDYTOJAS



Rozvita VAREIKIENĖ

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Per dvylika atkurtos nepriklausomos valstybės metų dauguma muziejų jau įveikė pasenusių stereotipų sukurtas užtvaras. Įvyko reikšmingų pokyčių visose muziejinės veiklos srityse. Tam, kad eitume į priekį pabandykime stabtelėti ir apžvelgti LKA muziejaus (toliau – LKAM) kūrimo raidą, dabartinę būklę ir galimybes paversti muziejų vienu iš praktinio patriotinio auklėjimo ir ugdymo instrumentų.

KA muziejus kultūros įstaigų registre įregistruotas 1999m. rugpjūčio 13 d. kaip žinybinis muziejus. Buvo išskelti muziejaus uždaviniai ir funkcijos:

1. Kaupti, saugoti ir eksponuoti muziejines vertybes, susijusias su karininkų rengimu Lietuvos kariuomenei, Lietuvos karo mokyklų istorija bei žymiausių šių mokyklų absolventų (pirmiausia generolo Jono Žemaičio) veikla.
2. Kaupti ir saugoti senuosius spaudinius, susijusius su Lietuvos kariuomenės istorija.
3. Supažindinti su muziejaus ekspozicija KA kariūnus, darbuotojus, akademijos svečius, kitus lankytojus.
4. Užtikrinti sukauptų muziejinių vertybių apskaitą ir apsaugą bei prieinamumą visuomenei.
5. Palaikyti ryšius su panašaus profilio muziejais, šalies mokslinėmis institucijomis, prireikus teikti metodinę pagalbą atskirų Lietuvos kariuomenės dalinių muziejų kūrėjams.
6. Bendradarbiauti su kitais KA struktūriniais padaliniais organizuojant kultūrinius renginius, akademijos kariūnų ir darbuotojų išvykas į šalies muziejus bei istorines vietas.

Pagal tradiciškai suprantamą muziejaus misiją, jis neatlieka jokių kitų funkcijų, išskyrus eksponatų rinkimą ir jų eksponavimą. Šiandieninės muziejinkystės koncepcijos bei techninės galimybės leidžia smarkiai išplėsti muziejaus funkcijas, įtraukiant muziejų į kariūnų rengimo ir ugdymo procesą. 2001 m. gegužę LR Vyriausybė patvirtino Lietuvos kultūros politikos nuostatas, kuriuose muziejai priskiriami prie Informacinės visuomenės plėtros institucijų. Šiuo metu kultūros ministerija, remdamasi Nuostatose suformuluotais tikslais ir uždaviniais, rengia 2003-2009 metų Nacionalinę kultūros plėtros, t. y. ir muziejų, programą. Muziejai turi derinti vertybių kaupimą ir saugojimą su komunikavimu, informacijos visuomenei teikimu ir jos švietimu, o tam reikia modernizuoti muziejus.

Siekiant tai įgyvendinti, reikia nustatyti ir KA muziejaus vystymo kryptį, ap rūpinti jį reikiamomis techninėmis priemonėmis bei patalpomis.

Muziejaus paskirtis. Tai pirmasis ir svarbiausias klausimas, dėl kurio reikia apsispręsti. Pagal savo vietą (LKA santykinai uždaroje erdvėje) muziejus neturėtų apimti visos Lietuvos istorijos, taip pat ir visos Lietuvos karybos istorijos. „Istorinė“ muziejaus dalis turėtų kaupti ir eksponuoti tik su KA ir kitomis Lietuvoje buvusiomis karininkų rengimo mokyklomis susijusius eksponatus, jokių būdu netapti Vytauto Didžiojo karo muziejaus miniatiūra.

„Gyvasis muziejus“. Šiuolaikinė muziejinkystė skatina muziejus veikti ne istoriografinė, bet veikiau edukacine kryptimi, tad modernus LKAM turėtų kaupti pavyzdžius mokomosios medžiagos, pritaikytinos dabartiniams kariūnams rengti, leidžiančių palyginti atskirų karo akademijų galimybes, keliamus reikalavimus ir pan. Todėl muziejaus ekspoziciją reiktų sieti su mokymo planais, kariūnų skaičiumi ir studijų tikslais.

Labai geras pavyzdys muziejaus, kaip tradicijų puoselėtojo ir ugdytojo – Mažosios Lietuvos istorijos muziejus. Jis kviečia miesto moksleivius į „Gyvosios istorijos“ pamokas pagal programą „Senujų kuršių, žemaičių ir lietuvių amatai ir buitės“. Programoje – penkios atskiros temos:

1. Senoji baltų keramika;
2. Senasis audimas ir linų apdirbimas Klaipėdos krašte;
3. Senoji baltų juvelyrika, žalvario liejyba;
4. Kalvystė ir metalo apdirbimas senųjų kuršių gyvenvietėse;
5. Klaipėdiškių buitės ir rūbai XIX a. – XX a. pradžioje;

Įdomi edukacinė šio muziejaus programa „Miestas“. Viena iš šios programos pamokų „Dingęs miestas“ – tai detektyvinis žaidimas, kurio metu moksleiviai savarankiškai vaikščiodami po muziejų aiškinasi, kaip per laikmečius augo ir keitėsi Klaipėdos miestas, kokie pastatai ir skulptūros yra stovėję mieste, kur

dingo tie statiniai, kurių šiandien jau nebėra. Tokiu būdu moksleiviai sužino svarbiausius Klaipėdos miesto istorinius įvykius, susipažįsta su miesto architektūra, seniausiais statiniais. (Pamokos pabaigoje moksleivių atsakymai tikslinami ir komentuojami).

Tai tik vienas iš pavyzdžių, kaip galima įdomiai ir šiuolaikiškai supažindinti moksleivius su muziejinėmis vertybėmis. KA muziejus, bendradarbiaujant su istorijos, politologijos mokytojais galėtų dalyvauti vyresniųjų klasių moksleivių pilietiniame ugdyme. Čia galima naudoti neformalaus ugdymo metodus, kurie yra patrauklesni jaunimui, o neformalus jaunimo ugdymas labai glaudžiai siejasi su pilietiniu ugdymu.

Virtualus muziejus. Muziejus turėtų būti susietas internetiniu ryšiu su panašaus profilio institucijomis, aprūpintas audio-videoaparatu. Tai leistų virtualiai išplėsti muziejaus ekspoziciją ir atsirastų daugiau galimybių tiek jo „pasyviems“ lankytojams, tiek besiruošiantiems studijuoti karo akademijoje, tiek ir studijuojantiems. Muziejuje yra sukaupta videomedžiaga, atspindinti rezistencijos kovas, kariūnų pratybas poligone, karo akademijos kultūrinį gyvenimą, akademijos šventes. Techninės galimybės leidžia pasinaudoti vaizdo – garso archyvuose saugojama medžiaga.

Muziejus–auditorija. Esant tinkamoms patalpoms ir techninėms galimybėms, muziejų galima paversti viena iš specializuotų auditorijų, kurioje galėtų vykti daugumos KA dėstomų disciplinų paskaitos, betarpiškai naudojantis muziejaus resursais, o pratybų metu ir patiems prisidėti prie muziejaus plėtimo ir naujų įdomių programų kūrimo.

Kultūrinė–auklėjamoji muziejaus veikla be galo svarbi. Šioje srityje mes turėtume rūpintis ne tik savo kariūnų pilietiniu ugdymu, bet ir daugiau bendradarbiauti su istorijos, politologijos, pilietinio ugdymo mokytojais ir kurti bendras programas moksleivių pilietiniam ugdymui. Sudomindami moksleivius savo programomis, mes skatinsime jų teigiamą nuomonę apie Lietuvos karo akademiją, apie Lietuvos karininkus ir kariūnus.

Pabaigoje pridurtina, kad Lietuvos integracijos į NATO procese gyvybiškai svarbūs yra ir kontaktai su kitomis panašaus profilio institucijomis užsienyje, ypač NATO šalyse. Jie padėtų ne tik muziejui, o ir visai KA greičiau tapti integruotos NATO infrastruktūros dalimi.

KARIŲ PILIETINIS UGDYMAS LIETUVOS KARIUOMENĖS MOTORIZUOTOJOJE PĖSTININKŲ BRIGADOJE „GELEŽINIS VILKAS“



Kpt. Rimantas KAUSYS

Motorizuotoji pėstininkų brigada

„Geležinis Vilkas“

Motorizuotoje pėstininkų brigadoje „Geležinis Vilkas“ tarnauja apie 1400 privalomosios pradinės karo tarnybos karių. Kariai ruošiami pagal patvirtintas mokymo programas. Mokymo programoje 2 val. per savaitę skiriamos pilietinio ugdymo paskaitoms, kurios įtrauktos į bendrą programą.

PILIETINIO UGDYMO PASKAITOS APIMA ŠIAS TEMAS:

- Valstybė, politika ir demokratija;
- Lietuvos istorija;
- Lietuvos kariuomenės istorija;
- Lietuvos kariuomenė – nacionalinio saugumo garantas;
- Elgesio kultūra;
- Psichologijos pagrindai.

Kariams užsiėmimus veda karininkai ir seržantai. Per šiuos užsiėmimus kariai padedama pažinti ir suvokti:

1. Demokratinės visuomenės bei valstybės žmogaus ir piliečio laisves, teises ir pareigas;
2. Asmens dalyvavimo tautos gyvenime galimybes ir būdus, atsakomybę už tautos likimą;
3. Pilietines nuostatas, kultūrą, pasirengimą ir kompetenciją;
4. Lietuvos Respublikos Konstituciją, politinę bei teisinę sistemas, pagrindinių valstybės institucijų funkcijas.

Kariai skatinami gerbti savo tautos ir valstybės tradicijas, ginti jos interesus, ryžtis savo darbu prisidėti prie gimtojo krašto pažangos, būti sąžiningiems, pareigingiems, darbštiesiems ir atsakingiems už kiekvieną įsipareigojimą, bendrauti ir

bendradarbiauti. Pilietinio ugdymo užsiėmimuose taikomi metodai, padedantys priimti, suvokti, analizuoti ir vėliau taikyti gaunamą informaciją: diskusija, debatai, pokalbis, argumentų analizė, grupinis darbas.

PILIETIŠKUMO UGDYMO BŪDAI:

1. Jau pirmąją savaitę kariai susipažįsta su prieškario Lietuvos kariuomenės istorija bei tradicijomis, brigados istorija ir heraldika, aplanko brigadoje ir batalionuose įrengtus muziejus, kuriuose turi galimybę susipažinti su archyvų medžiaga;
2. Ekskursijų metu vykstama į su Lietuvos istorija susijusias vietas ir susipažįstama ne tik su žymių žmonių gyvenimu, bet ir su žmonėmis, kurie atlieka savo pilietinę pareigą, saugodami ir įamžindami žymiausių Lietuvos žmonių atminimą;
3. Ekskursijos į kitus karinius dalinius, pažintis su jų istorija, heraldika, tradicijomis;
4. Vykdomi bendri projektai su įvairiomis jaunimo organizacijomis. Šis bendradarbiavimas naudingas ir pačioms jaunimo organizacijoms, nes jos gali susipažinti su karių gyvenimu, stebėti juos, atliekančius pareigą Tėvynei;
5. Organizuojami karių susitikimai su partizanais, rezistencijos dalyviais, kuriuose siekiama supažindinti su iškiliausiais Lietuvos valstybingumo istorijos, rezistencinių kovų, ypač pokario metų, faktais ir dokumentais, taip pat medžiaga, atspindinčia tremtinių ir kalinių lemtį, svarbiausius išėivijos politinio bei kultūrinio gyvenimo faktus. Kartu su partizanais, rezistencijos dalyviais organizuojamos karių išvykos į jų buvusias dislokacijos vietas, apžiūrint buvusias stovyklavietes, bunkerius. Čia atsiveria neįkainojamas karių pilietinės kultūros brandinimo, pilietinio sąmoningumo ir atsakomybės, patriotizmo jausmų puoselėjimo šaltinis;
6. Organizuojami susitikimai su žymiais Lietuvos visuomenės veikėjais;
7. Organizuojamos viktorinos („Ką žinai apie Lietuvos kariuomenę?“, „Šaukiausiasio kario konkursas“), kuriose kariai noriai dalyvauja;
8. Švenčiamos Lietuvos valstybinės bei tradicinės šventės, siekiama supažindinti su tautos papročiais. Kasmet organizuojami „Geležinio Vilko“ vardo suteikimo dienos paminėjimai, kurie palieka tikrai neišblėstančių prisiminimų. Gražia tradicija tapo organizuoti rungtį „Vilko takas“ Algirdo batalione;
9. Informacija apie Krašto apsaugos sistemą pateikiama vaizdinėmis priemonėmis (spaudos leidiniai, kino filmai, bukletai);

10. Organizuojamos išvykos į teatrus. Po spektaklių – jų aptarimas;
11. Kariai prižiūri ir tvarko piliakalnius, susipažįsta su jų atsiradimo istorija;
12. Kariai įjungiami į bendrus miesto projektus-renginius, padeda juos įgyvendinti.

Kadangi privalomosios pradinės karo tarnybos kariai jauni, trokšta veiklos, naujų išpūdžių, reginių ir renginių, todėl vykdant karių pilietinį ugdymą į tai reikėtų atsižvelgti.

VEIKSNIAI, LEMIANTYS KARIŲ PILIETIŠKUMO UGDYMĄ:

1. Pilietiškumo ugdymas priklauso nuo paties kario noro tobulėti, įgyti žinių. Karys, atėjęs tarnauti, jau turi susiformavusį požiūrį į gyvenimą, vertybių sistemą. Šias požiūras lėmė šeima, mokymo įstaigos. Taip pat svarbūs kario motyvai, dėl kurių jis atėjo tarnauti į kariuomenę: ar garbingai atlikti pareigą Tėvynei, ar tarnauja, nes paprasčiausiai nerado būdų tarnybos išvengti.
2. Aukšti reikalavimai turi būti keliami ir asmenims, kurie tiesiogiai bendrauja su kariais. Jie turėtų būti pakankamai gerai pasirengę, norėtų ir galėtų bendrauti su kariais. Tai lemia ir išsilavinimas, pedagoginiai įgūdžiai ir patirtis, požiūris į dėstomą dalyką.
3. Karių užimtumas turi būti tinkamai planuojamas ir maksimaliai išnaudojamas.

Tikimės, kad įgytos žinios bus naudingos kariams civiliniame gyvenime, padės susivokti juos supančiame pasaulyje, ugdys asmeninę ir kolektyvinę atsakomybę už žmogaus, tautos ir visos žmonijos likimą.

JAUNŲJŲ ŠAULIŲ VEIKLA KAIP PILIETIŠKUMO MOKYKLA



Plk. lt. Juozas ŠIRVINSKAS
Lietuvos Šaulių sąjunga

Modernios civilizuotos valstybės pagrindas – tai atvira pilietinė visuomenė, kurioje pripažįstama laisva minties raiška, vertinama ir ugdoma visuomeniškai aktyvi, iniciatyvi, kūrybinga ir laisvai mąstanti asmenybė. Vos prieš dešimtmetį atkurta Lietuvos valstybė apsisprendė eiti būtent šiuo keliu, atsikratyti vieną tiesą deklaruojančios ideologijos, atsiverti kitų demokratiškos valstybių patirtį, naujovėms, propaguoti bendražmogiškas ver-

tybes ir puoselėti tautines tradicijas.

Lietuvos šaulių sąjunga yra visuomenės organizacija. Šaulių judėjimo idėja, gimusi XX a. pradžioje besikuriančioje Lietuvos valstybėje, ir šiandien aktuali, nes jos esmė yra valstybės piliečio – atsakingo, pareigingo, laisvai mąstančio ir tolerantiško visuomenės nario – ugdymas. Šiandien beveik 2/3 Šaulių sąjungos narių yra jaunieji šauliai (12–18 metų jaunimas), todėl itin daug dėmesio organizacija skiria jaunajai kartai ugdyti. Šaulių sąjunga nėra įprasta visuomenės organizacija: visuomeniškumo ir kariškumo jungties ugdant jaunąjį pilietį idėja, suformuluota jau tarpukario Lietuvos šaulių judėjimo metu, yra ir nūdienos Šaulių sąjungos veiklos pagrindas.

Vienas svarbiausių Šaulių sąjungos tikslų, įvardintų Šaulių sąjungos įstatyme – stiprinti šalies gynybinę galią, padėti krašto apsaugos struktūroms rengti mobilizacinę rezervą, tad neatsitiktinai daug dėmesio skiriama šaulių kariniam rengimui. 2000 m. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos bazėje įkurtas pirmasis Jaunųjų šaulių vadų ir instruktorių rengimo centras, 2001 m. tokie centrai įkurti Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų bataliono bazėje Klaipėdoje ir Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomojo pulko bazėje Rukloje. Čia pagal specialiai jauniesiems šauliams parengtas programas jaunuoliai supažindinami su Lietuvos istorija, krašto apsaugos sistema, kario profesijos specifika, suteikiamos pradinės karybos žinios. Teorinių ir praktinių užsiėmimų metu ugdomas pareigingumas, pagarba Lietuvos valstybei, jos aukščiausios institucijoms, jauniesiems šauliams skiepijamas atsakomybės už valstybės

ateitį jausmas. Šiuos centrus baigę jaunuoliai ir jaunuolės turi galimybę betarpiškai patirti kareiviško gyvenimo skonį, patikrinti ir įvertinti savo psichologinį bei fizinį pasirengimą. Sudarant jaunųjų šaulių vadų ir instruktorių rengimo programas, organizuojant rengimo centrų veiklą, siekiama ne tik suteikti pradinių karybos žinių bei įgūdžių, bet ir supažindinti jaunimą su kario profesija, kurią šiuo metu jau yra pasirinkęs ne vienas buvęs jaunasis šaulys, padėti apsispręsti ir pasiruošti pasirenkant šią profesiją.

2001 m. moksleivių vasaros–rudens atostogų metu įgyvendintas bendras Krašto apsaugos ministerijos, Kariuomenės ir Šaulių sąjungos projektas „Mobilios stovyklos“, skirtas atostogaujantiems moksleiviams. Iš viso buvo įkurta 61 stovykla. Jose pabuvojo 4700 stovyklautojų: jaunųjų šaulių, kandidatų į jaunuosius šaulius, kitų visuomeninių jaunimo organizacijų atstovų, į policijos įskaitą įtrauktų jaunuolių, vaikų iš asocialių šeimų ir globos namų. Stovyklautojai, vadovaujami šaulių ir karių, įrenginėjo stovyklavietes, rengė sporto varžybas, ėjo į žygius, klausėsi paskaitų apie NATO, dalyvavo viktorinose „Ką žinai apie Lietuvos kariuomenę ir Šaulių sąjungą“, tvarkė miestelių aplinką, karių ir partizanų kapus, linksminosi vakaronėse, o uždarius stovyklą, tvarkė jų aplinką. Itin svarbus šio projekto akcentas – miestelių, kuriuose buvo įkurtos stovyklos, visuomenės įtraukimas į stovyklų gyvenimą.

Šia kryptimi organizuodama savo veiklą, Šaulių sąjunga tiesia geranoriško bendravimo bei abipusio supratimo tiltą tarp kariuomenės ir visuomenės, formuoja iš esmės naują, moderniai visuomenei būdingą teigiamą požiūrį į kariuomenę, įveikiant uždaroje totalitarinėje valstybėje viešpataujančią visuomenės ir kariuomenės abipusį antagonizmą.

Pastaruoju metu pardėta įgyvendinti Jaunųjų šaulių visuomeninės–pilietinės veiklos programa. Ją rengiant itin aktyviai dalyvavo patys jaunieji šauliai, svarstydami programos projektą Šaulių sąjungos jaunųjų šaulių vadų taryboje bei rinktinėse, įkurtose jaunųjų šaulių vadų tarybose. Daug konstruktyvių pasiūlymų ir pastabų jaunieji šauliai išsakė šių metų kovo mėn. įvykusioje jaunųjų šaulių konferencijoje „Jaunųjų šaulių veikla ir ateities perspektyvos“. Jaunųjų šaulių visuomeninės–pilietinės veiklos programoje numatytos 3 pagrindinės darbo su jaunaisiais šauliais organizavimo gairės:

1. Charakterio ugdymas;
2. Visuomeniškai aktyvaus jaunojo šaulio ugdymas;
3. Fiziškai stipraus ir sveiko jaunojo šaulio ugdymas.

Sveikas gyvenimo būdas, geras fizinis pasirengimas – tai ir pavyzdingo kario, ir aktyvaus šaulio, ir iniciatyvaus, darbingo, kūrybingo piliečio bruožas, todėl

Šaulių sąjunga, plėtodama darbo su jaunimu veiklos kryptį, nuolat ieško naujų ir patrauklių šaulių sportinės veiklos plėtojimo galimybių. Pastaraisiais metais Sąjunga itin aktyviai dalyvauja ir Lietuvos asociacijos „Sportas visiems“ tarybos veikloje, daug dėmesio skiria sveikam gyvenimo būdai propaguoti, sporto renginiams organizuoti. Jau ketveri metai įvairiuose Lietuvos regionuose vyksta tradicinės Jaunųjų šaulių sporto žaidynės, į sporto renginius įtraukiančios daugumą jaunųjų šaulių. Pavyzdžiui, 2001 metais keliais etapais vykusiose žaidynėse dalyvavo apie 3000 jaunųjų šaulių. Be to, Šaulių sąjungai bendradarbiaujant su giminomis Švedijos, Estijos, Latvijos organizacijomis, jaunieji šauliai turi galimybę dalyvauti tarptautinėse sporto varžybose. Šiuo metu apskrityse kuriami sporto klubai, kurie ne tik padės geriau pasiruošti žaidynėms, bet ir suteiks galimybę sistemingai sportuoti, gerinti fizinį pasirėngimą, o galbūt taip atsiras galimybė provincijos jaunimui siekti rezultatų ir profesionaliame sporte. Be to, Šaulių sąjunga yra Lietuvos virvės traukimo federacijos įkūrimo iniciatorė. Federacijos veikloje, tikiuosi, aktyviai dalyvaus ir noriai užsiiminės šia sporto šaka daug jaunųjų šaulių.

Pradėjusi aktyviai bendradarbiauti su Valstybės sienos apsaugos tarnyba bei Policijos departamentu prie VRM, dalyvaujant bendrose veiklos programose, Šaulių sąjunga atrado naujų būdų ugdyti visuomeniškai sąmoningą ir aktyvų pilietį, visavertį visuomenės narį. Igyvendindama šias programas Sąjunga skatina jaunosius šaulius įsitraukti į bendrus su policija darbus palaikant viešąją tvarką visuomeninių renginių, jaunimo diskotekų metu. Pasionio užkardose rengiamose stovyklose jaunieji šauliai supažindinami su darbu pasienyje, pasieniečio tarnybos ypatumais, patruliuodami su pasieniečiais, jie mokosi išvermės, budrumo ir atsakomybės.

2001 m. Šaulių sąjunga pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Kultūros paveldo išsaugojimo pajėgomis, Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedra, jau keleri metai sėkmingai bendradarbiauja su Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centru. Bendri kultūriniai projektai, pažintinės stovyklos leidžia parengti patrauklesnes ir įvairesnes ugdomasias programas jauniems šauliams, kurių tikslas – supažindinti jaunąją kartą su Lietuvos valstybės istorija, tautinėmis tradicijomis ir papročiais. Šaulių sąjungai bendradarbiaujant su Kultūros paveldo išsaugojimo pajėgomis, jaunieji šauliai skatinami domėtis ir lankytis reikšmingose Lietuvos karybos istorijai vietose, padėti tvarkyti ir prižiūrėti karių bei partizanų žuvimo vietas. Šios veiklos tikslas – gilinti jaunųjų šaulių Lietuvos istorijos žinias, puoselėti pagarbą už mūsų valstybės laisvę ir ateitį gyvybes paaukojusiems kariams, partizanams, šauliams, ugdyti nacionalines ir bendražmogiškas vertybes, patriotiškumą ir toleranciją.

Jau pirmomis gyvenimo dienomis vaikas susiduria su griežtai struktūruota socialine aplinka. Šeima, vėliau ir mokykla padeda jam išmokti darniai sugyventi su jį supančiais žmonėmis, įsilieti į visuomeninį gyvenimą, tapti visaverčiu, naudingu bendruomenės nariu ir kartu atskleisti savo individualybę. Šiuo aspektu Šaulių sąjunga užima ypatingą vietą Lietuvos visuomenės gyvenime. Būdama savanoriška, sukarinta visuomenės organizacija ir plėtodama savo veiklos sritis tiek militarine, tiek kultūrine, tiek sportine kryptimi, tampa realia jungtimi tarp visuomenės ir kariuomenės. Jos tikslas parodyti, kad karys – tai ne beveidė, beasmėnė uniforma, bet toks pat sąmoningas, bendražmogiškas vertybes pripažįstantis visuomenės narys, tarnaujantis valstybei ir visuomenei užtikrinant jų saugumą.

Tęsdama tarpukario Lietuvos šaulių tradicijas ir įsiklausydama į nūdienos reikalavimus, Sąjunga propaguoja atvirą visuomenės ir kariuomenės bendravimą, deklaruoja geranoriško veikimo kartu naudą valstybei ir jos piliečiams. Siekdama šios jungties savo įvairiapusėje veikloje, Šaulių sąjunga svarbiausiu uždaviniu laiko visavertės, sąmoningos jaunosios kartos ugdymą. Atsakomybės, pareigos, laisvo mąstymo, pagarbos ir patriotiškumo derinys – tai piliečio, taip pat ir valstybės brandumo ženklas.

KARININKO ETIKOS KODEKSAS ŠIUOLAIKINĖS VISUOMENĖS RAIDOS KONTEKSTE

Kpt. doc. dr. Audronė PETRAUSKAITĖ
Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo
akademija



Kiekvienos profesijos atstovai savo veikloje vadovaujasi kodeksais, kadangi kiekviena profesija suponuoja tam tikras dorovines normas, sąlygotas specifinių veiklos sąlygų ir ypatumų. Etikos kodeksai gali būti įvairūs: ir profesinės atsakomybės įstatymai, ir tam tikri elgesio principai bei veiklos standartai, ir tarnybinė priesaika bei kt. Etikos kodeksai gali funkcionuoti kaip teisiniai aktai (pvz., Prezidento, Seimo nario ar kario) ir kartais jie tampa netgi tam tikrais etikos įstatymais (pvz., LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje įstaigoje įstatymas). Tačiau Etikos kodeksai gali funkcionuoti ir tik kaip tam tikras visuotinai pripažįstamas bei priimtas elgesio bei profesinės veiklos principas (pvz., Hipokrato priesaika). Šiuolaikinė mūsų visuomeninė situacija labai aktualizavo būtinumą priimti elgesio kodeksus ir vadovautis jais įvairių profesijų atstovams (pvz., politikams, žurnalistams, valstybės tarnautojams). Lietuvoje jau yra priimti ir Žurnalistų sąjungos, ir Mokytojo, ir Gydytojo etikos kodeksai, ruošiamasi priimti ir kitus. Kokia situacija susiklosčiusi Lietuvos kariuomenėje?

Iki šiol vis tebevyksta svarstymai ir diskusijos, ar reikalingas Karininko kodeksas, ir jeigu reikalingas, tai, koks jis turėtų būti. Jau buvo parengti, bent (kiek yra žinoma) 2 Karininko etikos kodekso projektai, iš kurių kol kas nėra patvirtintas nė vienas, ir kurių kiekvienas yra neblogas, bet galėtų būti tobulinamas. Tačiau prieš atsakant į klausimą, koks turėtų būti Etikos kodeksas, reikėtų išsiaiškinti, ar jis yra reikalingas ir kodėl.

Ši problema nėra vien tik Lietuvos kariuomenės problema. Diskusijos šiuo klausimu vyko ir vyksta įvairiose šalyse, daugelyje iš kurių (tarp jų ir NATO valstybėse, kaip JAV, Didžioji Britanija) specialaus Karininko etikos kodekso nėra. Tiek Etikos kodekso šalininkai, tiek jo priešininkai pateikia daug rimtų argumentų, svarbiausius iš kurių ir panagrinėsime šiame pranešime.

Vienas iš populiariausių argumentų, prieš Etikos kodeksą yra tas, kad kario profesija yra ypatinga: ji turi itin specifinę ir uždara organizaciją, atlieka tam tikras ypatingas funkcijas, susijusias su smurto naudojimu, todėl ji nėra tokia pat kaip kitos žmonių profesijos ir bendri moralės reikalavimai jai netinka. Atsiranda net tam tikros spekuliacijos apie ypatingą kario misiją ir ypatingą kario pašaukimą. Labai populiarus toks požiūris tarp pačių karių: „karys tai ne profesija, tai gyvenimo būdas“. Be jokios abejonės, kario profesija išsiskiria iš kitų savo funkcijomis ir savo organizacija, tačiau teigti, kad tai nėra profesija būtų pavojinga. Kiekvienas sociologas pasakys, kad profesija yra ta veikla, kuri istorijos patirtimi žmonijos buvo pripažinta kaip būtina ir reikalinga, kuri turi tam tikrus kvalifikacinius reikalavimus ir kuri turi tam tikrus moralinius veiklos principus. Pirmieji du apibrėžimo punktai tinka kariui kaip tam tikros profesijos atstovui, vadinasi, kaip ir kiekvienos profesijos atstovas, karys turi turėti ir tam tikrus moralinės atsakomybės už savo profesinės veiklos padarinius reikalavimus. Būtent todėl, kaip teigia Ričardas A. Gabrielis (Richard A. Gabriel), „etikos kodeksas privalo būti suformuluotas, kad galima būtų pasipriešinti tolesnėms bet kokioms spekuliacijoms apie specialų kario pašaukimą“ (1).

Kitas, ne mažiau populiarus argumentas prieš Etikos kodeksą, yra tas, kad kariai jau turi savo veiklos įstatymus: pvz., priesaiką, kuri jau yra pati savaime moralinis įsipareigojimas, taip pat statutą, kuris griežtai reglamentuoja kario elgesį ir tuo pačiu lyg ir formuluoja jo moralės principus (pvz., Statuto skyrius „Karių mandagumas“). Be jokios abejonės kariuomenė jau pati savaime yra labai griežtai reglamentuota organizacija, todėl daugeliui atrodo, kad drausmė, griežtas vado įsakymų vykdymas, Statuto laikymasis laiduoja aukštą kario moralę. Tačiau čia verta prisiminti, kad kario profesija, kaip ir daugelis kitų, turi tam tikrų ypatumų. Bene svarbiausias jų – galimybė ir teisė naudoti smurtą. Visuomenė suteikia šios profesijos atstovams teisę naudoti ginklą, tačiau ši teisė yra tam tikro visuomenės nepasitikėjimo kariuomene priežastis: niekas nėra garantuotas, kad tas ginklas nebus panaudotas prieš pačius šalies piliečius. Istorinė patirtis parodė, kad tokios abejonės turi tam tikrą pagrindą. Todėl, kaip pažymi Liuisas Sarlejus (Lewis Sorley), Etikos kodeksas turi būti tam tikro pasitikėjimo tarp civilinės visuomenės ir kario profesijos atstovų išraiška: „... per ilgą karinės profesijos istorijos laikotarpį griežtas profesinių, etinių ir moralės kodeksų laikymasis būtų davęs rezultatą, jeigu karinės organizacijos galia ir įtaka būtų naudojama šalies gynyboj, o ne tam, kad kariuomenė jaustųsi šeiminkė savo krašte“ (2). Etikos kodeksas turi kariams padėti suvokti savo profesijos esmę ir paaiškinti moralinę kiekvieno kario atsakomybę už veiklos padarinius. Paskutinis teiginys ne mažiau svarbus, nes kitas kario profesijos ypatingas bruožas – tai nepaprastai didelis

karių sutelktumas. Karys nuo pat tarnybos pradžios yra ugdomas taip, kad jaustųsi kovinio dalinio sudedamąja dalimi: „veikiame kartu ir mes visi tuomet – jėga“. Tačiau didžiulis kolektyvizmas nepanaikina individualios kario atsakomybės ir todėl Etikos kodeksas turėtų būti asmeninis kiekvieno kario moralės įsipareigojimas prieš visuomenę.

Trečias, ne mažiau reikšmingas prieštaravimas prieš Etikos kodeksą – tai teiginys, kad Etikos kodeksas negali išmokyti kiekvieno kario moralės ir pakeisti jau susiformavusių vertybių sistemos normų. Šio teiginio šalininkai remiasi tuo argumentu, kad į karinę tarnybą ateina jaunuoliai ne jaunesni kaip 19-kos metų, t. y. jau susiformavę kaip asmenybės su savo dorovinėmis nuostatomis ir vertybių sistema. Taip, iš tikrųjų, reikia pripažinti, kad kiekvienas žmogus etikos normas priima ir formuluoja, remdamasis savo gyvenimo patirtimi, o jaunuolis, atėjęs į kariuomenę, jau turi savo moralinių vertybių sistemą. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad visos moralinės normos ir principai yra išmokstami (kaip kad ir fizikos dėsniai), todėl etikos turi būti žmogus mokomas (klauskimas kitas, kaip, kas ir kam turi būti dėstoma). Be to, nei vienas žmogus neturi moralinio profesijos suvokimo iki tol, kol nepradėjo savo profesinės veiklos. Todėl, Etikos kodekso pirmaeilis uždavinys – paaiškinti kariui jo profesijos esmę, nurodyti jo dorovines pareigas ir išmokyti jų laikytis. Etikos kodeksas negali priversti kario tapti doru, tačiau, manyčiau, sustiprinti jo dorovines nuostatas, be abejonės, gali.

Etikos kodekso (EK) priešininkai taip pat pažymi, kad šis dokumentas gali kelti savotišką pavojų pačiam kariui. Labai aptakus EK teisių formulavimas gali sudaryti tam tikrų neaiškių situacijų ir galimybę netinkamai pritaikyti kodekso straipsnius. Tačiau šiuo atveju EK tiesmukiškas taikymas yra toks pat žalingas kaip ir neprotingas jo laikymasis. EK reikalavimai ir principai turėtų būti suformuluoti imperatyviai, konkrečiai, bet taikomi kūrybiškai ir atsižvelgus į susiklosčiusias aplinkybes. Svarbiausia, kad karys suvoktų dorovinių principų esmę ir kodėl jis turi jų laikytis. EK neturėtų pakeisti baudžiamosios arba administracinės teisės įstatymų. Bet kartu reikėtų pažymėti, kaip teigia gen. Maksvelas Teiloras (Maxwell Taylor), kad „EK... neturėtų būti taikomas kaip universali etika, skirta visiems žmonėms ir visiems laikams, nes turėtų numatyti tas elgesio taisykles, kuriomis turėtų vadovautis nūdienos karinės profesijos atstovai“ (3).

Jeigu visi argumentai už Etikos kodeksą atrodytų įtikinamai, tai tuomet reikėtų atsakyti į kitą, ne mažiau svarbų klausimą: „Tai koks gi turėtų būti Karininko etikos kodeksas?“ Manyčiau, jis turėtų atitikti 2 pagrindinius reikalavimus:

- EK turėtų būti išdėstytos esminės bendražmogiškos dorovės normos bei principai;
- EK turėtų atspindėti specifinės kario profesinės etikos normas.

Kadangi mūsų šiuolaikinė demokratinė visuomenė nori matyti karininką ne tik kvalifikuotą specialistą, bet ir doroviškai brandų bei sąmoningą pilietį – šalies gynėją, todėl Karininko etikos kodekse turėtų atsispindėti patys esmingiausi ir aktualiausi moralės principai. Tai padėtų suaktyvinti karininko socializacijos procesą. Be to, profesinės dorovės reikalavimai, išdėstyti kodekse, padėtų ir visuomenei geriau suvokti kario pareigas bei atsakomybę, mažintų nesusipratimus bei nepasitikėjimą, nuolat kylančius tarp karių ir civilių. Kita vertus, Etikos kodeksas turėtų padėti karininkui pačiam geriau suvokti savo profesijos esmę, suprasti pareigas bei atsakomybę. Karininko profesija reikalauja, kaip ir kiekviena kita, specialių sugebėjimų bei pasiaukojimo. Tai ir yra savotiška karininko profesijos apsauga nuo tų, kurie priešpastato ją bet kuriam kitam darbui.

Literatūra

1. **Davenport M. Manuel.** Professionals or hired guns? Loyalties are the difference/Military Ethics. – Washington, DC, 1987, p.7.
2. **Lewis Sorley.** Duty, Honor, Country: Practice and Precept/American Behavior Scientist 19, Nr.5 (1976), p.638.
3. **Maxwell D. Taylor.** A Profesional Ethic/Army/May 1978, p.18.

MORALINIS IR PSICHOLOGINIS KARIŲ RENGIMAS NATO ŠALYSE: PILIETINIO UGDYMO ASPEKTAS



Doc. dr. Bronius PUZINAVIČIUS

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Moralinio ir psichologinio karių rengimo sąvoka gana plati ir sudėtinga. Tai labai svarbi karių mokymo, kovinio rengimo ir auklėjimo proceso dalis, glaudžiai susijusi su jų pilietiniu ir patriotiniu ugdymu, pomėgio karinei tarnybai formavimu, sąmoningos pažiūros į pareigą Tėvynei bei karinei drausmei diegimu, teigiamos tarnybinės motyvacijos stiprinimu ir kitais kario asmenybės formavimo uždaviniais. Jei kalbėti apie psichologinį rengimą siaurąja prasme, tai šio rengimo pagrindinis už-

davinys – ugdyti tokias karių savybes, kurios užtikrintų normalų jų psichikos funkcionavimą ekstremaliomis ir krizinėmis situacijomis kovinių veiksmų ir operacijų metu.

Karių moralinio ir psichologinio rengimo uždaviniai sprendžiami visos kariinės tarnybos ir netgi pasirengimo jai metu, ir todėl yra svarbi ne tik karių, bet ir jaunimo apskritai pilietinio ugdymo ir lavinimo problema.

Vakarų Europos bei Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) ginkluotosiose pajėgose geras moralinis ir psichologinis karių pasirengimas taip pat laikomas svarbia jų pilietinės parengties dalimi, reikšmingu veiksmu, padedančiu ženkliai pagerinti ginkluotųjų pajėgų karinę parengtį, žymiai sustiprinti Šiaurės Aljanso šalių nacionalinį saugumą.

NATO šalių karinio rengimo specialistų nuomone, moralinį ir psichologinį karių rengimą reikia laikyti svarbiu kompleksinio karių mokymo, auklėjimo bei ginkluotųjų pajėgų kovinio rengimo sistemos elementu. Todėl jis turi būti įgyvendinamas visų kariuomenės ir ginklo rūšių specializuotų mokymo programų metu. Moralinis psichologinis rengimas glaudžiai susijęs su uždaviniais, kuriuos atlieka įvairūs ginkluotųjų pajėgų daliniai ir padaliniai, todėl turi formuoti tokias karių savybes, kokios reikalingos tiems uždaviniams spręsti. Kiekvieno kario, dalinio ar padalinio bei visų ginkluotųjų pajėgų gera moralinė psichologinė parengtis yra galutinis jų rengimo rezultatas.

Gerą moralinę ir psichologinę karinių dalinių ir padalinių bei atskirų karių

parengtį, anot NATO šalių kovinio rengimo specialistų, rodo šie veiksniai: griežta karinė drausmė, kovos dvasia, noras laimėti, tikėjimas pergale, ištikimybė savo Tėvynės tikslams ir idealams, karių savitvarda, savigarba, sąžiningumas, atsidavimas pareigai ir karinei tarnybai, kario garbės siekimas.

Daugelis Vakarų Europos bei JAV karinio rengimo specialistų mano, kad XXI amž. ginkluotųjų pajėgų moralinė psichologinė būseną daugiausia priklausys nuo gero eilinių kareivių, seržantų ir kitų jaunesniųjų vadų pasirengimo. Todėl šių šalių ginkluotosios pajėgos vis daugiau dėmesio kreipia būtent žemesniosios grandies vadams bei eiliniams kareiviams rengti, jų asmenybės bei elgesio teigiamoms savybėms formuoti.

NATO šalyse atlikti tyrimai parodė, kad karių moralinę–psichologinę būseną teigiamai veikia:

1. Aukštas karių profesinės parengties lygis, galimybė nuolat lavintis, kelti savo kvalifikaciją, profesiskai tobulėti;
2. Įsitikinimas, kad valstybė, jos vadovybė bei visas Šiaurės Aljansas gina vertybes, dėl kurių verta kovoti;
3. Didžiavimasis priklausymu savo šaliai ir jos ginkluotosioms pajėgoms, pasitikėjimas turimų ginklų ir kovos technikos kokybe bei galimybėmis;
4. Karinio dalinio bei visos šalies ginkluotųjų pajėgų kovinių tradicijų laikymasis ir puoselėjimas;
5. Geras psichologinis pasirengimas galimiems kovos veiksams.

NATO šalių karinė ir politinė vadovybė mano, kad kariuomenėje efekyviai veikianti karių profesinio rengimo ir ugdymo sistema ne tik užtikrina gerą kovinės parengties lygį, bet ir padeda formuoti aukštą karių moralę, didžiavimąsi tarnyba ginkluotosiose pajėgose, pasitenkinimo jausmą, pasitikėjimą vadovybės bei savo pačių veiksmais.

Nustatyti ir neigiami veiksniai, bloginantys karių moralinę–psichologinę būseną bei parengtį. Tai per didelis domėjimasis materialiniu skatinimu, nuvertinantis moralinio poveikio veiksmingumą, priešo menkinimas, savo jėgų pervertinimas, pripratimas prie labai gerų gyvenimo sąlygų, iniciatyvos praradimas karių veiksmų metu arba prieš jiems prasidedant, rasinis ir nacionalinis nepakantumas tarp kareivių, kraštutinis individualizmas, karjerizmas, įtempti karių tarpusavyo santykiai, piktnaudžiavimas alkoholiu ir narkotikais, seksualinis palaidumas, nedrausmingumas.

Moralinio ir psichologinio karių rengimo uždaviniams įgyvendinti NATO šalių ginkluotosiose pajėgose sukurta darniai veikianti moralinio psichologinio rengimo sistema, turinti atitinkamas aukščiausiai karinei vadovybei pavaldžias

organizacines struktūras visuose ginkluotųjų pajėgų daliniuose ir padaliniuose. Moralinio ir psichologinio rengimo struktūros gerai aprūpintos materialiai ir finansiškai, turi daug aukštos kvalifikacijos specialistų, aiškiai suformuluotą ideologiją, veiklos tikslus bei metodus, gerą praktinės veiklos organizavimo patirtį.

Darbe su kariais svarbiausiomis laikomos šios kryptys: aukšto karių profesionalizmo formavimas ir palaikymas; karinės tarnybinės motyvacijos stiprinimas; vadinamojo NATO šalių „atlantinio solidarumo“ jausmo formavimas; pasirenkimas ilgiems kovos veiksams ekstremaliomis sąlygomis ir išgyvenimui nelaisvėje; fizinio karių parengimo gerinimas. Karius stengiamasi įtikinti savo šalies demokratinės politinės sistemos ir tvarkos bei moralinių vertybių pranašumu, ginkluotųjų pajėgų svarba ginant nacionalinius ir NATO šalių interesus, karo grėsmės realumu. Formuojamas priešiškas įvaizdis, siekiama išugdyti karių savitvardą, šaltakraujiškumą, pareigingumą, sugebėjimą nepasimesti ekstremaliomis ir krizinėmis sąlygomis, priešintis psichologinei priešiškai ir propagandai, rūpinamasi aktyviosios tarnybos bei iš ginkluotųjų pajėgų į atsargą išėjusių karių socialinėmis garantijomis ir teisėmis, kuriamas ir palaikomas teigiamas kariuomenės įvaizdis visuomenėje. Minėtiems uždaviniams spręsti NATO šalių ginkluotosiose pajėgose yra parengtos specialios programos. Išskirtinis jų bruožas – geras materialinis, finansinis, informacinis ir metodinis aprūpinimas, aukštai kvalifikuoti, specialiai tam darbui parengti darbuotojai.

Reikia pažymėti, kad ugdant reikiamas karių moralines ir psichologines savybes, ženklia paramą NATO šalių ginkluotųjų pajėgų dalinių ir padalinių vadams teikia kariuomenės kapelionai. JAV ir kitų NATO šalių karinė–politinė vadovybė Bažnyčią laiko pagrindine pažiūrų ir elgsenos formavimo institucija, auklėjančia karius tradiciškai susiklosčiusių visuomenės moralinių vertybių sistemos pagrindu. Religinis poveikis padeda formuoti tokias labai svarbias karių savybes kaip ištikimybė, atsakomybė, sąžiningumas, drausmingumas, pareigingumas, fizinė ir dvasinė harmonija, aukšta moralė, atsidavimas, pasišventimas, pasiaukojimas ir kt.

Daugelio NATO šalių moralinio ir psichologinio karių rengimo programos, formos ir metodai turi daug bendrų bruožų. Tačiau jų spektras gana platus, leidžiantis kalbėti ir apie tam tikrą atskirų šalių specifiką. Pvz., Vokietijos Federacinės Respublikos ginkluotųjų pajėgų rengimas grindžiamas vadinamojo „vidinio vadovavimo“ principais, kurių esmė – skatinti dorovinį karių tobulėjimą, sąmoningą drausmę, pilietinę atsakomybę už savo veiksmus, patriotines nuostatas, teisinį švietimą, asmenybės saviauklą ir saviugdą. Vokietijos kariuomenės ugdymo credo – karys – tai pilietis, vilkintis uniformą (4).

Vadovaujantis „vidinio vadovavimo“ principais organizuojamas darbas su pavaldiniais, palaikoma karinė drausmė ir tvarka, rūpinamasi karių pilietiniu ugdymu, politiniu ir teisiniu švietimu, jie supažindinami su karo bei tarptautinės teisės normomis, psichologijos ir sociologijos mokslų pagrindais. Ugdant karių politinę kultūrą, stiprinant jų pilietinę–patriotinę parengtį, VFR Bundesvero kariams skaitomos paskaitos, vedami pokalbiai, seminarai ir kolokviumai, rodomi kino ir videofilmų. Dažniausiai nagrinėjamos šios temos: „Bundesveras ir NATO“, „Parlamentinė demokratija“, „Bundesvero vaidmuo ir uždaviniai“, „Europos šalių visuomeninės–politinės sistemos“, „Pagrindinės karių teisės ir pareigos“ ir kita. Siekiant veiksmingiau spręsti karių bendravimo, vadų ir pavaldinių tarpusavyo santykių, kareivių gyvenimo sąlygų ir kitus problemiškus klausimus, Bundesvero daliniuose iš vadovybės pasiūlytų kandidatų kariai slaptu balsavimu kiekvienoje kuopoje išsirenka po vieną jaunesniųjų vadų bei eilinių kareivių atstovą. Šie žmonės tampa tarpininkais tarp bataliono vadovybės ir karių. Dalinių vadai, siekdami kelti renkamų atstovų autoritetą, remia jų veiklą, teikia jiems metodinę bei organizacinę paramą.

Po karo Vietname Pentagono vadovybė suprato, kad būtina radikalčiai pertvarkyti JAV karių moralinio ir psichologinio rengimo sistemą. Amerikiečių karo ekspertų nuomone JAV visuomenės vadinamąjį „Vietnamo sindromą“ daugiausia lėmė informacinio darbo trūkumai. Trūkumams pašalinti buvo parengta nauja kariuomenės rengimo ir informavimo programa, skirta karių pozityviai tarnybinei motyvacijai formuoti, visuomenės ir kariuomenės ryšiams stiprinti, kurti gerą kariuomenės įvaizdį, didinti jos populiarumą. Šios programos poveikio objektas – pirmiausia aktyvios tarnybos ir rezervo seržantai, gynybos ministerijoje dirbantys civiliai, taip pat atsargos karininkai bei jų šeimų nariai.

Programą sudaro socialinių, politinių ir psichologinių priemonių kompleksas, kurio tikslas – valstybės ir kariuomenės vertybių ir moralinių etalonų įtvirtinimas karių sąmonėje. Siekiama pozityviai paveikti karių sąmonę bei elgesį, suformuoti politiškai, morališkai ir psichologiškai patikimus žmones, pasirėngusius spręsti valstybei svarbius uždavinius. Norint išvengti karių nepasitenkinimo, neigiamų emocijų protrūkio, siekiama garantuoti juridines bei socialines–ekonomines karių teises, sudaryti galimybes kelti savo kvalifikaciją bei profesinį meistriškumą, kilti karjeros laiptais, kovojama su alkoholio bei narkotikų vartojimu. Labai svarbia programos dalimi yra kariuomenės ir visuomenės papročių ir tradicijų diegimas, geras materialinis visos kariuomenės bei atskirų karių aprūpinimas, rūpinimasis karių bei jų šeimų narių socialiniais–buitiniais reikalais, laisvalaikiu.

Gerai moralei–psichologinei JAV karių būsenai formuoti plačiai naudojamos masinio informavimo priemonės – spauda, radijas, televizija, kompiuterinė

technika ir kitos šiuolaikinės ryšio ir informavimo sistemos. JAV ginkluotosios pajėgos disponuoja daugiau kaip 200 radijo bei 100 antžeminių televizijos stočių bei 70 radijo ir televizijos stočių, įrengtų karo laivuose. Vien tik Europoje veikia 9 amerikiečių karių radijo ir 4 televizijos stotys. Palydovinis ryšys įgalina ištisą parą nepertraukiamai transliuoti radijo ir televizijos programas visame žemės rutulyje dislokuotiems JAV kariams (6).

Pastaruoju metu JAV ir kitų NATO šalių karinių struktūrų informacinėse tarnybose vis plačiau naudojama kompiuterinė technika. Kompiuteriai naudojami gaminti ir platinti informacinę medžiagą, mokyti bei morališkai ir psichologiškai grūdinti karius (kompiuteriniai treniruokliai), organizuoti karių laisvalaikį (kompiuteriniai žaidimai). Kompiuterinė technika naudojama ne tik informacijai platinti, bet ir apklausoms rengti. Ji įgalina turėti grįžtamąjį ryšį, sužinoti karių nuomonę aktualiais jų gyvenimo klausimais.

Visuomenės masinio informavimo žinovai teigia, kad filmas ar trumpas videožetetas karių sąmonę veikia daug veiksmingiau negu ilgas straipsnis ar paskaita. Todėl daugelio NATO šalių ginkluotosiose pajėgose yra specialūs padaliniai, kurių paskirtis – kurti filmus, rengti videomedžiagą kariams. Pvz., Prancūzijos ginkluotųjų pajėgų informavimo ir ryšių su visuomene tarnyba Gynybos ministerijos užsakyму savarankiškai arba kartu su civilinėmis organizacijomis kasmet sukuria apie 30 kino filmų, 70 videoklipų bei telereportažų, 700 fotoreportažų, išleidžia 12 tūkst. videokasėčių su informacine bei pramogine medžiaga. JAV karinė vadovybė didelį dėmesį skiria ne tik televizijos ir radijo programoms bei videomedžiagai, bet ir spaudai, nes jos poveikį laiko taip pat dideliu ir ilgalaikiu. Todėl JAV ginkluotosiose pajėgose yra struktūros, atsakingos už medžiagos apie ginkluotąsias pajėgas publikavimą šalies periodinėje spaudoje. Be to, pati Gynybos ministerija leidžia daugiau kaip 20 žurnalų, o atskiri ginkluotųjų pajėgų padaliniai – dar apie 80 įvairaus pobūdžio periodinių leidinių (6).

Suprasdama, kokį didelį poveikį karių moralei ir psichologinei būsenai turi materialinis aprūpinimas, JAV ginkluotųjų pajėgų vadovybė didelį dėmesį kreipia publikacijoms, kuriose gvildenami kariuomenės aprūpinimo, socialinių garantijų, kompensacijų, lengvatų klausimai. Publikacijos šiais klausimais sudaro beveik pusę visų publikacijų, skelbiamų JAV ginkluotosioms pajėgoms skirtuose periodiniuose leidiniuose.

Gerinti NATO šalių ginkluotosiose pajėgose tarnaujančių karių moralinę-psichologinę būklę veiksmingai padeda operatyvus karių informavimas aktualiais visuomeninio-politinio ir karinio gyvenimo klausimais. Pabrėžiama, kad kariams turi būti pateikiama objektyvi, teisinga informacija, vengiama faktais nepagrįstos propagandos. Gali būti įslaptinama tik tokia informacija, kurios pa-

skelbimas gali pakenkti nacionaliniam šalies saugumui arba pažeisti privačius ginkluotuosiose pajėgose tarnaujančių asmenų interesus.

Daug dėmesio Vakarų šalių kariuomenėse skiriama karinių profesijų bei karinės tarnybos propagavimui ir reklamai. Propagandinės–reklaminių kompanijos laikomos svarbiu masių informavimo, nuostatų bei nuomonių formavimo veiksmu. Karinių profesijų bei karinės tarnybos reklama siekiama karių bei plačiųjų visuomenės sluoksnių sąmonėje sukurti ir palaikyti patrauklų ir viliojantį ginkluotųjų pajėgų bei karinės tarnybos įvaizdį, kario didvyrio pavyzdį, kuriuo galima sekti. Dauguma karinių bei civilinių informavimo priemonių publikuoja ir platina reklaminius plakatus ir skelbimus, propaguojančius tarnybą kariuomenėje, naują karinę techniką, socialines garantijas kariams. Reklamine veikla užsiima ne tik karių verbuojančios organizacijos, bet ir universitetai bei koledžai, rengiantys rezervo karininkus.

Suprantama, neapsiribojama vien tik karinės veiklos reklama ir propaganda. Greta to, labai daug dėmesio skiriama socialinei ir teisei kariuomenėje tarnaujančiųjų apsaugai, kuri turi kariams užtikrinti lygias su kitais piliečiais politines teises bei socialines garantijas, atsižvelgti į karinės tarnybos specifiką. JAV parengtos specialios programos, užtikrinančios karių socialinių–ekonominių teisių realizavimą. Jų pagrindinė užduotis – geros karių ir jų šeimų moralinės būsenos palaikymas, karinės tarnybos patrauklumo ir prestižo kėlimas, rūpinimasis karių ir jų šeimų materialiniais bei socialiniais–buitiniais reikalais, laisvalaikiu, karių šeimų užimtumu, jų pasitikėjimo rytojumi stiprinimu. JAV Gynybos ministerija dažnai rengia specialius pranešimus apie karių aprūpinimą bei socialines–buitines sąlygas, teikia pasiūlymus ir rekomendacijas, kaip gerinti karių gyvenimą. Šie pasiūlymai svarstomi JAV kongrese bei kitose valstybinės valdžios institucijose ir neretai tampa įstatymais ar jų pataisomis.

Dokumentų rinkinyje „JAV gynybos ministro direktyvos rengiant 1998–2003 metų finansinius planus“ pažymima, kad karių gyvenimo lygio kėlimas padeda išlaikyti kariuomenėje aukštos kvalifikacijos specialistus bei palaikyti gerą karių moralinę–psichologinę būseną ir kovinę parengtį. Atsižvelgdama į tai, JAV Gynybos ministerija vadovaujasi tokiais pagrindiniais principais: tolesnis karių tarnybinio atlygio didinimas, aprūpinimo kokybiška medicinine pagalba bei gyvenamuoju plotu karinių dalinių dislokacijos vietose gerinimas, galimybių gauti gerą išsilavinimą bei kelti kvalifikaciją ir profesinį meistriškumą plėtimas, socialinių garantijų dėl ligos, nelaimingų atsitikimų ir senatvės užtikrinimas. Pvz., siūloma kasmet didinti karių atlyginimą taip, kad jis 0,5% viršytų infliacijos lygį šalyje. Siekiama, kad kiekvienas karys būtų tikras, jog baigęs karinę tarnybą, jis ir jo šeima bus gerai materialiai aprūpinta (6).

Dabar daugelyje išsivysčiusių šalių pripažįstama, kad svarbi geros karių moralinės–psichologinės būsenos sąlyga – nuolatinis karių ryšys su šeima. Tai ypač svarbu tiems kariams, kurie tarnauja toli nuo savo Tėvynės, gimtųjų namų. Todėl siekiama tokiems kariams sudaryti kuo palankesnes sąlygas susisiekti su savo šeimomis, artimaisiais. Toli nuo namų dislokuotų dalinių kariams suteikiama galimybė nemokamai arba lengvatiniu tarifu naudotis telefono ryšiu. Rengiamos vadinamosios „šeimos valandos“, kurių metu kariams leidžiama žiūrėti iš namų gautus videoįrašus. Kariniuose daliniuose sudaromos galimybės susitikti su šeimos nariais. Stengiamasi skatinti ir palaikyti paramos karių šeimoms centrų veiklą. Šie centrai rengia karių šeimų susitikimus, organizuoja jų laisvalaikį, ekskursijas, šventes. Vietinės valdžios institucijos raginamos karių šeimoms teikti butų nuomos ir kitų komunalinių paslaugų lengvatas.

Tai, ką aptarėme iki šiol, daugiausia išreiškia rūpinimąsi kariuomenės dvasiniu būviu, jos moralinės parengties gerinimu. Svarbus moralinio–psichologinio rengimo komponentas – karių rengimas ekstremalioms ir krizinėms situacijoms. Svarbiausi šio rengimo uždaviniai yra emocinio stabilumo ir patikimumo, drąsos, atsparumo stresams, tvirtos valios, sugebėjimo efektyviai ir veiksmingai veikti sunkiomis ir pavojingomis aplinkybėmis ugdymas, karių psichologinio susitelkimo, grupinio solidarumo formavimas, psichogeninių nuostolių mažinimas, psichologinės pagalbos teikimas bei gydymo ir reabilitacijos organizavimas psichologines traumas patyrusiems kariams.

Kariai psichologiškai rengiami visose karinės veiklos grandyse: karinėje tarnyboje, kovinio rengimo ir mokymo procese bei specialiose psichologinio rengimo pratybose. Manoma, kad efektyviausia psichologinio rengimo priemonė yra pratybos ekstremaliomis, tikrus kovos veiksmus primenančiomis sąlygomis. Sudaromos kuo sunkesnės pratybų užduotys, reikalaujančios didelių fizinių ir dvasinių pastangų, su daugybe nepatogumų, stengiamasi sukurti mūšio tikrovės kūrą, realumą, modeliuojamos pavojingos, verčiančios rizikuoti situacijos. Pratybose daliniai privalo įveikti įvairias kliūtis, cheminiu ar bakteriologiniu ginklu „užterštą“ vietovę, griuvėsius, vandens kliūtis, gaisravietas, keletą valandų išbūti su individualiomis apsaugos priemonėmis. Vadai mokosi planuoti ir organizuoti kovos veiksmus, vadovauti daliniams ekstremaliomis sąlygomis, juos pergrupuoti mūšio lauke, organizuoti sąveiką su kitais daliniais. Artimos mūšiui sąlygos sudaromos kuo efektyviau panaudojant imitavimo priemones. Siekiant lauko taktikos pratybas kuo labiau priartinti prie realių kovos sąlygų, panaudojamos visos kovos priemonės ir ginklai – šarvuočiai, artilerija, aviacija. Ypač svarbios pratybos naktį. Jose geriau patikrinamas karių meistriškumas, grūdinama jų valia ir kitos psichinės savybės. Taktikos pratyboms būtina itin kruopščiai rengtis. Gali-

ma ir reikia modeliuoti tariamus pavojus, bet jie neturi grėsti karių gyvybei ir sveikatai.

Pastaruoju metu JAV rengiama perspektyvinė XXI amžiaus karių moralinio ir psichologinio rengimo programa, kurioje numatyti svarbiausi reikalavimai mūsų laikų kariui: aukštas intelektas, geras fizinis pasirengimas bei tvirta motyvacija tarnauti ginkluotosiose pajėgose (6). Manoma, kad šias karių savybes padės ugdyti moralinio–psichologinio klimato gerinimas karių grupėse, didesnio pasitenkinimo tarnyba skatinimas, sąlygų sudarymas mokytis, lavintis, profesiskai tobulėti, karių aprūpinimo bei buitinių gyvenimo sąlygų gerinimas, protingas tarnybos terminų derinimas JAV ir užsienio šalyse dislokuotuose daliniuose. Programoje daug dėmesio kreipiama praktiniams veiksams, kurie padėtų karių sąmonėje įdiegti tradicines visuomenės moralines–psichologines bei dorovines–etines vertybes ir normas. Manoma, kad derinant profesinį, moralinį, psichologinį bei etinį karių ugdymą su jų materialiniu skatinimu, pavyks išugdyti pavyzdinę šalies pilietį–patriotą, kovingą ir gerą XXI amžiaus kari, užtikrinti aukštą ginkluotųjų pajėgų kovinę parengtį ir veiksmingumą, apginti nacionalinius šalies interesus.

Literatūra

1. Environmental Factors and Military Performance. – Handbook of Military Psychology. Edited by R. Gal and A. D. Mangelsdorff. John Wiley and Sons, 1991, p.209.
2. **F. J. Manning.** Morale, Cohesion and Esprit de Corps. – Handbook of Military Psychology, p.453.
3. Human Factors and Military Performance. – Handbook of Military Psychology, p.149.
4. Innere Führung. Koblenz, 1998;
5. **Steiger R., Zwygart U.** Karinė pedagogika. – V., 1999;
6. Karys. 1999, Nr.14.
7. Military Leadership. Headquarters. Department of the Army. Washington, DC. 31 July 1990.
8. **Зеленков М.** Морально–психологическая подготовка войск в армиях зарубежных стран. – Зарубежное военное обозрение. 2000, №11.
9. **Кружилин В.** Кадровая политика военного руководства США по формированию офицерского корпуса вооруженных сил. – Зарубежное военное обозрение. 2001, №2.
10. **Лазуткин В.** Профотбор в зарубежных армиях. Военные знания. 1999, №3.

PILIETIŠKUMO SKLAIDA POSTMODERNIOJE KARINĖJE ORGANIZACIJOJE

Lekt. Aušra KAMINSKAITĖ

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Kaip šiuolaikinis žmogus supranta pilietiškumą? Ar kaip savo tautos ir valstybės istorijos žinojimą ir taisyklingą gimtosios kalbos vartojimą? Ar kaip įrašą piliečio pase, bylojantį apie priklausomybę konkrečiai valstybei, kuri pagal Konstituciją gina savo piliečius? Gal pilietiškumas, tai nacionalinis identitetas (tautinė tapatybė) ir patriotinė savimonė? O gal kario pareiga ir pasiaukojimas ginti tėvynę?

Straipsnyje pristatoma sociologinė pilietiškumo sklaida. Siekiama atskleisti, kaip pilietiškumo samprata transformuojasi postmoderniame pasaulyje objektyviai keičiantis socialinei, politinei ir kultūrinei aplinkai. Trumpai aptariama postmoderni socialinė tvarka ir jos išskirtiniai bruožai. Šiame kontekste per karinius – civilinius santykius nagrinėjami pasikeitimai karinėje organizacijoje ir karinėje profesijoje.



Istorinis pilietiškumo pamatas

Istoriškai pirmas impulsas, pažadinęs žmonių pilietiškumo, tautiškumo ir patriotizmo jausmus buvo Didžioji prancūzų revoliucija. Būtent tada pirmą kartą istorijoje žmonės stojo į kovą už valstybę ne tik kaip valstybės valdiniai, bet kaip savo valstybės piliečiai. 1789 metais Prancūzijoje buvo sukurta pirmoji šiuolaikinė Konstitucija, kurios įvadu tapo Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija. Ilgainiui ši pilietinė patriotinė mintis tapo daugelio Europos valstybių nacionalinių išsivadavimo judėjimų idėja. Dėl vadinamojo „tautų pavasario“ Europoje susikūrė nacionalinės valstybės, išsikovojusios tautinį ir politinį suverenitetą, nepriklausomybę nuo didžiųjų Europos imperijų, kurių sudėtyje jos buvo. Ilgam išsilaiškė tradicija, kad patriotas yra tas, kuris dalyvauja nacionaliniame išsivadavimo judėjime, ginklu siekia nepriklausomybės, puoselėja tautos dvasinę ir materialią kultūrą, kalbą.

Po Antrojo pasaulinio karo nusistovėjus dabartiniam Europos politiniam žemėlapiui ir, ypač pastaruoju metu, įgyvendinant vieningos Europos idėją ir perkopus XXI amžiaus ribą, pilietiško samprata įgauna naują turinį. Globaliame pasaulyje pilietybės institutas prarado ankstesnę savo svarbą. Pilietinė priklausomybė konkrečiai valstybei tapo ne tokia svarbi, kaip anksčiau. Dauguma Europos valstybių apskritai atsisakė tautybės įrašo piliečio pase. **Tautiškumas ir pilietiškas prarado konceptualų homogeniškumą ir tapo labiau heterogeniniai institutai.**

Nauja socialinė tvarka – postmodernizmas

Šaltojo karo pabaiga nutraukė arba bent laikinai sustabdė ginklavimosi varžbas ir dviejų priešingų karinių blokų – NATO ir Varšuvos sutarties valstybių – priešpriešą, tuo pačiu panaikino pasaulinio, globalinio karo grėsmę. Dabar pasaulyje vyksta radikalūs pasikeitimai, kurie silpnina nacionalinių valstybių socialinės organizacijos¹ pagrindines formas. Spartus globalių organizacijų augimas iš esmės pakeitė ankstesnes sąlygas, kuriomis nacionalinės valstybės pačios sprendė, kaip naudoti valdžios galias, kaip palaikyti savų piliečių lojalumą (paklusnumą), kiek padidinti ar sumažinti, ir kaip panaudoti nacionalines karines pajėgas. Pažymėtina, kad vykstant šiems struktūriniais pokyčiams, keičiasi socialinė tvarka, vyksta „kultūrinės“ permainos, keičiasi visuomenės pažiūros, nuomonės, pasaulėžiūra. **Visuomenė dažniau abejoja, negu pripažįsta senąsias, tradicines vertybes ir „amžinąsias tiesas“, tarp jų – pilietišumą, patriotizmą.** Pragmatiškumas ir hedonistinės vertybės užvaldo individo sąmonę. Tuo tarpu, jeigu ir išlieka, tai vos keli visuomenės pagarbos verti autoritetai, su kuriais visuomenė yra linkusi savanoriškai skaitytis, juos gerbti. Visuotinai nesutariama ir abejojama, kurios vertybės sudaro **visuomeninį gėrį** ir kaip motyvuotai bei argumentuotai apibrėžti, kas tai yra. Galime teigti, kad XVIII a. visuomenė pasitikėjo protu ir argumentais, XIX a. – tautinės valstybės vertybėmis, XX a. – mokslu ir technologijomis. Nepaisant žymių laimėjimų minėtose srityse, pastarojo dešimtmečio individo vaizduotei ir supratimui tai nėra svarbu. Septintajame dešimtmetyje atsiradęs nihilizmas² pastaruoju metu suklestėjo. Sciulli (Sciulli, 1992) pastarąjį dešimtmetį pavadino „visuotinio nerimo“ laikotarpiu. Postmoderne keičiasi ir vertybės samprata. Sienos, skyrusios suverenias valstybes, tampa neaiškios, išnyksta.

¹ Socialinė organizacija – santykinai stabili visuomenės struktūra arba modelis; procesas pagal kurį tokia struktūra sukurama ir palaikoma.

² Nihilizmas – neigiamas visuomeninio gyvenimo ar dalies jo reiškinų vertinimas, neturint konkrečios pozityvios programos.

Individas negali būti autonomiškas savo valstybėje; tuo pačiu stiprėja kultūros, ekonomikos ir karinės organizacijos transnacionalumas. **Todėl postmodernioje valstybėje tradicinis tautinio lojalumo ir identiteto (tapatybės) modelis susiskaido, pilietiškumo jausmas įgauna naują turinį.**

Sociologai tvirtai nesutaria, ar pastarąjį laikotarpį vadinti postmoderniu, ar pereinamuoju iš modernaus į postmodernųjį. Postmodernizmo pradininkas Lyotardas (Lyotard, 1979) darbe „Post- modernizmo sąlyga“ teigia, kad išsivysčiusių Vakarų valstybių piliečiai gyvena postmoderniame pasaulyje nuo 1960 metų, tačiau Lietuvoje, manytume, labiau taikytinas pereinamojo laikotarpio apibūdinimas. Teoretikai abejoja ar postmodernizme galime rasti universalius žinių ir moralės standartus, jie skeptiški dėl tautinių tradicijų išlikimo, centralizuotos valdžios ir vieningų oficialiai pripažintų vertybių (Bauman, 1992). Postmoderniame pasaulyje tautinės valstybės ir jų socialiniai institutai, stengdamiesi išlikti efektyvūs naujoje socialinėje tvarkoje, norėdami išlaikyti savo galias bei socialinę svarbą, tampa labiau fragmentuoti ir decentralizuoti. Šie požymiai išryškėja nagrinėjant kultūrinių, ekonominių, karinių organizacijų apibūdinimus ir pokyčius (Kurth, 1995).

Teoriniu požiūriu tautinę valstybę istoriškai apibrėžia trys elementai: pirma – bendra (tautinė) **kultūra**, kuri socializacijos metu perduodama naujajai kartai visuotinėse mokyklose, iškiepijant nacionalinę kalbą, literatūrą, paveldą; antra – **teritorija**, t. y. valstybė valdoma biurokratinio principu suformuotos valdžios, kurios apsaugą vykdo kariuomenė, tradiciškai suformuota pagal visuotinę privalomą karinę prievolę; trečia – **nacionalinė rinka** kaip pagrindinis ekonominio vystymosi tikslas. Panagrinėję šiuos kriterijus randame, kad nors Lietuvos visuomenė nėra multikultūrinė, tačiau Lietuvoje atsiranda akivaizdžių pliuralistinio gyvenimo būdo elementų, būdingų postmoderniai socialinei tvarkai. Nors mokyklos skelbiasi diegiančios tautinę kultūrą, vis dažniau kultūroje dominuoja masinė kultūra, ypač dažnai elektroninė – orientuota į tarptautinę, labiau fragmentuotą popkultūrą, siūlančią hedonistines vertybes. Lietuvos ekonomika auga ir plečiasi, siekdama integruotis ne tik į nacionalinę, bet ir europinę ar net pasaulinę rinką, orientuoja savo finansinę ir vadybinę veiklą į dideles tarptautines, dažnai daugianacionalines organizacijas, o ne į vietinę rinką. Nors iki šiol Lietuvoje karinės pajėgos formuojamos visuotinės karo prievolės pagrindu, karinėje organizacijoje taip pat aiškėja postmodernistinių bruožų. Kaip pavyzdys galėtų būti tai, kad iš visiškai vyriškos, pagrįstos tautiniu patriotizmu organizacijos, dabar karinės pajėgos transformuojasi į aukštas technologijas, perimančias ir taikančias profesines karines pajėgas, bendradarbiaujančias vykdamas tarptautines misijas pagal NATO poreikius. Vadinasi, keičiantis politinei, socialinei ir kultūrinei aplinkai, keičiasi ir karinė organizacija.

Postmoderni karinė organizacija

Šiuo laikotarpiu besikeičiančiai karinei organizacijai įtaką daro ir taikos judėjimų naujieji bruožai, ir naujų konfliktų sprendimo priemonių paieška, taip pat strateginių doktrinų ir ginklų technologijų vystymasis ir sumažėjusi atominio karo grėsmė. Antra vertus, esminių pasikeitimų vyksta karinės organizacijos struktūroje, kai pereinama nuo masinės kariuomenės pagrįstos visuotinė privalomąja karine tarnyba prie mažesnės, savanoriškos, profesionaliosios kariuomenės, formuojamos karo ir taikos misijoms vykdyti. Tokios į misijas orientuotos karinės pajėgos įgauna transnacionalinių bruožų. Papildant karinį arsenalą labai brangiomis ir kompleksinėmis ginklų sistemomis, keliant naujus reikalavimus kariams, formuluojamos naujos užduotys ir numatomos naujos karinio personalo funkcijos. Jos skirtos labai kvalifikuotiems, didelį atlyginimą gaunantiems kariams profesionalams.

Formuluojant karinės organizacijos tikslus, ypač po Persijos įlankos karo, dėmesys koncentruojamas į daugianacionalinio reagavimo pajėgas, taikos palaikymo ir stabilizavimo pajėgas, būrius kovai su terorizmu, taip pat pagalbai katastrofų ištiktiems regionams. Ateityje, manoma, karinių pajėgų tikslai bus orientuoti į kosmoso ir Arkties tyrimus, kovą su narkotikų sindikatais, darbą su asocialiu jaunimu. Šioms užduotims atlikti neužtenka vien pilietinio sąmoningumo, bet reikalingos profesinės žinios. Todėl ieškoma naujų karių profesionalizavimo priemonių – vadybos, pedagogikos ir kituose moksluose. Karo sociologai pastebi, kad šiuo laikotarpiu keičiasi iki šiol dominavęs kario, kaip mūšio vado profesinio rengimo modelis. Palaiapsniui pereinama prie naujo karių profesinio rengimo modelio, t.y. kario vadybininko, valdininko, technologijų inžinieriaus, tyrinėtojo, derybininko, žurnalisto ar tarptautinės diplomatijos žinovo rengimo. **Sociologai teigia, kad postmoderni visuomenė, tai profesionalų, o ne piliečių visuomenė, kur individų santykius reguliuoja ne Konstitucija, bet profesinis etikos kodeksas, paremtas bendražmogiškais vertybėmis. Profesionalumas tampa pilietiško sinonimu.**

Vykdydama civilių visuomenės poreikius, karinė organizacija tampa labiau atvira. Jei anksčiau ji buvo izoliuota institucija, tai postmoderniame pasaulyje karinio personalo užduotys supanašėja su civilių darbuotojų darbu. Taip pat karinė organizacija vis dažniau papildo karinį personalą kompetentingais civiliais tarnautojais. Tuo būdu nyksta riba tarp karinės ir civilinės organizacijos. Manoma, kad ateityje viena vertus, karinė organizacija vis dažniau samdys civilius ne karinėms funkcijoms atlikti, tuo pačiu išlaikydama ir pagrindinę savo funkciją – valstybės gynimą. Kita vertus, profesionalūs kariai, pasibaigus karinei karjerai ar

dėl kitų priežasčių, lengvai integruosis į civilinę darbo rinką. **Šis horizontalus tarp organizacinis personalo mobilumas atspindi naują pilietiškumo turinį postmodernizme.**

Postmoderni visuomenė, tai pilietinė visuomenė. Kur visi lygūs prieš įstatymus, nėra išnaudojimo dėl rasės, tikėjimo, lyties ar lytinės orientacijos, amžiaus, gyvenamosios vietos, politinių įsitikinimų, protinės ar fizinės negalios. Visų visuomenės narių tolerancija tampa bendruomeninio gyvenimo išraiška.

Pilietybės institutas buvo suformuluotas anksčiau, modernaus liberalizmo doktrinoje. Pilietybė/pilietiškumas modernioje valstybėje buvo aiškinamas, kaip juridinė individo priklausomybė konkrečiai valstybei ir jos pilietinei bendruomenei. Šiame kontekste pilietybė individui uždeda aiškias ir reikšmingas funkcijas, t. y. piliečio teises ir pareigas. Britų sociologas Marshall (Marshall, (1963) teigia, kad pilietybė ilgainiui atsirado besivystant civilinėms, politinėms ir socialinėms žmogaus teisėms. Šios teisės institucionalizuotos parlamente, teismuose, socialinėje apsaugoje ir kituose demokratinės valstybės socialiniuose institutuose. Teisę laisvai reikšti savo mintis ir gauti informaciją, teisę laisvai dalyvauti organizacijų, sąjungų veikloje, visų lygybę prieš įstatymus Marshall pavadino civilinėmis teisėmis. Balsavimo teisė ir teisė kandidatuoti (rinkti ir būti išrinktam laisvuose rinkimuose) – vadinamos politinėmis teisėmis. Socialinėmis–ekonominėmis teisėmis autorius vadina individo teisę į socialinę, ekonominę ir kultūrinę gerovę, socialinę apsaugą ir visuotinį darbą. Korektiškas naudojimasis pilietinėmis teisėmis ir pilietinių pareigų vykdymas sudaro pilietiškumo turinį.

Postmodernioje valstybėje piliečiai, mokesčių mokėtojai, karinei organizacijai kelia konkrečius reikalavimus. Sociologai nurodo besikeičiančių civilinių–karinių santykių turinį, tuo pačiu išryškindami galimas problemas. **Karinė organizacija tampa tiek pilietiška, kiek ji atitinka visuomenės lūkesčius ir interesus, vykdo civilinės visuomenės kariams profesionalams deleguotas funkcijas.** Pagrindiniai visuomenės interesai koncentruojami į šiuos karinės organizacijos aspektus (1 lentelė).

Ar Lietuvos karinės pajėgos pasiruošusios postmodernizmo iššūkiams? Ar gali pateisinti postmodernios visuomenės lūkesčius? Pritaikant anksčiau pasiūlytą tipologiją, Lietuvos kariuomenėje artimiausiu metu turėtų būti arba jau yra diskutuojama šiais karinės organizacijos aspektais: grėsmių samprata, karinių pajėgų struktūra, dominuojantis kario profesionalo modelis, platesnis civilių tarnautojų ir moterų įdarbinimas ir ypač karinio personalo sutuoktinių, homoseksualistų ir sąžinės problemos. Manytume, kad šie karinių – civilinių santykių aspektai postmoderniame pasaulyje, ateityje sudarys pilietiškumo turinį.

1 lentelė. Karinės pajėgos ir postmoderni visuomenė

Karinės organizacijos aspektai	Postmodernus laikotarpis
1. Grėsmės supratimas	Konkrečioje valstybėje ir nekarinė grėsmė
2. Karinių pajėgų struktūra	Nedidelės profesionalios karinės pajėgos ir jų rezervas, vykdančios taikos misijas
3. Visuomenės požiūris į karines pajėgas	Skeptiškas arba abejingas
4. Visuomenės poveikis gynybos biudžetui	Nepalankus
5. Įtampa karinėje organizacijoje	Dėl naujų misijų
6. Dominuojantis kario profesionalo tipas	Karys vadybininkas, valdininkas, mokslininkas
7. Civiliai tarnautojai	Didelė dalis
8. Moterys kariuomenėje	Pilnateisės, visiškai integruotos
9. Sutuoaktiniai ir karinė bendruomenė	Atskirti, nepriklausomi
10. Homoseksualistai kariuomenėje	Pripažinti, priimami
11. Sąžinės reikalai, įsitikinimai	Siunčiami į alternatyviąją tarnybą.

Šaltinis: pagal Ch. Moskos ir J. Burk tipologiją

Literatūra

1. **Z. Bauman** (1992). *Intimations of Postmodernity*.
2. **J. Burk** (1996). *The military in the new times. Adapting armed forces to a turbulent world* Westview Press.
3. **D. Jary, J. Jary** (1995). *Collins dictionary of sociology*. HarperCollins Publisher.
4. **J. Kurth** (1995). *The post modern state*.
5. **T. Marshall** (1963). *Class, citizenship and social development*.
6. **G. Marshall** (1998). *Oxford dictionary of Sociology*. Oxford University press.
7. **D. Sciulli** (1992). *Theory of societal constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University press.
8. *Tarptautinių žodžių žodynas* (1985). Vilnius, Vyriausioji enciklopedijų redakcija.

BALTIJOS ŠALIŲ BENDRADARBIAVIMAS SAUGUMO IR GYNYBOS SRITYJE



Doc. dr. Feliksas ŽIGARAS

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Baltijos valstybių nepriklausomybės atkūrimas 1990–1991 metais sudarė prielaidas atnaujinti šių valstybių bendradarbiavimą. Atkūrus Baltijos valstybių nepriklausomybę, iš karto iškilo jų nepriklausomybės išsaugojimo, nacionalinio saugumo ir jų įtvirtinimo problemos.

1990 m. įkurta (veikusi iki 1994 m.) *Baltijos Valstybių Taryba* buvo labai naudinga nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu politiškai integruojant tris Baltijos valstybes ir formuojant jų bendrą solidarią poziciją, taip pat – trijų Baltijos valstybių, kaip vieningo politinio vieneto, įvaizdį pasaulyje. 1991 m. įkurtos *Tarparlamentinės Baltijos Asamblėjos (BA)* ryžtinga veikla už trijų Baltijos valstybių nepriklausomybę bei jos įtvirtinimą buvo ir lieka pagrindiniu BA tikslu ir svarbiausia veiklos kryptimi. BA skiria daug dėmesio Baltijos valstybių užsienio ir saugumo politikai koordinuoti, išreiškia bendrą trijų šalių poziciją ir formuoja bendrus užsienio politikos ir saugumo politikos tikslus. Didžiausias BA dėmesys sutelktas į Baltijos šalių stojimą į ES ir NATO.

Trijų Baltijos šalių prezidentų aukščiausiojo lygio susitikimai yra konsultacinė ir koordinacinė Estijos, Latvijos ir Lietuvos Respublikų prezidentų institucija (įkurta 1994 m.), kuri padėjo plėtoti glaudesnę Baltijos valstybių bendradarbiavimą, koordinuoti savo strategijas saugumo ir užsienio politikos klausimais, taip pat kitomis problemomis, kurios turi įtakos trišaliams santykiams¹.

Nepaisydamos visų sunkumų Baltijos valstybės gyvavo, tvirtėjo, kūrėsi nacionalinio saugumo ir krašto apsaugos institucijos. *Lietuvoje, kaip ir kitose atsikūrusiose Baltijos valstybėse, nacionalinio saugumo sistema buvo plėtojama kaip Europos bendro saugumo ir transatlantinės gynybos sistemų dalis.* Todėl tarptautinio gynybinio bendradarbiavimo tikslas yra remti ir stiprinti saugumą. *Ypač aktualus tapo kaimyninių valstybių bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje.* Šiuo bendradarbiavimu siekiama stiprinti regiono saugumą, kurti tarpusavyje suderintas ka-

¹ Žr. pl.: Žigaras F. Baltijos šalys: saugumas ir gynyba (1990–2002 m.). – V., 2002.

riuomenes, taikos palaikymo pajėgas, perorganizuoti ginkluotąsias pajėgas, taip pat žengiant į NATO, kurti naujas struktūras, derinti oro erdvės, jūrų stebėjimo, ryšio ir informacines sistemas, operatyviai keistis informacija, kartu ieškoti problemų, kurios dažnai būna labai panašios, sprendimo būdų. Visa tai yra ir bus svarbus veiksnys integruojantis į Vakarų saugumo ir gynybines sistemas, siekiant stiprinti regiono saugumą, taip pat įgyvendinti pagrindines bendradarbiavimo formas, tai yra bendri projektai, individualios partnerystės programos, bendros pratybos, oficialūs ir darbo vizitai, karininkų siuntimas mokytis, materialinė pagalba ir t. t.

Šiuo metu Baltijos šalys dalyvauja visiškos integracijos į Vakarų saugumo struktūras procese. Jos jau yra pasirengusios priimti narystės NATO išpareigojimus. Narystė šioje organizacijoje užtikrins Lietuvai, Latvijai ir Estijai precedento neturintį karinio, politinio ir ekonominio saugumo lygį. „Esminė Lietuvos Respublikos strateginė nuostata yra įtvirtinti laimėjimus ir pastarojo dešimtmečio teigiamus pokyčius, padaryti juos negrižtamus. Tinkamiausiu ir patikimiausiu būdu šiems istoriniams laimėjimams stabilizuoti Lietuvos Respublika laiko NATO ir ES plėtrą priimant į šias organizacijas deramai pasirengusias kandidates, tarp jų ir Lietuvos Respubliką. Lietuvos Respublikos ir abiejų kitų Baltijos valstybių – Estijos ir Latvijos – narystė NATO ir ES ilgam įtvirtins ne tik jų pačių, bet ir Baltijos regiono saugumą bei stabilumą, ir tai bus ilgalaikis visų regiono valstybių saugumo laimėjimas“. – teigiama „Nacionalinio saugumo strategijoje“ patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d.²

2002 m. liepos 12 d. Tarptautinio finansų dienraščio „The Wall Street Journal“ (WSJ) numeryje pasirodžiusiame straipsnyje teigiama, jog Lietuva, Latvija ir Estija yra geras pavyzdys kitoms įstoti į NATO siekiančiomis valstybėmis įgyvendinant narystės reikalavimus bei senosioms Aljanso šalims narėms užtikrinant reikiamą krašto apsaugos finansavimą.

Straipsnyje tvirtinama, kad tarp narystės NATO siekiančių valstybių būtų Baltijos šalys rodo geriausią pavyzdį siekiant atitikti įvairaus pobūdžio narystės Aljanso kriterijus ir kritikuojama prielaida, kad dėl mažo dydžio bei lengvo pasiekiamumo Lietuva, Latvija ir Estija yra „neapginamos“.

„Aljanso plėtra į Baltijos šalis panaikintų karinės agresijos pavojų regione, be to, baltai patys rengiasi ir treniruoja teritorinei gynybai, kuri galėtų efektyviai sulaukyti galimą užpuolimą ar žymiai padidintų agresoriaus veiksmų kaštus, įvykių kryptį pakeistų ir draugiškų pajėgų atvykimas“, – teigiama laikraštyje.

Anot leidinio, tuo tikslu Baltijos šalys glaudžiai konsultuojasi su NATO ir plėtoja turimus pajėgumus, kad galėtų būti pasiruošusios teikti vadinamąją „Valstybės šeiminkės paramą sąjungininkų pajėgoms“.

² Žr.: Valstybės žinios. – 2002. – Nr. 56-2233. – P. 29.

Kaip teigiama dienraštyje, dar prieš stojimą į NATO Baltijos šalys sėkmingai tampa ne saugumo vartotojomis, bet saugumo teikėjomis. Aljansui – tiesioginis jų įnašas yra proporcingas jų dydžiui ir „neproporcingais didelis“ integracijos į NATO kraštų, tenkančių „iš sovietinio liūno išbrendančioms šių šalių visuomenėms“ atžvilgiu.

Vienu iš šio indėlio matų straipsnyje įvardijamas politinis ir teisinis įsipareigojimas nacionalinei gynybos sistemai kasmet skirti 2 proc. BVP dydžio valstybės biudžeto dalį, kuri daugiausiai yra išleidžiama su NATO susijusiomis programomis. „Šie 2 proc. yra NATO kartelė, tačiau daugelis dabartinių organizacijos narių „chroniškai“ nesugeba jos įveikti ir į raginimus nekreipia dėmesio. Todėl į NATO patekę šį įsipareigojimą vykdančios šalys būtų geras pavyzdys abejingoms senosioms šalims narėms“, – rašoma dienraštyje³.

Baltijos šalių nacionalinio saugumo sistemos plėtojamos kaip Europos bendros saugumo ir transatlantinės gynybos sistemos dalis. Lietuvos, Latvijos ir Estijos užsienio ir vidaus politikos priemonėmis siekia visavertės ir visapusiškos integracijos į euroatlantinę erdvę. Visos valstybių institucijos pagal savo kompetenciją rengia ir vykdo politiką, užtikrinančią euroatlantinio regiono stabilumą ir integracijos tikslus: narystė NATO ir ES, apimanti visišką paramą plėtros procesui, yra du lygiavertiniai Lietuvos, Latvijos ir Estijos saugumo politikos prioritetai. Integracijos į NATO ir ES procesai stiprina ir papildo vienas kitą. Narystė vienoje organizacijoje (NATO arba ES) nepakeičia narystės kitoje. Baltijos valstybės teikia prioritetą konfliktų prevencijai, diplomatijai ir tarptautinės teisės priemonėms. Ypatingas prioritetas teikiamas tarptautiniam krizių valdymui, masinio naikinimo ginklų prevencijai, tarptautiniams ginklų kontrolės režimams, politikai bei įstatymų leidybai, nukreiptai prieš naujas grėsmes, pavojus bei saugumo iššūkius. Lietuva, Latvija ir Estija teikia prioritetą bendradarbiavimui Baltijos jūros regione, Šiaurės Europoje ir su Rusijos Federacija. Lietuvos Respublika plėtoja ir stiprina dvišalius bei daugiašalius santykius.

Siekdama narystės NATO, o kartu ir stiprinti regiono saugumą, Lietuvos Respublika toliau plėtoja dvišalį ir daugiašalį politinį, saugumo ir gynybinį bendradarbiavimą su NATO valstybėmis, kad: konsoliduotų Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo sistemą; stiprintų nacionalinio ir tarptautinio krizių valdymo pajėgumus; diegtų NATO standartus įvairiose srityse; skatintų NATO valstybių vyriausybių ir parlamentų politinę paramą Lietuvos Respublikos narystei NATO.

³ Žr.: „Baltijos šalys – geras pavyzdys NATO narėms ir kandidatėms“, – rašoma dienraštyje / Krašto apsauga. Krašto apsaugos ministerijos informacinis leidinys (Toliau – KA KAMIL). – 2002 07 26 – 08 08. – Nr. 16(19). – P. 7.

Lietuvos, Latvijos ir Estijos saugumo politikos prioritetai – narystė NATO ir Europos Sąjungoje. Narystę šiose organizacijose trys Baltijos šalys laiko pagrindiniu savo saugumo bei gerovės garantu ir nesvarsto kitų saugumo alternatyvų. *Narystė kolektyvinės gynybos Aljanse yra veiksmingiausias būdas Lietuvai, Latvijai ir Estijai užtikrinti šalies saugumą.*⁴

Tuo pat metu šios valstybės, suprasdamos, kad minėtieji tikslai negali būti lengvai ir greitai pasiekiami, pripažįsta, kad Rusija ir toliau tebelieka labai svarbiu jų saugumui reikšmės turinčiu veiksniumi. *Todėl Baltijos valstybės savo saugumo politikoje stengiasi atsižvelgti bent jau į tuos Rusijos interesus ir rūpesčius, kurie neprieštarauja šių šalių pasirinktai strategijai.* Latvija ir Estija plėtoja specialias rusakalbių gyventojų integracijas į savo visuomenės programas. Lietuva imasi konstruktyvių ir pragmatiškų žingsnių siekdama plėtoti ir palaikyti dalykinius ir ūkinius ryšius su Baltarusija ir Rusijos Kaliningrado sritimi.

Šiaurės valstybės, nepriklausomai nuo to, ar yra jos NATO narės, ar ir toliau pasilieka nesusijusios gynybinių sąjungų ryšiais, yra linkusios aktyviai dalyvauti bet kokiose pasitikėjimo ir saugumo stiprinimo priemonėse (pvz., *NATO Taikos partnerystės programa*). Šiaurės šalys atskirai ir per Šiaurės Tarybą remia Baltijos šalių ir Lenkijos narystę ES ir NATO. Tačiau šios šalys, būdamos nuoseklios Baltijos šalių saugumo interesų rėmėjos, siekia vykdyti ir subalansuotą politiką Rusijos atžvilgiu. Jos pripažįsta ir nuolat pabrėžia, kad Rusija yra gyvybiškai svarbi Baltijos jūros regiono ir visos Europos saugumo architektūros sudedamoji dalis.

Dėl to Šiaurės šalys nėra linkusios izoliuoti Rusijos ir imasi priemonių Rusijos Kaliningrado, Murmansko sritims, Karelijai ir Sankt Peterburgui įtraukti į regioninį bendradarbiavimą.⁵

Baltijos šalys siekia prisidėti prie Europos saugumo ir stabilumo įtvirtinimo. Tarptautinis gynybinis bendradarbiavimas – taip pat svarbus gerų kaimyninių santykių aspektas, prisidedantis prie tarpusavio supratimo ir pasitikėjimo skatinimo. Lietuva, Latvija ir Estija siekia bendradarbiauti su visomis panašias vertybes išpažįstančiomis valstybėmis tiek mūsų kontinente, tiek už jo ribų. *Pagrindi-*

⁴ Žr.: Januška A. Lietuvos perspektyva besintegruojančiame pasaulyje; Vaičieliūnas A. Valdžios ir visuomenės dialogas permainų epochoje; Lopata R. Lietuvos, kaip regioninės valstybės, perspektyva; Auštrevičius P. Aktualios praktinių derybų dėl narystės ES problemos; Milaknis V. Žiniasklaidos vaidmuo artėjant Lietuvos narystei ES ir NATO; Bansevičius R. Lietuvos mokslininkai NATO ir ES programose: dabartis ir ateitis; Melnikas B. Integracijos strategija ir galimos kryptys; Dubauskas G. Esminiai integracijos faktoriai: ekonomika ir finansai/Lietuva euroatlantinėje bendrijoje. 2002 m. kovo 1 d. mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga./– V., 2002.

⁵ Žr.: Vitkus G. Besiformuojantis Baltijos jūros regiono saugumo režimas//Mokslas ir gyvenimas. – 2002. – Nr. 1. – P. 19.

nis bendradarbiavimo principas – santykių skaidrumas ir trijų Baltijos šalių gynybos politikos siekių atitikimas. Todėl pagrindinės bendradarbiavimo kryptys yra santykiškai su NATO bei ES narėmis ir narystės jose siekiančiomis valstybėmis.

Per pastarąjį dešimtmetį intensyviai vykę euroatlantinės integracijos procesai pagerino bendrą tarptautinę padėtį, leido įveikti keliasdešimt metų egzistavusį Europos padalijimą ir svariai prisidėjo prie vadinamojo Lietuvos „grįžimo“ į natūralią civilizacinę jos aplinką – Europą. Dešimtmečio pradžioje Lietuvos narystė NATO ir ES (EB) atrodė labai tolima ar net utopinė. Šiandien situacija yra visiškai kitokia.

Lietuvos tarptautinei aplinkai gerinti didelę įtaką darė dėl įvairių priežasčių Lietuvai itin palanki JAV – svarbiausios tarptautinės arenos veikėjos – politika. JAV iš esmės palaiko visus svarbiausius Lietuvos siekius. *Didžiulę paramą Baltijos šalims suteikė ir JAV valstybės pareigūnai – demokratai ir respublikonai*. Per JAV NATO komitetą jie įtikinamai argumentavo, kad trys Baltijos šalys užsitarnavo teisę 2002 m. būti pakviestos į Aljansą.⁶

2002 m. liepos 5 d. Prezidentas Džordžas Bušas (*George W. Bush*) vaizdo kreipimesi į Rygoje vykusio kandidačių į NATO vadovų susirinkimo dalyvius pažymėjo, kad metų pabaigoje numatytas NATO viršūnių susitikimas Prahoje įgalins žengti reikšmingą žingsnį, išplečiant NATO ir priimant visas narystei pasirengusias demokratines Europos šalis. „Mes pamatysime, kaip stiprus laisvės Aljansas auga ir yra pasirengęs vykdyti savo ankstesnį vaidmenį naujajame amžiuje. Aš ketinu pasiekti ir užtikrinti, kad mūsų vaikai atmintų šiuos metus kaip istorijos lūžio metus“, – sakė JAV Prezidentas.

Dž. Bušas pažymėjo, kad per laiką, praėjusį nuo pirmojo susitikimo Vilniuje, vykusio daugiau nei prieš dvejus metus, šalys kandidatės į NATO pasiekė realios pažangos, įvykdžiusios reikšmingas, svarbias reformas, būtinas siekiant narystės NATO. Pasak jo, „šiandien mūsų šalys susidūrė su dar vienu istorijos iššūkiu – laimėti kovą su globaliniu terorizmu“. „Rugsėjo 11-osios išpuoliai įvykdyti JAV, bet jų taikinyi buvo laisvė. Šios chaoso ir neapykantos jėgos grasina visai Europai ir visoms taiką mylinčioms pasaulio šalims“, – sakė Prezidentas.

Jis pažymėjo, kad NATO atsako į šį iššūkį ir pareiškia, jog vienos šalies užpuolimas reiškia visų NATO šalių narių užpuolimą; NATO šalys įnešė didelį indėlį į kovą su terorizmu tiek Afganistane, tiek kitur. „NATO privalo būti pasirengusi kovoti ir nugalėti terorizmą, kaip ir kitas grėsmes laisvei, su kuriomis mes susiduriame. Naujos šalys sustiprins NATO galią“, – sakė JAV vadovas⁷.

⁶ Žr.: http://www.urm.lt/data/5/LF41091417_jav.htm; Krickus R. J. Lietuva įrodė esanti verta paramos/Lietuvos rytas. – 2002 m. sausio 19 d.

⁷ Žr.: JAV Prezidentas pritaria NATO plėtrai//KA KAMIL. – 2002 07 26 – 08 08. – Nr. 16(19). – P. 8.

Lietuvos Respublika plėtoja politinį ir gynybinį bendradarbiavimą su panašių saugumo politikos tikslų siekiančiomis Estija, Latvija bei kitomis Vilniaus proceso, t. y. NATO narystės siekiančiomis ir Narystės veiksmų planą įgyvendinančiomis valstybėmis. Lietuvos Respublika siekia trišalio karinio bendradarbiavimo su Estija ir Latvija: sukurtus bendrus karinius dalinius, mokymo įstaigas ir gynybinės infrastruktūros objektus plėtoti kaip būsimos NATO integruotos karinės struktūros dalis.

Lietuvos karinis bendradarbiavimas su užsienio valstybėmis yra svarbus jos saugumo, užsienio ir gynybos politikos įgyvendinimo įrankis. Toks bendradarbiavimas remia strateginį valstybės siekį integruotis į Vakarų saugumo institucijas.

Baltijos šalys bendradarbiauja su NATO, planuodamos gynybą ir savo struktūras rengia bendrai gynybai. Taip pat plėtoja dvišalį bendradarbiavimą gynybos srityje su valstybėmis NATO narėmis ir narystės NATO siekiančiomis valstybėmis. Lietuva bendradarbiauja karinėje srityje maždaug su 20 valstybių. Labai intensyviai Lietuva bendradarbiauja su Latvija ir Estija⁸. Lietuvos karinį bendradarbiavimą su kaimynais sudaro du stiprūs sparnai – bendradarbiavimas su Latvija ir Estija, taip pat bendradarbiavimas su Lenkijos Respublika. Priešingai reiškykiais reiškiamams būgštavimams, Lietuvos karinis bendradarbiavimas su Lenkija vyksta ne bendradarbiavimo su Latvija ir Estija sąskaita, o jį papildydamas. Taip atsiranda bendra regioninė karinio bendradarbiavimo infrastruktūra, kurios šiaurinis flangas atviras Skandinavijos valstybėms, o vakarinis – NATO⁹.

Trišalis Baltijos šalių bendradarbiavimas vyksta per Baltijos Asamblėją bei Baltijos Ministrų Tarybą. Šalys aktyviai įgyvendina trišalius bendradarbiavimo projektus, vykdo trišalius karinius mokymus ir pratybas, koordinuoja dalyvavimą daugiašaliuose kariniuose mokymuose ir pratybose, taip pat pastangas įgyvendinti suderinamumo su NATO karinėmis pajėgomis reikalavimus. Taip pat šio bendradarbiavimo sritys yra konsultacijos dėl saugumo ir gynybos politikos, keitimasis informacija, karinis rengimas, konferencijų ir seminarų organizavimas. Dažni nuolatiniai ir abipusiškumo pagrindais organizuojami gynybos ministrų, jų pavaduotojų, kariuomenių vadų, štabų viršininkų, kariuomenių rūšių vadų, politikos planuotojų ir įvairių sričių ekspertų susitikimai, vizitai, kurių metu keičiamasi informacija, dalijamasi patirtimi ir inicijuojami nauji bendradarbiavimo projektai. Trišaliuose bendradarbiavimo planuose kasmet būna numatoma

⁸ Žr.: Krašto apsaugos ministerija: „Tarptautinis bendradarbiavimas“, „Integracija į NATO“, <http://www.kam.lt/nato.htm>, „Partnerystė“, <http://www.kam.lt/main.php?cat=nato&sub=2>, „Programos“, <http://www.kam.lt/main.php?cat=bendradar&sub=3>; Užsienio reikalų ministerija: <http://www.urm.lt.htm>.

⁹ Žr.: Lietuvos karinis bendradarbiavimas – esminiai aspektai// Karys. – 1998. – Nr. 3. – P. 6-8.

30-40 renginių. Šiuo bendradarbiavimu siekiama didinti regiono saugumą, kurti tarpusavyje suderinamas kariuomenės ir taikos palaikymo pajėgas, derinti oro erdvės, jūros stebėjimo, ryšio ir informacines sistemas, operatyviai keistis informacija, kartu ieškoti kelių spręsti problemas, kurios dažnai būna labai panašios. Be to, su Latvija ir Estija Lietuva koordinuoja savo dalyvavimą „Partnerystės taikos labui“ (*Partnership for Peace – PfP*) programoje ir pastangas siekiant sąveikos su NATO. Švedijos padedamos, trys Baltijos šalys įgyvendina plačią saugumą ir pasitikėjimą stiprinančių priemonių programą, remdamosi Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) Vienos 1994 m. dokumentu. Šiuo metu galiojančios saugumą ir pasitikėjimą didinančios priemonės numatytos ESBO Vienos 1999 m. dokumente.

Lietuva, Latvija ir Estija ESBO narėmis yra nuo 1991 m. Šiuo metu organizacijai priklauso 55 valstybės, tarp jų visos Europos valstybės, Kanada ir JAV. Ši organizacija numatė priemonių kompleksą didinti saugumą ir pasitikėjimą tarp savo narių karinėje srityje: reguliariai keičiamasi informacija apie kiekvienos valstybės karines pajėgas, biudžetą, karinį planavimą, numatomas karines pratybas ir tam tikras karinės veiklos rūšis. Teikiamai informacijai patikrinti numatytos verifikacijos priemonės – kitų valstybių regionų inspekcijos ir vizitai į kitų valstybių karinius dalinius duomenims įvertinti. Taip įsitikinama, kad juose nevykdoma nepaskelbta karinė veikla. Toks režimas egzistuoja nuo 1990 m. Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerija teikia ESBO duomenis apie Lietuvos kariuomenę, karinį biudžetą, gynybos planavimą ir numatomas karines pratybas pagal Vienos dokumento reikalavimus. Lietuva priima ESBO šalių patikrinimo vizitus ir regiono inspekcijas, laikydamosi visų Vienos 1999 m. dokumente numatytų reikalavimų, ir pati vykdo aktyvias verifikacijos priemones. Nuo 1993 m. iki šiol Lietuvą jau tikrino Nyderlandų, Lenkijos, Vokietijos, Ispanijos, JAV, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos, Kanados, Baltarusijos, Čekijos, Italijos grupės. Lietuvos inspektorių grupės ir atskiri Lietuvos inspektoriai kitų šalių grupių sudėtyje apsilankė Estijoje, Rusijoje, Baltarusijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Slovakijoje, Bulgarijoje, Moldovoje. Vienos 1999 m. dokumentas numato, kad pagal esamus limitus Lietuva per metus turi priimti 1 informacijos įvertinimo vizitą ir 3 inspekcijas (pasyvi Lietuvos kvota). Be to, 1998 m. Lietuva dvišaliu pagrindu su Suomija ir Švedija, šių šalių iniciatyva, yra apsiikeitusios papildoma 1 įvertinimo vizito kvota. 2001 m. Lietuva ir Rusijos Federacija sutarė apsiikeisti papildoma kvota informacijos įvertinimo vizitui pagal ESBO Vienos 1999 m. dokumentą dėl pasitikėjimą ir saugumą skatinančių priemonių. Šitaip Lietuva ir Rusija susitarė keistis informacija apie Lietuvos karines pajėgas ir Rusijos karines pajėgas, dislokuotas Kaliningrade, pagal Įprastinės ginkluotės Europoje (CFE) sutarties

reikalavimus. Visa tai yra ir bus svarbus veiksnys, siekiant padidinti regiono saugumą ir integruotis į Vakarų saugumo ir gynybines sistemas.

Kitaip nei visos kitos Europos šalys, Lietuva, kartu su Latvija ir Estija ne tiek reformuoja, kiek iš naujo plėtoja savo gynybos sistemas. Todėl tarptautinis gynybinis bendradarbiavimas yra svarbus veiksnys, padedantis trims Baltijos šalims vykdyti šią užduotį. Lietuva, Latvija ir Estija bendradarbiauja kaip lygūs partneriai, nors šis trišalis bendradarbiavimas tebėra labai priklausomas nuo užsienio paramos.

Dar 1992 m. birželio 2 d. Piarnu buvo pasirašyti Estijos Respublikos Gynybos ministerijos, Latvijos Respublikos Gynybos ministerijos ir Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerijos „*Protokoliniai susitarimai dėl bendradarbiavimo*“. Pabrėžiamas bendradarbiavimo reikalingumas kuriant bendrą oro kontrolės sistemą, patvirtintas siekis dalyvauti tarptautinėse operacijose, akcentuota būtinybė sudaryti bendrą karinių topografinių ir jūros žemėlapių sistemą.

1993 m. rugsėjo 13 d. Tāline pasirašyta trijų Baltijos valstybių gynybos ministrų trišalė Deklaracija „*Dėl bendradarbiavimo saugumo ir gynybos srityje*“. Baltijos šalių gynybos ministrai patvirtino ketinimą integruotis į kolektyvines Europos saugumo ir transatlantines struktūras, dalyvauti NACC (*North Atlantic Cooperation Council*) ir ESBO. Deklaracijoje pažymima, jog planuojama bendradarbiauti oro erdvės, sausumos sienų, jūros pakrantės ir teritorinių vandenių kontrolės srityse, siekiama turėti darnią oro gynybos, taip pat sukurti bendrą gelbėjimo tarnybą jūroje. Tų pačių metų spalio 29 d. Vilniuje pasirašytas *Estijos Respublikos valstybinio gelbėjimo, Latvijos Respublikos civilinės gynybos centro ir Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerijos Civilinės saugos departamento pasitarimo protokolas*.

1994 m. vasario 15 d. trijų Baltijos valstybių gynybos ministrai pasirašė *Komunikatą*, kuriame nurodytos pagrindinės gynybos ministerijų bendradarbiavimo kryptys, patvirtintas Lietuvos, Latvijos ir Estijos pasirengimas priimti NATO standartus, ginkluotę ir karių ruošimo sistemą. Gynybos ministrai įsipareigojo kurti jungtinį batalioną, bendrą mokymo centrą, rengiantį taikos palaikymo misijas. Taip pat numatyta sukurti darbo grupes ryšiams, oro erdvės kontrolei, standartizacijai vykdyti ir sienų apsaugai kontroliuoti. Tais pačiais metais birželio 3 d. Visbyje (Švedija) buvo pasirašytas savitarpio supratimo Memorandumas „*Dėl Šiaurės ir Baltijos šalių bendradarbiavimo formuojant Baltijos palaikymo batalioną*“. Memorandumą pasirašė Danijos, Švedijos, Norvegijos, Suomijos, Lietuvos, Latvijos ir Estijos gynybos ministrai. O rugsėjo 13 d. Rygoje buvo pasirašyta trijų Baltijos valstybių Sutartis „*Dėl jungtinio taikos palaikymo dalinio kūrimo ir formavimo*“.

1995 m. vasario 27 d. Vilniuje buvo pasirašytas trijų Baltijos valstybių Gynybos ministerijų Susitarimas „*Dėl bendradarbiavimo gynybos ir karinių santykių*

srityje“. Jame akcentuojama, kad šalys bendradarbiaus su JTO, NATO, VES ir valstybėmis šių organizacijų narėmis taikos palaikymo klausimais, dalyvaus tarptautinėse stabilumo ir saugumo sutartyse bei programoje „*Partnersystė taikos labui*“, formuojant, aprūpinant ir apmokant taikos palaikymo dalinį BALTBAT, standartizuojant ryšių sistemas, kuriant ir koordinuojant jūros stebėjimo sistemas, derinant ir įgyvendinant oro erdvės kontrolės sistemos projektą, bendrose pratybose, koordinuojant civilinės saugos ir gelbėjimo tarnybų planus ir veiklą.

1996 m. sausio 21-23 d. Taline gynybos ministrų ir ministerijų sekretorių susitikimo metu pasirašytas bendras *Pareiškimas*, kuriame nurodytos pagrindinės svarbiausios bendros veiklos kryptys: taikos palaikymo dalinio BALTBAT mokymas ir tolimesnė plėtra, bendros Baltijos regioninės oro erdvės sistemos kūrimas ir plėtra, projektas kurti ryšių sistemą (C3)¹⁰ ir sąveikos tarp laivynų didinimas. 1997 m. balandžio 3 d. Vilniuje trijų Baltijos valstybių Gynybos ministerijos priėmė bendrą *Komunikatą*, susitarė dėti visas pastangas, kad užtikrintų sėkmingą BALTBAT, BALTRON ir BALTNET, remti tolesnį BALTBAT su bataliono vadavieta Latvijoje plėtrą, įsteigti BALTRON projekto valdymo centrą Estijoje ir Regioninės oro erdvės stebėjimo koordinavimo centrą Lietuvoje.

Lietuvos Respublikos Seimas 1998 m. gegužės 21 d. *ratifikavo* Lietuvos, Estijos ir Latvijos vyriausybių Sutartį „*Dėl Baltijos bataliono*“, pasirašytą 1997 m. gruodžio 10 d. Taline, spalio 13 d. – trijų Baltijos valstybių vyriausybių Sutartį „*Dėl Baltijos oro erdvės stebėjimo sistemos sukūrimo*“, pasirašytą 1998 m. balandžio 16 d. Rygoje, ir Susitarimą „*Dėl Baltijos karinės jūrų eskadros įkūrimo*“, pasirašytą 1998 m. balandžio 16 d. Rygoje, taip pat 1999 m. vasario 11 d. – Sutartį „*Dėl Baltijos gynybos koledžo*“, pasirašytą 1998 m. birželio 12 d. Briuselyje¹¹, 2000 m. spalio 12 d. – Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos vyriausybių Sutartį „*Dėl išlaptintos informacijos apsaugos*“, pasirašytą 2000 m. gegužės 26 d. Tartu¹². 2000 m. gruodžio 18-19 d. Palangoje per tradicinį Baltijos valstybių gynybos ministrų susitikimą buvo pasirašytas Komunikatas „*Dėl pasiryžimo stiprinti trišalį bendradarbiavimą gynybos srityje, rengiantis*

¹⁰ Vienas svarbiausių narystės NATO siekiančioms šalims keliamų reikalavimų – pertvarkyti vadovavimo, kontrolės ir ryšių struktūras (C3 – command, control, communication) pagal NATO standartus. Karinių pajėgų plėtrą reglamentuoja Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos bei Lietuvos Respublikos Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymai. Krašto apsaugos sistemos plėtros plane iki 2008 m. numatyta suformuoti tris karines apygardas, įsteigti sausumos pajėgų štabą, aprėpti visą šalies teritoriją daugiasluoksniu ryšio tinklu (Žr.: Kaladinskas V. Štabai pasirenge integruotis/Karys. – 1999. – Nr. 25. – P. 4-5.).

¹¹ Žr.: Valstybės žinios. – 1998. – Nr. 53-1450. – P. 8; 1999. – Nr. 35-1018. – P. 3; Nr. 35-1020, 1021. – P. 4.

¹² Žr.: Valstybės žinios. – 2000. – Nr. 96-3014, 3015. – P. 3-4.

integracijai į NATO“. Šiame dokumente dar kartą buvo patvirtinta ištikimybė 2000 m. gegužės 19 d. pasirašyto vadinamojo „*Vilniaus pareiškimo*“ principams. Ši pareiškimą pasirašė devynios šalys kandidatės į NATO, tarp jų – Latvija ir Estija. „*Vilniaus pareiškime*“ taip pat sakoma, jog kiekvienos valstybės sėkmė integruojantis į Aljansą vertinama kaip viso regiono sėkmė stiprinant saugumą. Palangoje pasirašytame dokumente taip pat numatoma aktyviau prisidėti prie Europos saugumo ir gynybos stiprinimo bei Europos Sąjungos karinių pajėgų kūrimo, didinti pastangas pateikiant bendrą Baltijos šalių poziciją ir politiką Aljanso sąjungininkams. Per susitikimą Lietuvos, Latvijos ir Estijos gynybos ministrai, be politinių reikalų aptarė bei patvirtino planus dėl BALTNET tolesnio plėtojimo ir jo biudžeto, BALTBAT ir BALTRON veiklos 2001 m. Nemažai buvo diskutuota dėl mokymo centrų steigimo ir jau esančių bendro naudojimo. Lietuva pasiūlė bendrai naudotis Karo inžinerijos mokykla Kaune ir Artilerijos mokykla, kuri dabar kuriama, bendradarbiaujant su Danija. Susitikimo metu buvo aptartas ir ypatingą svarbą turintis visuomenės informavimas dėl karinių reformų ir šalių integracijos į NATO¹³.

Lietuva, Latvija ir Estija aktyviai dalyvauja tradiciniuose trišaliuose Danijos, Lenkijos ir Vokietijos gynybos ministrų susitikimuose „trys plius trys“. Šie susitikimai pradėti rengti 1997 m., kai buvo nutarta Vokietijos, Danijos ir Lenkijos karinio trikampio bendradarbiavimo patirtimi pasidalyti su narystės Aljanse siekiančiomis Lietuva, Latvija ir Estija. Tikimasi, kad tai Baltijos šalims padės pasirengti NATO. Savo laiku Vokietija ir Danija suteikė Lenkijos kariuomenei paramos, pertvarkant jos struktūras pagal reikalavimus, keliamus Aljanso ginkluotosioms pajėgoms. Antai 2000 m. balandžio 12-13 d. Kopenhagoje vyko trišalis Danijos, Lenkijos ir Vokietijos gynybos ministrų susitikimas, į kurį buvo pakviesti Lietuvos, Latvijos ir Estijos gynybos ministrai. Susitikimo metu diskutuota dėl santykių su Rusija, aptarta padėtis Bosnijoje ir Kosove, trijų Baltijos valstybių pasirengimas siekiant narystės NATO. Nemažai dėmesio Kopenhagos susitikime ministrai skyrė Lietuvos, Latvijos ir Estijos prisijungimui prie trišalio NATO šalių karinio bendradarbiavimo, tartasi, kaip šį bendradarbiavimą suintensyvinti, nes tai paspartintų trijų Baltijos valstybių pasirengimą tapti tikromis Aljanso narėmis.

2001 m. balandžio 27 d. Berlyne vyko trečią kartą rengiamas susitikimas „*Trys plius trys*“, kurio darbotvarkėje – NATO plėtra, vykdant narystės veiksmų (*Membership Action Plan – MAP*) bei „*Partnerystės vardan taikos*“ programą, bendradarbiavimas Baltijos regione, santykiai su Rusija, Baltarusija. Trys šalys yra suformavusios bendrą pajėgų korpusą „Šiaurės Rytai“, jo štabas Ščecine (Lenkija).

¹³ Pasirašytas bendradarbiavimo komunikatas// Karys. – 2001. – Nr1. – P. 6.

Korpusas pavaldus NATO ir aktyviai bendradarbiauja su Baltijos šalių kariuomenėmis. Jų padaliniai dalyvauja bendrose pratybose ir programose. 2001 m. tarptautinėse pratybose „AMBER HOPE – 2001“ dalyvavo ir „Šiaurės Rytų“ korpuso kariai¹⁴. 2002 m. balandžio 29-30 d. Lietuvos krašto apsaugos ministras L. Linkevičius Varšuvoje dalyvavo Lenkijos, Danijos, Vokietijos ir trijų Baltijos valstybių gynybos ministrų susitikime. Ketvirtą kartą rengiamame susitikime „*Trys plius trys*“ buvo aptarta NATO plėtra vykdant Narystės veiksmų planą (MAP), programą „Partnerystė vardan taikos“, bendradarbiavimo plėtojimas Baltijos regione.¹⁵

2002 m. kovo 1 d. Vilniuje įvyko trijų Baltijos valstybių gynybos ministrų susitikimas, naujomis iniciatyvomis praturtinęs trišalį bendradarbiavimą. *Bendrame pareiškime*, kurį pasirašė Lietuvos krašto apsaugos ministras L. Linkevičius, Latvijos gynybos ministras Girtsas Valdis Kristovskis (*Girts Valdis Kristovskis*) ir Estijos gynybos ministras Svenas Mikseris (*Sven Mikser*) teigiama, kad plėtojant pastangas kovai su terorizmu ketinama kurti regioninį krizių valdymo mechanizmą. Taip pat numatoma peržiūrėti karinius pajėgumus ir įvertinti, kokiose srityse trys šalys galėtų sudaryti bendras specializuotas pajėgas. Šią idėją pasiūlęs L. Linkevičius teigė, kad rengiantis tapti lygiaverčiais Aljanso partneriais reikia galvoti ir apie bendrus ginkluotės ir karinės įrangos pirkimus.

Kalbant apie Baltijos valstybių pasirengimą dalyvauti kovoje prieš terorizmą, konstatuota, kad po tragiškų įvykių Niujorke ir Vašingtone Lietuva, Latvija ir Estija operatyviai, pagal turimas galimybes, įsijungė į antiteroristinių veiksmų kampaniją. Pasak G. V. Kristovskio, po rugsėjo 11 d. paaiškėjo nauja realybė, tačiau reikia būti pragmatikais ir ieškoti būdų, kaip priešintis blogiui. S. Mikser nuomone, Baltijos valstybės yra teisingame kelyje, dalyvaudamos antiteroristinėje kampanijoje „Tvirta taika“.

Susitikime buvo susipažinta su pertvarka, kuri vykdoma Baltijos šalių kariuomenėse, atsižvelgus į NATO ekspertų vertinimus, su seniau pradėtomis bendradarbiavimo programomis sausumos, jūrų pajėgų, oro erdvės kontrolės, karinio mokymo srityje ir naujomis programomis. Vieno naujausių projektų BALTCCIS (*Baltic Command and Control Information System*) tikslas – sukurti trijų Baltijos valstybių integralią, vienodais standartais, duomenų bazėmis ir trišaliu valdymu pagrįstą valdymo ir vadovavimo sistemą. Ministrai aptarė ir pasirašė bendradarbiavimo planą, numatantį būsimus ministerijų, kariuomenės vadovybių, darbo grupių, ekspertų susitikimus. Taip pat pasirašė *Savitarpio supratimo memorandumą dėl Baltijos šalių jūrų mokymo centrų įkūrimo, veikimo, administravimo ir finansavimo*¹⁶.

¹⁴ Aptarta karinio bendradarbiavimo perspektyva// Karys. – 2000. – Nr. 8. – P. 11; Susitikimas „Trys plius trys“ Berlyne// Karys. – 2001. – Nr. 8. – P. 2.

¹⁵ KA KAMIL. – 2002 05 03 – 05 16. – Nr. 9(12). – P. 23.

¹⁶ Grumadaitė R. Baltijos valstybių karinis bendradarbiavimas – nauji projektai ir naujos iniciatyvos//KA KAMIL. – 2002 03 08 – 03 21. – Nr. 5(8). – P. 15.

Baltijos jūros regiono saugumo pagrindinė spręstina problema yra Baltijos valstybių saugumo problema. Kaip pasakyta JAV ir Baltijos valstybių Chartijoje „Europa nebus visiškai saugi, jeigu nebus saugios Estija, Latvija ir Lietuva“¹⁷. Todėl labai svarbus yra Šiaurės Europos (Danija, Islandija, Suomija, Švedija, Norvegija) ir Baltijos valstybių bendradarbiavimas, kuris vyksta politikos, gynybos, ekonomikos, kultūros, švietimo, aplinkos apsaugos, infrastruktūros, socialinės apsaugos ir kitose srityse. Antai Švedija ir Danija padėjo Lietuvai sukurti nacionalinę jūros stebėjimo sistemą. Danija buvo pagrindinė rėmėja prisidedant Lietuvai prie tarptautinių taikos palaikymo pastangų. Norvegija prisidėjo prie karinio laivyno pajėgumų stiprinimo. Švedija, Danija ir Suomija padeda įgyvendinti visuotinės gynybos koncepciją ir efektyvią šaukimo karinėn tarnybon bei mobilizacijos sistemą. Danija ir Norvegija teikia kariuomenei medžiaginę paramą. Šiaurės Europos valstybės moko karininkus savo karinėse mokyklose. Baltijos šalių bendradarbiavimas su Šiaurės Europos valstybėmis ir transatlantine partneryste su JAV yra lygiagrečios ir viena kitą papildančios. Paramos Baltijos šalių saugumui vadovos grupės BALTSEA, transatlantinės Šiaurės bei Vakarų Europos ir trijų Baltijos valstybių saugumo politikos kryptys susilieja ir duoda sinergetinį efektą.

Lietuvos, Latvijos ir Estijos praktinis bendradarbiavimas su Šiaurės Europos šalimis vyksta keliais būdais – pvz., intensyvių dvišalių kontaktų, konsultacijų metu; bendradarbiaujama pagal „Šiaurės – Baltijos 8“ (NB8) formulę bei tarptautinėse organizacijose. Atskiri šalių regionai taip pat palaiko glaudžius ryšius. Politiniu lygmeniu Šiaurės Europos šalys yra vienos svarbiausių trijų Baltijos valstybių narystės ES ir NATO rėmėjų. 1992 m. Ministrų Pirmininkų lygiu prisidėjo 5 + 3 susitikimai. Ministrai Pirmininkai susitinka kasmet ir aptaria bendrus užsienio politikos ir regiono klausimus. Nuo 1993 m. kasmet susitinka užsienio reikalų ministrai, nuo 1994 m. – gynybos ministrai, nuo 1996 m. – regiono bendradarbiavimo ministrai (Baltijos valstybėms atstovauja užsienio reikalų ministrai). Taip pat rengiami *ad hoc* susitikimai dalyvaujant vienam svečiui. Pvz., 2000 m. rugpjūčio 29-30 d. Danijoje Middelfarte vykusiame užsienio reikalų ministrų susitikime dalyvavo Chavjeras Solana (*Javier Solana*), ES Aukštasis atstovas Bendrajai užsienio ir saugumo politikai. Šiame susitikime buvo nuspręsta ateityje susitikimus vadinti „Šiaurės – Baltijos 8“.

1997 m. Osle įkurta *Paramos Baltijos šalių saugumui koordinavimo grupė* – BALTSEA (*Baltic Security Assistance Management Group*). Kartu su Lietuva, Latvija ir Estija BALTSEA forume, kaip remiančios valstybės, dalyvauja Belgija, Danija, Didžioji Britanija, Islandija, JAV, Kanada, Lenkija, Nyderlandai, Norvegi-

¹⁷ Žr.: Lietuvos rytas. – 1998 m. sausio 17.

ja, Prancūzija, Suomija, Švedija, Šveicarija ir Vokietija. Grupė koordinuoja Vakarų valstybių paramą Baltijos šalių saugumui ir gynybai, derina partnerių Vakaruose pagalbos teikimo galimybes prie Baltijos šalių kariuomenių poreikių, padeda Lietuvai, Latvijai ir Estijai vykdyti šiuos karinio bendradarbiavimo projektus: BALTBAT¹⁸, BALTNET¹⁹, BALTRON²⁰ ir BALTDEFCOL²¹. Ši parama suteikia galimybę vykdyti tokius projektus, kurių Lietuva, Latvija ir Estija savarankiškai nebūtų pajėgios įgyvendinti, ji taip pat leidžia diegti vakarietiškus standartus Baltijos valstybių kariuomenėse.

„Mūsų ir kitos Skandinavijos šalys ypač daug dėmesio skyrė Baltijos šalims. Jautėme, kad tai mūsų pareiga – padėti mažoms valstybėms ekonominiu bei kariniu atžvilgiu kuo greičiau pasivyti didesnes šalis. Be to, priėmus Lietuvą, Latviją bei Estiją į NATO, atsirastų galimybė nustumti potencialų priešą kelis šimtus kilometrų į rytus. Tai naudinga ir mums, tokia realybė...– sakė Danijos Atlanto Sutarties Asociacijos generalinis sekretorius Troels Froling'as. – Be abejo, į Danijos bendradarbiavimą su Baltijos šalimis reikia žiūrėti ne tik kaip į dvišalį bendradarbiavimą, bet ir kaip į ryšius su NATO. Mes nepamiršome, ką reiškia būti paliktiems, bet privalu viską daryti NATO lygmenyje. Tai ne regioninių karinių struktūrų plėtra, tai pasirengimas narystei Aljanse“²².

¹⁸ Žr.: „Tarptautinis bendradarbiavimas“, <http://www.kam.lt/tarptaut.htm>; Mertinaitė M. Visa tiesa apie BALTBAT'ą// Karys. – 1998. – Nr.1. – P. 6-7; Karys. – 1998. – Nr. 2. – P. 3; Meilūnautė A. Pasirengę karui ir taikai// Karys. – 1999. – Nr. 7. – P.8-11; Bekešius M., Kaladinskas V. „Baltijos erelis“ vėl pakėlė sparnus// Karys – 2000. – Nr. 21. – P. 19; Bendradarbiaujame// Karys. – 2001. – Nr. 7. – P. 2; Baltijos taikdarių batalionas – vienas sėkmingiausių Lietuvos projektų//KA KAMIL– 2002 02 22 – 03 07. – Nr. 4(7). – P. 15.

¹⁹ Žr.: Baltrukonytė L. Šios dienos situacija ir perspektyvos// Karys. – 1999. – Nr. 5. – P. 1; Jonušas K. BALTNET projektas// Karys. – 1999. – Nr. 21. – P. 4-5; Išbandytas regioninės oro erdvės stebėjimo centras// Karys. – 1999. – P. 7; Karys. – 2000. – Nr. 12. – P. 18; Lietuva ir Lenkija – stiprinamas tiltas į NATO// Karys. – 2001. – Nr. 5. – P. 8.

²⁰ Žr.: Kuriama Baltijos šalių karių grupė//KA KAMIL. – 2002 02 22 – 03 07. – Nr. 4(7). – P. 17; „Kario“ kronika// Karys. – 1998. – Nr. 33. – P. 7; „Kario“ kronika// Karys. – 1998. – Nr. 35. – P. 2; „Kario“ kronika// Karys. – 1998. – Nr. 36. – P. 2; Barkauskas M. Laimikis – jūrų minos...// Karys. – 1998. – Nr. 37. – P. 12. Šimaitytė A. BALTRON'o vairą perėmė latvis// Karys. – 2000. – Nr. 14. – P. 7; „Gintaro jūra – 2000“ – ne vien jūroje// Karys. – 2000. – Nr. 20. – P. 6; Starinskas K. „Amber sea – 2000“ pagal formulę 3x3// Karys. – 2000. – Nr. 21. – P. 14.

²¹ Žr.: Pliadis A. Baltijos gynybos koledžo BALTDEFCOL inauguracija// Karys. – 1999. – Nr. 5. – P. 7; Žr.: Šapronas R. Baltijos gynybos koledžas// Karys. – 1998. – Nr. 5. – P. 5; Bekešius M. Pirmoji Baltijos koledžo laida// Karys. – 2000. – Nr. 13. – P. 12; Koledže – vakarietiška atmosfera// Karys. – 2000. – Nr. 19. – P. 12; Baltijos gynybos koledžo diplomai – Lietuvos karininkams// Karys. – 2001. – Nr. 12. – P. 25; Antra BALTDEFCOL'o karta// Karys. – 2001. – Nr. 13. – P. 19; Baltijos gynybos koledžo pratybos – Lietuvoje//KA KAMIL. – 2001 11 23 – 12 07. – Nr. (1)1. – P. 11; 2001 12 07 – 12 20. – Nr. (2)2. – P. 14; Mokslo metus baigė Baltijos gynybos koledžo studentai//KA KAMIL. – 2002 06 28 –07 11. – Nr. 14(17). – P. 8.

²² Kaladinskas V. Saugumas – kiekvienos valstybės teisė//Karys. – 2001. – Nr. 5. – P. 4-6.

Užsienio ekspertai labai teigiamai įvertino bendrus projektus BALTBAT, BALTNET, BALTRON, BALTDEFCOL. Tačiau pabrėžta, kad norint užtikrinti nacionalinį ir regioninį saugumą, nepakanka vien stiprinti ginkluotąsias pajėgas. Būtina plėtoti ekonomiką, pritraukti užsienio investicijas, dalyvauti įvairių tarptautinių organizacijų veikloje, paisyti tarptautinės teisės normų ir, žinoma, palaikyti gerus santykius su kaimyninėmis šalimis²³.

Trijų Baltijos šalių karinių pajėgų kooperacija nuolat stiprėja. Antai 1997 m. pradėtas vykdyti Švedijos finansuojamas bendras Lietuvos, Latvijos ir Estijos projektas BALTPERS. Tai nacionalinių karo prievolės administracijų susitarimas „Pliktverket“ *dėl bendradarbiavimo kuriant šiuolaikišką administravimo sistemą privalomosios karo tarnybos personalui tvarkyti*. Galutinis šio projekto, prie kurio 1999 m. prisidėjo ir Suomija, tikslas – sukurti trijose Baltijos šalyse modernią kompiuterinę piliečių karinės prievolės valdymo ir apskaitos sistemą. BALTPERS projekto pagrindu sukurta moderni duomenų kaupimo ir saugojimo sistema padės efektyviau įgyvendinti karo prievolės administravimą visais lygiais²⁴.

Švedija drauge su trijų Baltijos valstybių karo medicinos tarnybomis plėtoja BALTMED projektą, kuris numatomas vykdyti iki 2005 m. Iš trijų Baltijos šalių Lietuva – aktyviausia projekto dalyvė. Lietuvos apsisprendimą dalyvauti bendrame Baltijos šalių ir Švedijos projekte nulėmė tai, kad per penkerius metus pavyktų techniškai visiškai aprūpinti visų lygių karinių operacijų medicininės paramos vienetus (medicinos būrys, medicinos kuopa, karo lauko ligoninė). Be to atsirado galimybė turėti karinių operacijų medicininės paramos vienetų lauko įrangą, atitinkančią šio meto Vakarų šalių karo medicinos reikalavimus. Projekto iniciatorė Švedija mažina savo ginkluotąsias pajėgas ir perduoda Baltijos šalims perteklinę stacionarią ir lauko medicinos įrangą. BALTMED projektas suartino trijų Baltijos šalių ir Švedijos medicinos tarnybas. Padėtas tvirtas ilgalaikio keturšalio bendradarbiavimo karo medicinos srityje pagrindas²⁵.

Kaip matome, Lietuva yra sukaupusi nemažai regioninio bendradarbiavimo patirties, gana sėkmingai plėtojama viena iš svarbiausių sričių – *kariniai ryšiai*. Bendri projektai padeda taupyti lėšas, didina tarpusavio supratimą, santykių skaidrumą.

²³ Vitkūnas M. Įvertintos Baltijos šalių gynybos struktūros// Karys. – 1998. – Nr. 44. – P. 12.

²⁴ Žr.: BALTPERS delegacija Lietuvoje// Karys/ - 2000. – Nr. 8. – P. 11; Starinskas K. Apžvelgiami visi horizontai // Karys. – 2000. – Nr. 12. – P. 19; Cibulskienė L. Seminaras administracijų tarnautojams// Karys. – 2001. – Nr. 20-21. – P. 5; Kuriama kompiuterinė piliečių karinės prievolės valdymo ir apskaitos sistema//KA KAMIL. – 2002 04 19 – 05 02. – Nr. 8(11). – P. 10.

²⁵ Berkevičius G. Projektas suartino Baltijos šalių karo medikus// Karys. – 2000. – Nr. 24. – P. 7; Parama Baltijos regiono saugumui// Karys. – 2001. – Nr. 6. – P. 4; Lietuva – aktyviausia BALTMED projekto dalyvė// Karys. – 2001. – Nr. – 14. – P. 5.

Užkaukazės regione yra susiklosčiusi gana sudėtinga padėtis karinių ir politinių santykių požiūriu. Todėl Lietuvos ambasadorė prie NATO Gintė Damušis vyriausiajam Aljanso pajėgų Europoje vadui Džozefui Ralstonui (*Joseph W. Ralston*) pristatė Lietuvos iniciatyvą pasiūlyti pagalbą Kaukazo ir Vidurio Azijos valstybėms plėtojant tarpusavio karinį bendradarbiavimą bei kontaktus su NATO.

Lietuva šią patirtį sukauptė, bendradarbiaudama gynybos srityje su Latvija ir Estija, dalyvaudama NATO Taikos partnerystės programose ir taikos palaikymo operacijose Balkanuose.

Lietuva siūlo Kaukazo ir Vidurinės Azijos regiono valstybėms taikyti šiuolaikiškus modelius bei savo patirtį prisijungiant prie įvairių NATO Taikos partnerystės programų.

Ambasadorė taip pat pristatė Lietuvos antiteroristinę programą, nacionalinio saugumo koncepcijos projektą ir naujausias Lietuvos iniciatyvas stiprinant euroatlantinį saugumą²⁶.

Taigi Baltijos šalis sėkmingai bendradarbiavo kartu siekdamas nepriklausomybės, narystės ES ir NATO. Tuo metu išryškėjo ir kai kurios varžybų tendencijos, bet vis tiek Baltijos valstybės iš esmės liko solidarios.

Baltijos regionas, kaip visuma bei kiekviena šalis atskirai, palaiko ilgalaikius saugumo ryšius su svarbiais partneriais už savo regiono ribų. Šie ryšiai rodo, kad Baltijos jūros teritorija nėra izoliuota, ekonomiškai nepriklausoma ir subalansuota saugumo sistema, bet priklauso vienai iš platesnio europinio ir transatlantinio saugumo tinklo regioninių posistemių. Baltijos šalių saugumo politika paremta gerų santykių plėtra su visomis euroatlantinės erdvės valstybėmis. Lietuva, Latvija ir Estija sukūrė tvirtą regioninio gynybinio bendradarbiavimo tinklą tarpusavyje ir su daugeliu NATO ir jos partnerių šalių.

Lietuvos, Latvijos ir Estijos bendradarbiavimas gynybos ir karinėje srityje yra svarbus jų saugumo, užsienio politikos ir gynybos politikos įrankis. Toks bendradarbiavimas remia strateginį trijų Baltijos valstybių siekį integruotis į Vakarų saugumo institucijas; padeda stiprinti Baltijos šalių kariuomenių gynybinį potencialą, užtikrinti sąveiką su NATO ir atitikti šios organizacijos standartus ir reikalavimus, užtikrina aktyvų jų indėlį į tarptautines operacijas ir padeda siekti atvirumo ir pasitikėjimo tarp valstybių gynybos ir saugumo srityje.

²⁶ Žr.: Lietuva siūlo pagalbą Kaukazo ir Vidurio Azijos valstybėms; Lietuvos karinio bendradarbiavimo iniciatyvų patirtis – Užkaukazės šalims//KA KAMIL. – 2002 04 19 – 05 02. – Nr. 8(11). – P. 7, 10; KA KAMIL. – 2002 07 26 – 08 08. –Nr. 16(19). – P. 22; KA KAMIL. – 2002 09 06 – 09 20. Nr. 18(21). – P. 18.